

Fremstillinger av barnevern i løssalgspressen

– En innholdsanalyse av barnevernartikler i VG og Dagbladet

Edda Stang

**Masteroppgave i sosiologi
Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo**

Våren 2006

Forord

Jeg er utdannet barnevernspedagog og har jobbet flere år ved et barnevernkontor i Oslo. Jeg ble interessert i forholdet mellom media og barnevernet allerede under utdanningen.

Interessen min for dette vedvarte også etter at jeg begynte å jobbe på barnevernkontor og ble bedre kjent med feltet også i praksis. Dette har vært utgangspunktet for valg av tema i denne oppgaven.

Tusen takk til Lise Kjølørød (hovedveileder) og Ann-Helén Bay (bi-veileder) som har trodd på meg og oppgaven min under hele prosessen. Tusen takk for oppmuntring, tilgjengelighet, klare tilbakemeldinger og kloke råd.

Takk til Runar Døving for god hjelp i sluttspurten. Takk til Magnus for gjennomlesning og språkråd. Takk til Ronald og Dag for praktisk hjelp. Til sist, tusen takk til friske og glade barn og støtte fra venner og familie.
Edda Stang.

Sammendrag

I denne oppgaven har jeg gjennomført en innholdsanalyse av barnevernartikler i VG og Dagbladet for fire måneder i 1994/95 og i 2004/05. Datamaterialet har vært 118 artikler om barnevern. Jeg har brukt både kvantitative og kvalitative tilnærmingsmåter i analysen. Annen litteratur er brukt for å utvide relevansen av analysen.

Oppgavens hovedspørsmål handler om hvordan barnevernet fremstilles i løssalgspressen. Begrunnelsen for å studere dette bunner i en antagelse om pressefremstillingenes betydning for befolkningens oppfatninger og kunnskaper om barnevernet. Det er grunn til å tro at de nyhetskonstruksjoner av barnevernet som skapes i løssalgspressen får konsekvenser langt utover presentasjonen av enkeltbudskapene. I denne sammenhengen viser jeg til mediesosiologisk forskning og teori om mediemakt og mediepåvirkning. Særlig har jeg forholdt meg til ulike bidrag fra Ragnar Wahldahl, Thomas Mathiesen, Sigurd Allern, Martin Eide og Gudmund Hernes. Ulike mediesosiologiske teorier er også benyttet i diskusjonen om forskjellige fremstillingsformer som særlig løssalgspressen bruker.

I oppgaven reiser jeg spørsmålet om mulig endring i fremstillingen de siste ti årene. I denne perioden er det nedlagt et betydelig arbeid fra sentralt hold i barnevernet for å øke barnevernets legitimitet ved å fremstå mer åpent og troverdig. Mange oppfatter barnevernet som en svært lukket institusjon og dette inntrykket kan forsterkes ved at barnevernet sjelden uttaler seg i pressen om egen arbeidspraksis. Jeg sammenlikner artikler fra to perioder med ti års mellomrom, for å se etter mulige endringer i fremstillingene.

Oppgaven sentrerer rundt tre hovedspørsmål som går på holdningen til barnevernet i artiklene, hvem som er hovedkilde og hvordan sakene tas opp og presenteres.

Oppgaven konkluderer blant annet med at barnevernet uttalte seg noe oftere (som en av flere kilder) i 2004/2005 artiklene enn i 1994/95 artiklene. Noe mer vinkling fra barnets situasjon i den nyeste perioden fant jeg også. Videre viste analysene at over halvparten av artiklene hadde det jeg tolket som negativ holdning til barnevernet. Jeg fant også eksempler på ulike negative stereotypier. Barnevernarbeidere, politikere og forskere er i følge mitt materiale, ikke særlig aktive grupper på pressearenaen når det gjelder utspill og kommentarer om barnevernet. Derimot er barnevernets klienter relativt hyppige aktører i artiklene. Motsatt av hva jeg hadde forventet, fant jeg også flere artikler som så saken fra barnets situasjon enn foreldrenes situasjon. Analysene viste også at artikler om barnevern ofte er fremstillinger av enkeltpersoners saker i forhold til barnevernet, og mange av disse fremstår i rammen som ”det lille mennesket mot myndighetene”.

INNHold	
Forord	2
Sammendrag	3
KAPITTEL 1	6
Innledende problemstillinger og teoretisk bakteppe	6
Innledning	6
Barnevernarbeidere og journalister – ulike samfunnsoppgaver	8
Mediepåvirkning	11
Nyheter som sosial konstruksjon	13
Endringer i mediene og tabloidisering	15
Endringer i barnevernfeltet mot mer åpenhet	17
Nærmere om oppgavens tema og problemstilling	19
Hovedproblemstilling	19
Én problemstilling operasjonalisert gjennom tre spørsmål	21
KAPITTEL 2	28
Metode og gjennomføring	28
Operasjonalisering	28
Datamaterialet og gjennomføring av datainnsamling	28
Begrunnelse for valg av aviser og tidsperioder	28
Kriterier for utvalg av artikler	29
Unntak fra avgrensningen	30
Gjennomføring av datainnsamling	30
Sentrale variabler og skjønnsmessige vurderinger	31
Forbehold	32
Innholdsanalyse	33
Inspirasjonskilder	35
Egen bakgrunn og forforståelse	36
KAPITTEL 3	38
Negative stereotyper, finnes de? – om holdninger i artiklene	38
Innledning	38
Er artiklene positivt, negativt eller nøytralt ladet?	40
To negative stereotype fremstillinger	45
Endring mellom 1994/95 og 2004/05	50
Barnevernet som spesielt utsatt for negativ omtale	57

KAPITTEL 4	61
Hvem fører debatten om barnevernet i avisartiklene?	61
Innledning	61
Hvem er hovedrøst?	63
Pressen som arena for politiske debatter på barnevernfeltet	66
Hvem er de ”profesjonelle” som uttaler seg om barnevern i pressen?	67
Forskerne på barnevernfeltet	71
Kommer barnevernets klienter til orde i artiklene?	72
Endring i hvem som kommer til orde mellom 1994/95 og 2004/05	75
Diskusjon	76
 KAPITTEL 5	 80
Hvordan fremstilles barnevernet?	80
Innledning	80
Del I. Hvordan belyses barnevernet i artiklene?	81
Hvordan belyses barnevernsakene?	83
Yrkesutøvelse i barnevernet og barnevernets arbeidsbetingelser	84
Artikler som ser saken fra foreldre og barn	86
Endringer i måter å fremstille barnevernet	89
Oppsummering og diskusjon	91
Del II. Enkeltsaker og personifisering	92
Omfang av enkeltsaker	93
Artikler med navn og bilde	95
Fremstilling av enkeltsaker	95
Det individualdramatiske paradigme	96
Tolkningsrammer og underhistorier	100
Forsvar for det lille mennesket mot myndighetene	102
Endring	103
Oppsummering	104
 KAPITTEL 6	 105
Avslutning	105
Litteratur	109
Vedlegg 1	113
Variabelliste med verdier og kriterier	113

KAPITTEL 1

Innledende problemstillinger og teoretisk bakteppe

Innledning

Barnevernet er en samfunnsinstitusjon som har myndighet til å gripe inn i den private sfæren og i den familiære relasjonen mellom foreldre og barn. Barnevernet skal bidra til barns trygghet og utvikling, og barnets beste skal være utgangspunktet for barnevernets tenkning og handling (Havik m.fl.2004:10). Dette er klart nedfelt i jussen. Barnevernets ansvar og oppgaver er regulert av *Lov om barneverntjenester fra 1992*. Barne- og likestillingsdepartementet har det overordnede ansvaret for barnevernet. Utøvelsen av barnevernarbeidet foregår i hovedsak i kommunene og noe forvaltningsansvar er lagt til det nye barne- ungdoms- og familieetaten som ble opprettet i 2004 (<http://odin.dep.no>).

Prinsipielt sett har pressen som samfunnsinstitusjon hatt som en viktig hovedoppgave å rette kritisk søkelys på myndigheters overgrep eller overtramp mot enkeltmennesker. Pressen skal også ivareta viktige samfunnsoppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk (Vær Varsom-plakaten punkt 1.5 og 1.2, 2006). Når pressen omtaler generelle og prinsipielle trekk ved barnevernet som institusjon er arenaen i utgangspunktet åpen for alle som ønsker å delta i debatten. Men når pressen tar opp saker om enkeltpersoners forhold til barnevernet, er dette ikke lenger tilfellet. Journalist Merethe Ekanger har formulert konflikten som oppstår på denne måten:

Barnevernsaker er vanskelige fordi de utfordrer demokratiet. Vi har som samfunn ikke funnet gode løsninger på den kompliserte og uverdige konflikten mellom enkeltpersoners rett til offentlig å kritisere myndighetene, medienes plikt til å bidra til offentlige debatter av samfunnsmessig betydning og barnevernets plikt til å tie (Ekanger 2006:17).

Barnevern som temaområde dukker med jevne mellomrom opp i norske aviser. Pressedekningen av barnevernet kan være variert med hensyn til hva som omtales, hvilke kilder som benyttes og hvilken vinkling journalisten har valgt. Mange har likevel en oppfatning av at barnevernet er spesielt utsatt for kritikk og negativ vinkling. Kritiske mediefremstillinger blir også ofte nevnt som årsak til at barnevernet sliter med relativt lav legitimitet. Barnevernet kan fremstå som en lukket del av velferdsstaten som gir lite

informasjon om seg selv og sjelden uttaler seg til pressen. Barnevernet er imidlertid avhengig av pressen for å nå ut til folk som ikke kjenner barnevernet med informasjon om blant annet prinsipielle tenkemåter og arbeidsmetoder som benyttes. Barnevernets virke forutsetter et minimum av tillit i befolkningen. Det er avgjørende at folk har noe kunnskap om barnevernet og en tiltro til deres arbeidsmetoder for at barnevernet skal komme i kontakt med barn og foreldre som har behov for hjelp. Det er en mindre del av befolkningen som blir kjent med barnevernet gjennom sitt arbeid, eller som klient. Andre deler av velferdsstaten stifter i så måte mange flere av oss kjennskap til i løpet av livet. Derfor kan vi anta at media og presse har en spesielt viktig funksjon som informasjonsspreder om barnevernet. Hvilke bilder som pressen skaper av barnevernet med sine redaksjonelle valg har stor betydning for hvilket totalbilde som kan dannes hos lesere uten erfaring fra dette feltet.

Representanter fra barnevernet vil ofte oppleve at taushetsplikten er et hinder for å uttale seg i enkeltsaker. Når det gjelder omtale av barnevernet mer generelt, står ansatte i barnevernet fritt til å aktivt ta kontakt med pressen for uttalelser, men også for kronikker og debattinnlegg for mer prinsipielle diskusjoner. Men gjør barnevernet dette? Foreligger det en aktiv debatt om barnevernet som institusjon i pressen? Forskning har vist at pressedekningen av velferdsstaten som helhet preges av et eliteperspektiv ved at det i stor grad er folk i maktposisjoner i samfunnet som kommer til orde i pressen (Allern 2001, Eide og Hernes 1987). Samtidig er det også vist at det er en økende tendens til det som kalles ”klientfokusering” for flere områder av velferdsstaten. Dette fremkommer for eksempel ved at klienter oftere kommer til orde i artiklene (Bay og Saglie 2003:46). Jeg vil stille spørsmål ved om barnevernet er en del av velferdsstaten hvor dette er særlig fremtredende.

Både barnevern og presse som samfunnsinstitusjoner er i rask og kontinuerlig endring. I forhold til omtale av barnevern i pressen, er blant annet tendenser til økende grad av personifisering, konkretisering og forenkling sentralt (Hernes 1984:44). Når det gjelder barnevernets forhold til pressen, bør det nevnes at det er over ti år siden barnevernet begynte å se betydningen av et bedre og mer åpent forhold til presse og media generelt. Jeg oppfatter at det likevel fremdeles finnes en dyp skepsis til journalister og presseomtale av barnevernsaker blant dem som jobber med barnevern i kommunene, og at det vil ta lang tid å endre denne yrkeskulturelle skepsisen. De siste årene har imidlertid både departement, barne- ungdoms- og familiedirektoratet og statens barne- ungdoms- og familievern i tillegg til fagforeningen FO, gått bredt ut og holdt både kurs og foredrag i tillegg til å gi ut hefter og annen informasjon om hvordan barnevernet skal forholde seg til pressen. Jeg er interessert i å finne ut om dette har hatt noen innvirkning på hvordan barnevernet fremstilles, og hvem som uttaler seg i disse

artiklene. Derfor har jeg i denne oppgaven tatt et tidskutt på ti år og samlet artikler fra fire måneder for VG og Dagbladet i 1994/95 og 2004/05.

Det vil antagelig være variasjoner i hvordan ulike aviser fremstiller barnevernet. Sannsynligvis vil vi finne forskjeller mellom abonnementsaviser, løssalgsaviser, lokalaviser og riksdekkende aviser. Det finnes både svenske og norske undersøkelser som viser at de riksdekkende avisene i størst grad omtaler barnevernet negativt (Sentio 2004a og Lundström 2004). Det er barnevernartikler fra VG og Dagbladet jeg gjør en innholdsanalyse av i denne oppgaven. Det betyr at jeg strengt tatt ikke kan si noe generelt om barnevernet i pressen med grunnlag i hva jeg finner i disse artiklene. Men ut fra diskusjonen om at avisene kan ha blitt mer like hverandre, og at VG og Dagbladet ofte brukes som eksempler på visse generelle medietrender (Mathiesen 2002), antar jeg at enkelte trekk ved det jeg finner i disse avisene også vil være gjeldende for det generelle mediebilde av barnevernet i Norge. Dessuten har VG og Dagbladet samlet et så stort nedslagsfelt, at fremstillingene av barnevernet i disse avisene uansett vil være av betydning for hvilke kunnskaper og holdninger til barnevernet som finnes i befolkningen.

I dette innledningskapittelet presenterer jeg først et teoretisk bakteppe for problemstillingen, deretter viser jeg hvilke tre hovedspørsmål jeg tar utgangspunkt i for å belyse denne.

Barnevernarbeidere og journalister – ulike samfunnsoppgaver

I relasjonen mellom media/journalister og barnevern/barnevernarbeidere ligger det en hel del innebygde konflikter. Dette bunner blant annet i yrkenes forskjellige samfunnsoppgaver. Chicagososiologen Everett Hughes skriver i sin bok fra 1958 at yrkenes lisens og mandat, kan sees som manifestasjon av den moralske arbeidsdelingen i samfunnet. Det vil si de prosessene hvor moralske funksjoner distribueres mellom samfunnsmedlemmene, både som individer og som kategorityper av individer. Han viser videre til at noen mennesker får et spesielt ansvar for å definere verdier og etablere sosiale sanksjoner for enkelte aspekter ved livet (Hughes 1958:80).

Barnevernsarbeidere har fått lisens fra myndighetene og fra befolkningen. De skal utøve bestemte oppgaver overfor familier og barn i vanskelige situasjoner. Ramsøy & Kjølrsrød sier at det som er spesielt med velferdsstatsyrkene er den nære forbindelsen med staten. Det offentlige står som en ”garantist for den hjelp og opplæring som utøverne finner det faglig forsvarlig å gi” (Ramsøy & Kjølrsrød 1986:243). Jeg forstår barnevernet som del av

velferdsstaten, og derfor også barnevernsarbeidernes yrke som en av velferdsstatens yrker. På denne måten kan vi si at barnevernsarbeidere utøver offentlig myndighet.

Kjølørød skriver om velferdsyrkene at de kan fremstå som ”kronisk suspekte” for både befolkningen og myndighetene. Dette fordi velferdsyrkene ”er tilkjent stor faglig autonomi, samtidig som det er vanskelig å få innsyn i hva de faktisk gjør” (Kjølørød 2003:195). Mange av velferdsyrkenes beslutningsprosesser kan være mer komplekse enn de ser ut til, og innebære vanskelige avveininger mellom ulike viktige hensyn og verdier (Kjølørød 2003:195). Dette vil i særlig grad gjelde beslutningsprosesser i barnevernet som skal bygge på faglige, juridiske, skjønnsmessige og etiske prinsipper som ikke alltid er kjent utenfor barnevernkretser. Slike prosesser kan derfor ofte fremstå som ”suspekte” fra et ikke-barnevernfaglig ståsted. Velferdsyrkene er også preget av stor grad av skjønnsutøvelse, og dette kan hindre demokratisk kontroll og innsyn (Kjølørød 2003:195). Dette gjelder alle velferdsyrkene, men slik jeg oppfatter det gjelder det barnevernsarbeidere i enda sterkere grad enn andre. Barnevernsarbeidere jobber med svært private, ømtålige og sensitive forhold, de har strenge taushetspliktregler som skal hindre at disse personopplysningene kommer ut til uvedkommende. Kjølørød (2003:195) skriver at velferdsstatens yrkesutøvere ”fatter beslutninger om de mest kostbare ting i livet. De er i stand til å gi hjelp, men også i stand til å gjøre stor skade.”. Hughes sier at enkelte yrker tilegner seg en objektiv og komparativ holdning til ting som er veldig verdifulle for andre. Lisensen til å tenke relativt om dyrebare ting i folks liv og absolutte verdier, er lisensen til å gjøre ”dangerous things” sier han (Hughes 1958:82).

I ”Vær Varsom-plakaten” ligger det blant annet føringer for journalistenes samfunnsoppgaver. Dette er pressens etiske normer, vedtatt av Norsk Presseforbund (Allern 2001:10). Her heter det blant annet at ”Ytringsfrihet, informasjonsfrihet og trykkefrihet er grunnelementer i et demokrati. En fri, uavhengig presse er blant de viktigste institusjoner i et demokratisk samfunn” (Vær Varsom-plakaten punkt 1.1). Videre kommer underpunkter som blant annet vektlegger presseoppgaver som ivaretagelse av informasjon om det som skjer i samfunnet og avdekking av kritikkverdige forhold. Det står videre at det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra blant annet offentlige myndigheter (Vær Varsom-plakaten punkt 1.5).¹

¹ Etikklplakater som Vær Varsom-plakaten forteller oss om pressens idealer og ideologi, men lite om den faktiske rolle pressen har i samfunnet, skriver Allern. Vi må skille mellom idealiserte beskrivelser om hva pressen bør være, og beskrivelse av pressens praksis (Allern 2001:11).

I forhold til barnevern er både pressens informasjonsoppgave i samfunnet og oppgaven med å ”beskytte enkeltmennesker mot maktovergrep” sentrale. En journalistisk hovedoppgave er å formidle mellom ulike samfunnsmessige felter, eller deloffentligheter (Skjeie 2002:192). Barnevernet kan sees på som en slik deloffentlighet som bør komme til orde og bidra i debatten om eget arbeidsfelt i media. Barnevernets innebygde maktmuligheter overfor enkeltmennesker bør også fra et samfunnsmessig synspunkt være gjenstand for kritisk blikk fra pressen.

De to avisene som jeg konsentrerer meg om i denne oppgaven har i særlig grad tatt på seg oppgaven som ”forsvarer av det lille mennesket”. I følge Eide og Hernes (1987) skriver Dagbladet (i en utredning i forbindelse med overgangen til tabloidformat) i 1986, at de er bekymret over at VG nå blir oppfattet som ”den lille manns forsvarer”. Dette er noe som Dagbladet tidligere hadde hatt som ”image” og gjerne ville fortsette å ha. Ofte er det i møte med helse- og sosialvesenet ”det lille mennesket” føler seg minst, og pressen har i økende grad sett på seg selv som brobygger mellom de store helse- og sosialorganisasjonene og enkeltmenneskene (Eide og Hernes 1987:160). Barnevernet er i høyeste grad en slik stor og uoversiktlig organisasjon hvor enkeltmennesker kan føle seg små og overkjørt. Det som er helt spesielt i forhold til barnevern er at det er flere svake parter involvert. Spørsmålet er da hvem som er ”det lille mennesket” i barnevernsammenheng? Er det barnet, eller er det foreldre som føler seg utsatt for utidig inngripen og maktmisbruk fra barnevernet?

Barnevernet som institusjon har stor makt ved at de har myndighet til å gjøre store inngrep i menneskers liv. Samtidig oppfattes barnevernet som lukket og lite villig til å utgi informasjon om sine arbeidsrutiner. Taushetsplikten er det mest sentrale hinderet for å uttale seg til pressen, men også profesjonens kultur, skepsis til journalister og redsel for å bli feilsitert kan også være et hinder for åpen dialog mellom barnevernarbeidere og journalister.

Hvordan barnevernet blir fremstilt i pressen ser dermed ut til å ha sammenheng med både barnevernarbeidernes oppgaver og selvforståelse, journalistenes oppgaver og selvforståelse, i tillegg til relasjonen mellom journalister og barnevernarbeidere. Denne relasjonen er kanskje preget av gjensidig skepsis og lite forståelse for hverandres arbeidsfelt. Samtidig er ikke dette bildet entydig. Endringer både innenfor mediene og innenfor barnevernfeltet påvirker relasjonen mellom journalister og barnevernarbeidere, og dermed også de fremstillingen av barnevern som møter offentligheten gjennom pressen.

Mediepåvirkning

Hvordan barnevernet fremstilles i media vil ha betydning for holdninger til og kunnskaper om barnevernet. De virkelighetsbilder som pressen lager vil særlig være viktig for den delen av befolkningen som ikke har personlig kjennskap til det.

Ragnar Waldahl skriver i sin bok om mediepåvirkning at medienes innflytelse har betydning på ulike samfunnsnivåer.

På individnivå blir kunnskaper, holdninger og handlinger påvirket av medienes fremstilling av nære og fjerne hendelser. På gruppenivå endrer mellommenneskelige kontaktformer seg i takt med medieutviklingen, og både organisasjoner og institusjoner tilpasser sitt arbeid til medienes virksomhet. På samfunnsnivå griper mediene inn i sosiale, kulturelle og politiske utviklingsprosesser på en helt annen måte enn tidligere (Waldahl 1999:12).

Få betviler lenger medienes betydning på de fleste områder i samfunnet, og mediepåvirkninger er også viet stor forskningsmessig oppmerksomhet (Waldahl 1999:13). Samtidig råder det til en viss grad usikkerhet og uenighet rundt påvirkningsaspektet ved medienes plass i det moderne samfunnet, sier Waldahl. Det kan være vanskelig å trekke entydige slutninger om medienes samlede betydning og virkning på ulike samfunnssektorer. Dette har flere grunner. Waldahl nevner blant annet at mediene fungerer integrert i andre samfunnsinstitusjoner, og mediepåvirkning finner sted via komplekse prosesser. Derfor er det nødvendig å vurdere hvordan ulike elementer i kommunikasjonsprosessen samspiller med hverandre på kort og lang sikt. I tillegg vil det også være vanskelig å spesifisere klare årsakssammenhenger mellom påvirkningsfaktorer på den ene siden og reaksjoner på den andre (Waldahl 1999:13). Waldahl skriver at studiet av mediepåvirkning stadig er blitt mer differensiert, og særlig fire forhold bidrar til å forklare endringene som har funnet sted i kunnskapen om mediepåvirkning: Et utvidet faglig perspektiv, et utvidet påvirkningsbegrep, et utvidet metodearsenal og en endret mediesituasjon (Waldahl 1999:19).

Thomas Mathiesen (2002:176) deler medieforskningen inn i tre faser når det gjelder spørsmålet om medienes makt og holdningspåvirkning. Fra en oppfatning om at mediene mer eller mindre var allmektige (tiden før andre verdenskrig), svinge pendelen så over til det nesten motsatte standpunkt, at medienes makt var sterkt begrenset. Mathiesen skriver videre at det i de siste årene av 1900-tallet igjen ble lagt ny vekt på medienes holdningsmessige makt.²

² Holdning kan defineres som: "En holdning er en mental tilstand hos et individ som består av beredskap eller tilbøyelighet til å reagere på bestemte måter som er organisert gjennom erfaring og utøver en retningssskapende og dynamisk innflytelse på atferden" (Waldahl 1999:115).

Men allerede i 1922 skrev Walter Lippmann at mediepåvirkning av opinionen kan gå gjennom å danne virkelighetsoppfatninger. ”The world that we have to deal with politically is out of reach, out of sight, out of mind” (Lippmann 1997 [1922]:18). Mennesket oppfatter virkeligheten gjennom sin egen deltagelse i den, men også i form av symbolske representasjoner (Waldahl 1999:213). Medienes bidrag til dannelsen av sosiale virkelighetsbilder hos det enkelte mennesket må vurderes i lys av de sosiale prosesser som knytter individ og samfunn sammen, sier Waldahl (1999:213). Det foregår en dialektisk prosess hvor virkelighetsbilder på individ- og samfunnsnivå påvirker hverandre.

Overfor konkrete og spesifikke spørsmål som er nær knyttet til folks eget ”ståsted”, er subjektive virkelighetsbilder først og fremst preget av den objektive virkeligheten som omgir hver enkelt. Overfor generelle og abstrakte spørsmål som er fjernere fra individets nærmiljø, har symbolske virkelighetsbilder større betydning (Waldahl 1999:232 og 233).

Medienes betydning øker altså når det gjelder temaer som er fjernt fra hverdagserfaringen (Waldahl 1999:233). For en del mennesker er selvfølgelig barnevern nær hverdagserfaringen, men for de fleste er dette ikke noe de har egen erfaring med. Vi kan anta at medias bilder av barnevernet vil ha stor innvirkning som formidler av virkelighetsbilder for den delen av befolkningen som ikke har hatt direkte kontakt med barnevernet.

Hernes er inne på noe av det samme når han snakker om ”vikarierende erfaring”. Han viser til at ”brøken mellom vikarierende erfaring og direkte erfaring har økt” (Hernes 1978:186). Tidligere var det skolen som stod for en hoveddel av denne vikarierende erfaringen. Nå utkonkurreres skolen i stor grad av de nye mediene i forhold til formidling av informasjon og vikarierende erfaring (Hernes 1978:186 og 187). Måten informasjonen presenteres på i de nye mediene er preget av ulike teknikker for å fange oppmerksomheten. Disse kan sammenfattes med følgende stikkord som sammen utgjør det Hernes kaller ”mediavridning”: Tilspissing, forenkling, polarisering, intensivering og konkretisering. Dette er sentralt fordi måten informasjonen presenteres på, påvirker hva vi oppfatter, våre oppfatninger av hvordan saker tas opp og avgjøres, og hvilke saker som bør tas opp (Hernes 1978:188 og 189).

Mathiesen reiser spørsmålet om det kanskje er slik at medienes påvirkning på holdninger ikke først og fremst foregår gjennom enkeltbudskapene, men heller gjennom den ”totale orientering” som budskapene inngir. Han sier videre at:

[...] gjennom totaliteten av medienes formidlinger sosialiseres eller oppøves seere, lyttere og lesere til å ta opp i seg en bevissthet, et perspektiv, en forståelse av virkelighetens indre logikk og konstruksjon. At vi gjennom totaliteten av medienes formidlinger sosialiseres til en bevissthet, et perspektiv, en virkelighetsforståelse, er et

synspunkt som i stigende grad er blitt sentralt i mediesosiologisk tenkemåte (Mathiesen 2002:204 og 205).

Vinkling, kildebruk og holdninger til barnevernet i artiklene som blir belyst i denne oppgaven, kan bidra til forståelsen av sammenhengen mellom barnevern, medier og befolkningens tillit til barnevernet som institusjon.

Nyheter som sosial konstruksjon

Blant medieforskere er det vanlig å karakterisere journalistikk som ”en sosial konstruksjon av virkelighet” (Allern 2001:48). På 1960-tallet skrev Berger og Luckmann *The Social Construction of Reality* som regnes som en klassisk tekst innenfor sosial konstruksjonistisk tradisjon (Berger og Luckmann 1966). Sentrale poenger fra sosialkonstruksjonismen ble anvendt i kritikken av ”objektivismen”³ i journalistikken på 1970-tallet (Allern 2001:48). Imidlertid skrev Walter Lippmann så tidlig som i 1922 at pressen kunne være unøyaktig og journalister kunne uttrykke egne håp og fordommer isteden for fakta. I følge Lippmann vil de fleste aspekter ved virkeligheten ikke være mulig å erfare direkte. Vi lever delvis i en virkelig verden og delvis i en fabrikkert verden som vi konstruerer fra hva andre forteller oss for eksempel via historier, bilder, aviser osv (Lippmann 1997 [1922] forord). Videre skriver han at:

[...] news and truth are not the same thing, and must be clearly distinguished. The function of news is to signalise an event, the function of truth is to bring to light the hidden facts, to set them into relation with each other, and make a picture of reality on which men can act (Lippmann 1997 [1922]:226).

Et av hovedpoengene i sosialkonstruktivismen er at den sosiale virkelighet er samfunnsskapt og konstruert, men den er også en virkelighet. Den sosiale virkelighets betydninger, og den virkelighet som er knyttet til den, er virkelige og kan ikke fortolkes etter forgodtbefinnende. Den sosiale virkelighet består altså av objektive samfunnsskapte fortolkninger og fortolkningsmønstre (Harste og Mortensen 2001:204 jmf Berger og Luckmann 1966).

Betegnelsen om den sosialt konstruerte virkeligheten kan knyttes til en kunnskapssosiologisk tradisjon, hvor menneskelig tenkning anses som påvirket av samfunnsmessige vilkår (Allern 2001:48). Dette er ikke å forstå som en anklage om juks eller påfunn, det handler om at nyheter ikke er ”det som skjer”, men det som blir vurdert som en

³ Om objektivismen i mediesammenheng skriver Allern: ”I praksis var dette en journalistikk der objektivitet ofte ble forveksling med bruk av offisielle, autorative kilder og en formelt nøytral journalistisk presentasjon, vanligvis av temaer som ikke ble oppfattet som kontroversielle” (Allern 2001:48).

journalistisk begivenhet, fortolket og rapportert, skriver Allern. Nyhetsproduksjon er altså ikke passiv speiling av virkeligheten, men virkelighetsbilder som er sosialt konstruert (Allern 2001:142). Vurdering av hva som er en nyhet og på hvilken måte den eventuelt skal presenteres, er i følge denne tradisjonen en fortolkende aktivitet. Det er et forsøk på å skape mening av virkeligheten, og det handler om meningsskapende prosesser (Eide 1992:81).

I boka "Making News" (1978) skriver Gaye Tuchman at nyheter er et vindu mot verden, men utsikten gjennom vinduet er avhengig av hvor vinduet vender og om det er stort eller lite og hvor man ser fra osv. Nyheter blir derfor en "ramme" for hva vi får se (Tuchman 1978:1). Aktører former den sosiale verden og institusjonene i den som delte og konstruerte fenomener, skriver Tuchman i 1978.

Allern skriver at konstruksjonismen var et "nødvendig teoretisk alternativ til avspeilingsteoriens naive relativisme" (Allern 2001:48). Han skriver riktignok også at merkelappen "konstruksjonisme" i denne sammenhengen dekker ulike og til dels motstridende synspunkter i medieforskningen (Allern 2001:49). Han viser for eksempel til Vivien Burrs beskrivelse av sosialkonstruksjonisme, hvor hun sier at det innenfor denne tradisjonen ikke eksisterer noen sannhet, bare ulike konstruksjoner av verden. Dette kalles også relativisme, hvor alle perspektiver må vurderes med lik verdi (Burr 1995:81). Denne typen sosial konstruksjonisme har i følge Allern blant annet blitt kritisert fordi alle ytringer blir relativisert som likeverdige representasjoner og alt er like gyldig. Denne diskusjonen er relevant også innenfor nyhetsjournalistikken.

For det første er det fordi journalisten alltid må velge perspektiv og ståsted i nyhetsartikler og reportasjer, dvs. foreta en bevisst etisk vurdering av hva og hvem som skal tillegges vekt og hvordan det som tas opp skal vinkles og presenteres. Alle versjoner av virkeligheten er ikke moralsk likeverdige. For det andre er det viktig fordi faktakontroll er sentral norm i all seriøs journalistikk. Det finnes ikke bare ulike "fortellinger", men også utsagn og opplysninger som er sanne og som er misvisende eller falske (Allern 2001:51).

Når jeg sier at bildene som fremkommer av barnevernet i pressen er sosialt konstruert, mener jeg ikke at det ikke finnes en sannhet eller riktige faktaopplysninger. Heller ikke at journalisten fritt har tolket saken ut fra eget hode, uten tanke på om fremstillingen er riktig eller gal. Det handler om at det bak enhver ferdig presentert artikkel om barnevernet både ligger en vurdering av sakens nyhetsverdi, en vurdering av hvordan den skal vinkles og av hvem som skal få uttale seg. En barnevernsak som journalisten velger å skrive om, kan vinkles på svært ulike måter uten at det betyr at den ene måten er sannere enn den andre. De er bare belyst fra ulike ståsteder. Likevel, det finnes en eksisterende virkelighet som

journaliser kan innhente kunnskap om. Hvilke spørsmål som vurderes som interessante å stille, forhindrer ikke en rasjonell diskusjon om verdier og kjensgjerninger (Allern 2001:51).

Endringer i mediene og tabloidisering

Hernes skrev for tyve år siden at det kanskje mest dramatiske trekket ved medieutviklingen i Norge og Norden, er at endringene er omfattende, raske og dramatiske (Hernes 1984:41). Det er ikke relevant for min oppgave å gjøre en omfattende redegjørelse for historiske endringer i mediene. Her vil jeg bare kort nevne noen endringstendenser som har vært nevnt og diskutert de siste tiårene, med vekt på det jeg oppfatter som spesielt relevant i forholdt til fremstillinger av et temaområde som barnevern.

Avisene er blant annet blitt mer markedsorientert enn tidligere. Fra å være aviser med tette forbindelser til politiske partier og med folkeopplysningsprosjekter, skriver Hege Skjeie at avisene gradvis har trukket seg vekk fra en selvforståelse der deres viktigste oppgaver er å formidle andre samfunnsinstitusjoners virksomhet. Dette har foregått gjennom kommersialisering og økende konkurranse (Skjeie 2002:192). Thomas Mathiesen er inne på det samme og antar i tillegg at utover på 2000-tallet vil kapital og markedskrefter trolig bli den nesten enerådende rammen for medienes virksomhet og produksjon (Mathiesen 2002:87). Vår tids nyhetsmedier er en selvstendig maktfaktor i samfunnet. Dette gjelder både i forhold til økonomisk styrke og påvirkningskraft. De store mediekonsernene er en integrert del av den økonomiske makten i samfunnet, på linje med andre store selskaper (Allern 2001:22).

Allern hevder at mye av nåtidens pressedebatt, blant annet om det som kan kalles ”forfallstendenser”, er problemstillinger som har vært diskutert siden tidlig på 1800-tallet. Blant de som har kritisert pressen for forfallstendenser finner vi Skjervheim, som i 1987 skrev et kritisk innlegg i forbindelse med Dagbladets omlegging til tabloidavis. Skjervheim skrev at VG lenge hadde levd som en B-avis som ikke spilte noen særlig rolle i alvorlige sammenhenger. Denne situasjonen hadde VG funnet seg til rette med i følge Skjervheim. Det var da noe helt annet at Dagbladet la om til tabloidformat. Avisen la også om til det Skjervheim kaller tabloidjournalistikk (karakteristisk for B-aviser) samtidig som de utga tabloid-journalistikken for å være ”vår tids journalistikk” (Skjervheim 1987:15). Overgangen ble ifølge Skjervheim rettferdiggjort av en modernitetstese, og han argumenterte for at dette var en falsk tese.

Den klassiske journalistikken er basert på eit tillitsforhold, journalister set si ære i å formidla sann og relevant informasjon, og for det vert han verdsett av lesaren [...]

Tabloid-journalistikken forvandler lesaren til objekt som skal påverkast, blikkfangast, få innplugga ”informasjonar” så fort og effektivt som mogleg (Skjervheim 1987:19).

Allern hevder derimot at oppmerksomheten rundt løssalgsavisenes overskrifter og overtramp går på bekostning av undersøkelser av andre typer aviser, hvor kvaliteten tas for gitt.⁴ Videre sier han at ”tabloidjournalistikk” er et begrep som er lite presist definert.

”Tabloid/tabloidisering” er begreper som både er knyttet til et bestemt avisformat og til bestemte trekk ved kommersiell populærjournalistikk (Allern 2001:39). I debatten om tabloidavisene er mange av begrepene hentet fra England, hvor fullformatavisene kalles ”The Qualities” og tabloidavisene kalles ”The Populars”. Denne inndelingen er ikke overførbar til norske forhold. En vanlig avistype i Norge og andre nordiske land er store region- og lokalaviser som forener elementer fra flere avistyper. Disse er både seriøse og folkelige, og leses av et sosialt og kulturelt sammensatt publikum (Allern 2001:27). I tillegg er nå tabloidformatet brukt av aviser som tilhører helt ulike journalistiske tradisjoner. Frem til 1960 var de fleste aviser i Norge fullformataviser. VG fikk over til tabloidformat i 1963 og Dagbladet som nevnt i 1983 (Allern 2001:28).

VG og Dagbladet, som moderne løssalgsaviser i Norge, står for en spesiell presentasjonsform og journalistikk hvor språklige, billedlige og typografiske virkemidler til sammen presenterer budskapet, skriver Allern. Denne formidlingsformen er preget av en sterk personorientering og dramatisering. Thomas Mathiesen presenterer en tese om at mediene totalt sett gir uttrykk for et relativt samlet paradigme (individualdramatisk paradigme), et samlet, sammenhengende og grunnleggende tankemønster. Denne innbyrdes sammenhengen utgjør en struktur som får en fremtredende posisjon i mottakerens bevissthet (Mathiesen 2002:212). Det individualdramatiske paradigmat kjennetegnes ved følgende seks stikkord som jeg vil utdype i kapittel 5:

Det individuelle mennesket.

Det individuelle menneskets skjebne.

Den enkeltstående hendelse.

Det dramatiske ved den enkeltstående hendelse.

Avviket.

Det avvikende ved avvikeren.

(Mathiesen 2002:207-210).

⁴ For eksempel skriver Pressens faglige utvalg om året 2005 at det var Aftenposten som fikk flest klager hvorav to endte med felling og to med kritikk. Verken VG eller Dagbladet ble felt eller kritisert siste år (WWW.presse.no/).

Allern hevder at en svakhet ved Mathiesens individualdramatiske paradigme er at det ikke er tilstrekkelig dokumentert at dette er et allment pressebilde (Allern 2001:35). Det som empirisk er dokumentert best, gjelder løssalgsavisenes store førstesideoppslag med dramatiske titler om enkeltmenneskers skjebner (Allern 2001:35). Allern sier også at Mathiesen gjør alle typer personifiseringer til et medieproblem. Dette behøver det ikke å være, sier han. All journalistikk inneholder elementer av forenkling og popularisering og det er ikke det samme som fordummelse (Allern 2001:36).

De tidligere nevnte medieteknikker som Hernes til sammen kaller ”mediavridning” blir også, i følge Allern, oppsummert av Hernes som generelle trekk ved dagens medier, men de fleste eksempler som benyttes er hentet fra VG og Dagbladet (Allern 2001:31). Jeg tar ikke stilling til om trekkene ved det individualdramatiske paradigmet eller teknikkene for medievridding gjelder som medietendenser generelt, men på grunnlag av det ovenstående antar jeg at disse tendensene vil finnes i VG og Dagbladet.

Når det gjelder tabloidbegrepet tolker Allern ”tabloidisering” som ”...en prosess der de klassiske, normative idealene som historisk er knyttet til nyhetsinstitusjonen blir undergravd” (Allern 2001:44).⁵ Han skriver videre at:

Valget av definisjon knytter ”tabloid”-begrepet til redaksjonell, tematisk prioritering og journalistisk kvalitet, ikke til bestemte medie- eller avistyper. Den åpner derfor for at det går an å finne kvalitetsjournalistikk i løssalgsaviser, nettaviser og kommersielt fjernsyn, akkurat som det kan finnes tabloidjournalistikk i abonnementsaviser og lisensfinansiert kringkasting (Allern 2001:45).

Allern sier seg enig med Martin Eide som sier at det er meningsfylt å snakke om løssalgsjournalistikk i tabloidformat men ikke om tabloidjournalistikk og tabloidisering (Allern 2001:29 og Eide 1995:44). Selv om mine artikler er hentet fra aviser som ofte blir kalt ”tabloidaviser”, har jeg derfor ingen antagelse om at artiklene jeg analyserer nødvendigvis innebærer en tabloidjournalistikk. Derimot vil en del av materialet antagelig kunne falle innenfor kategorien ”løssalgs-journalistikk i tabloidformat”.

Endringer i barnevernfeltet mot mer åpenhet

Barnevernet som samfunnsinstitusjon har også gjennomgått viktige endringer de siste tiårene som vil ha betydning for den totale pressefremstillingen. Jeg konsentrerer meg her om

⁵ Mer utdypende definerer han tabloidjournalistikk som en forringelse av kvalitet: ”Journalistikken er av kommersielle grunner koblet fra alle forpliktelser i forhold til en demokratisk, politisk offentlighet. Nyheter, bakgrunnstoff og kommentarer om politikk, forvaltning, økonomi og andre samfunnsforhold prioriteres ned til fordel for dramatiserte og detaljrike historier om forbrytelser, samt ulike typer underholdningsstoff...” (Allern 2001:44).

barnevernets forsøk på å bedre forholdet til presse og media generelt, mellom 1994/95 og 2004/05. Viktige endringer i denne perioden er blant annet: Barne- og familiedepartementets strategiske handlingsplan 1995-1997. Formålet med planen var å gi informasjon om barneverntjenesten til befolkningen generelt, i tillegg til å bedre dialogen mellom barneverntjenesten, publikum og mediene (<http://odin.dep.no>). Både departementet, det nyopprettede Statens barne- ungdoms- og familievern og fagforeningen for barnevernsarbeiderne (FO), har arbeidet med åpenhet og informasjon fra barneverntjenesten, og bedret kommunikasjon med pressen.

Eksempelvis har FO de siste årene arbeidet med og sendt ut et debattheft om åpenhet i barnevernet (FO 2004). Statens barne- ungdoms- og familievern hadde en stor konferanse for både barnevernfolk og journalister i mai 2004, og den samme instansen har nå utarbeidet en kommunikasjonsstrategi for barneverntjenesten som ble iverksatt i 2005. De overnevnte fremstøtene som er gjort fra barnevernhold kan bety at barnevernet i økende grad fra begynnelsen av 1990-tallet har tatt konsekvensen av medias betydning for barnevernets eget "image" eller bilde utad. Hege Skjeie skriver i *Makt- og demokratiutredningen* (1998-2003) at det i løpet av 1990-tallet er skjedd en profesjonalisering av medienes kilder innenfor næringsliv, organisasjoner og byråkrati. Hun hevder at ledelse i dag også må omfatte evnen til å kommunisere til offentligheten og at imagebygging og kommunikasjon defineres som strategiske oppgaver (Skjeie 2002:195). Det samme er Allern inne på når han skriver at alle institusjoner i samfunnet har i praksis måttet lære seg nyhetsjournalistikkens formater og verdier (Allern 2001:22).

Her henger kanskje barnevernet litt etter i utviklingen. Det er mulig at oppgavene med formidling og åpenhet har vært underprioritert litt for lenge. Kanskje har barnevernet ikke tatt konsekvensen av medienes betydning i tilstrekkelig grad før i 2005, hvor særlig Statens barne- og familievern ser ut til å gjøre en storsatsing på området ved å blant annet kurse barnevernledere og andre som jobber med barnevern i mediehåndtering.

Når det gjelder endring i medieomtale av barnevern, er det sannsynlig at man kan se ulike faser i pressedekningen. Dette kan blant annet skyldes store dramatiske saker som får mye kritisk omtale i en periode. Professor J. B. Myers fra USA, skriver i boka *The backlash – Child Protection Under Fire*, at pressedekningen av barnevernet går i bølger. Han hevder at man på 1990-tallet kunne se en "backlash-prosess" i forhold til barnevernet, med mange kritiske artikler. Backlash beskriver han som en negativ respons på et konstruktivt eller positivt fremskritt. Det positive fremskrittet er i denne sammenhengen prosessen de siste tiårene til støtte for barn som har blitt utsatt for mishandling. Backlash består da av økende

kritikk som rettes mot de profesjonelle som arbeider med å beskytte disse barna (Myers 1994a:17). Han har sammenliknet to avisartikler fra 1983 og fra 1993 som begge er typiske for sin periode. I artikkelen fra 1983 finner han støtte til at samfunnet aktivt handler i forhold til seksuelt misbrukte barn. I 1993 er denne trenden snudd, og artikkelen preges av kritikk som sier at ønsket om å beskytte barn er gått for langt, og at omtale av seksuelt misbrukte barn er preget av hysteri (Myers 1994b:88). Dette er et viktig poeng som vedrører min analyse av mulige endringer i pressefremstillingen. Hvis jeg for eksempel finner at totalbildet av barnevernet er mer positivt preget i 2004/05 enn i 1994/95 betyr ikke det nødvendigvis en enveisprosess. Det er godt mulig nye backlashperioder vil oppstå til tross for stadige forsøk fra barnevernhold om å nå ut med annen type informasjon.⁶

Nærmere om oppgavens tema og problemstilling

Hovedproblemstilling

Fra den ovenstående kontekst foreslår jeg følgende hovedproblemstilling:

1. *Hvordan fremstilles barnevernet i løssalgsavisene?*
2. *Kommer det til syne noen endringer i fremstillingene fra 1994/95 til 2004/05?*

Det er rimelig å anta at medias fremstillinger har betydning for befolkningens oppfatninger og kunnskaper om barnevernet. I tillegg kan det også ha betydning for politiske prioriteringer av barnevernet som saksfelt. Martin Eide og Gudmund Hernes viser i sin bok "Død og pine!" til den tette koblingen mellom presse og politikk og hvordan mediefremstillinger kan være med på å igangsette politiske prosesser. Bays og Saglies forskning om velferdsstaten i pressen viser også at politikere hyppig har hovedrøsten i artiklene om velferdsstaten. I hvilken grad og på hvilken måte politikere og andre elitegrupper debatterer barnevernet i pressen har derfor betydning for politiske prioriteringer av barnevernet og i tillegg er det med på å prege det totale bildet av barnevernet som fremkommer. Dette vil igjen antagelig påvirke både opinionen og eventuell ny politisk medieaktivitet på området. Dessuten vil sannsynligvis pressens måte å omtale barnevern og barnevernrelaterte temaer ha betydning for barnevernarbeidernes selvforståelse og kanskje også yrkespraksis.

Barnevernet er en institusjon som er avhengig av tillit i befolkningen for å kunne fungere etter sin hensikt. At samarbeidspartnere (for eksempel lærere, helsepersonell osv) og befolkningen for øvrig har tillit til at barnevernarbeiderne er kompetente til å utføre jobben

⁶ Mange har hevdet at Bjugnsaken medførte et slikt backlash, særlig for oppfatningen om hvor troverdig barn er i saker med mistanke om seksuelt misbruk.

sin, er en nødvendighet for at barnevernet skal få informasjon om barn som kan få hjelp etter *Lov om barneverntjenester*. Barnevernet er derfor nødt til å spre informasjon om eget arbeid og arbeidsmetoder slik at det når et større publikum.

Media er naturligvis ikke den eneste kunnskapsformidler og holdningsskaper i forhold til barnevern, og mange er generelt kritisk til pressens fremstillinger. Mange har hørt positive eller negative historier av andre, og noen har også egen erfaring. Hva som er grunnen til at barnevernet eventuelt sliter med sitt rykte er et komplisert spørsmål. Jarmund Veland (2004) er en av dem som har diskutert ulike grunner til at barnevernet utsettes for samfunnsmessig kritikk. Han sier at det særlig fremkommer kritikk når barnevernet foreslår tvangsinngrep mot foreldrenes vilje. Dette kan forstås på flere måter sier Veland. Vi kan forstå det som konstruktiv kritikk av at barnevernet har vært for problemorientert og ikke fokusert på familiens ressurser. En kan tolke fremveksten av nye ressursbaserte tiltak som et svar på denne kritikken. Særlig kan en se den økende populariteten til det tiltaket som kalles ”familierådslag” som et forsøk på å ansvarliggjøre barnets familie og nettverk. En annen måte å forstå kritikken på er at betydningen av biologiske forhold vektlegges mer nå enn før. Veland foreslår også at kritikken kan være ideologisk basert, og at den henger sammen med et liberalistisk ønske om mindre offentlig innblanding i den private sfære. I Norge er det det liberalistiske Fremskrittspartiet som er det partiet som har vært mest kritisk til barnevernet (Veland 2004:201). Alternativt kan vi forstå kritikken som en del av en utvikling hvor folk faktisk klager mer på offentlige vedtak på flere områder. Altså en generelt mer kritisk holdning til offentlig forvaltning. Kritikken kan også sees som resultat av endringer i velferdsstaten. Veland viser til Grinde som har beskrevet endringer i velferdsstaten som ”fra ytre til indre vansker” (Grinde 1993:93). Utviklingen i velferdsstaten har i stor grad ført til at den ytre, synlige nød er avskaffet. Den ”indre” nød, som for eksempel seksuelle overgrep eller understimulering er mindre synlig, og derfor kan det for eksempel være vanskelig å gi aksept til en omsorgsovertagelse (Veland 2004:202). Man kan forstå kritikken som resultat av manglede politisk innsyn og deltagelse. Veland skriver at før 1993 var det politisk oppnevnte kommunale barnevernsnemnder som tok stilling til omsorgsovertagelser. Det var de folkevalgte som tok beslutningene og også forsvarte barnevernet. Dermed bidro de også til å gi barnevernet legitimitet. I dag er politikerne ikke like aktive i å forsvare barnevernet offentlig. Dette viser også Reidun Follesø til i sin artikkel om et avpolitisert barnevern (Follesø 2005). Hun hevder at politikere i altfor liten grad er engasjert og har barnevern som hjertesak.

Kritikken henger også sammen med endringer i mediene. Veland viser til den økende personifisering og konfliktorientering i mediene og hevder at barneperspektivet ofte forsvinner og at fremstillingene kan bli ubalanserte på grunn av barnevernets taushetsplikt. Skjeie sier at:

Mediene forhandler samfunnsmessig legitimitet og tilslutning gjennom autorisering av personer, ting og livsstiler. Det mediene unnlater å ta opp, marginaliseres i samfunnsdebatten (Skjeie 2002:193).

Hvilke sider ved barnevernet pressen omtaler, hvilke saker som når media, hvilke som ikke gjør det og hvem som fører den offentlige debatten om barnevernet, er spørsmål jeg vil diskutere i de videre kapitlene. Som jeg har vært inne på, har barnevernet over lengre tid selv vært klar over nødvendigheten av å bedre forholdet til media gjennom ulike planer, kurs osv. På bakgrunn av dette ønsker jeg i denne oppgaven også å se etter mulige endringer i pressefremstillingen og hva disse eventuelt består i. Jeg er klar over at eventuelle endringer ikke nødvendigvis skyldes disse forsøkene fra barnevernfaglig hold. Likevel finner jeg det interessant for eksempel å se etter en mer offensiv holdning fra barnevernet nå enn for ti år siden. Hvis helhetsbildet som fremkommer nå er omtrent det samme som for ti år siden vil det også være verdifull informasjon og interessant tilbakemelding, særlig for barnevernet selv.

Én problemstilling operasjonalisert gjennom tre spørsmål

Under følger de tre hovedspørsmålene jeg vil bruke til å belyse problemstillingen. Under hver av de tre delene vil jeg også ha et endringsperspektiv på ti år. De tre hovedspørsmålene er følgende:

1. Preges fremstillingen av barnevernet av negativ omtale og stereotypier?
2. Hvem kommer til orde i løssalgspressens omtale av barnevernet?
3. Hvordan omtales saker om barnevern?

Under følger en nærmere beskrivelse av de tre hovedspørsmålene, med en kort presentasjon av relevant litteratur innenfor hver del.

Preges fremstillingen av barnevernet av negativ omtale og stereotypier?

Før jeg startet med oppgaven hadde jeg en oppfatning av at pressefremstillinger av barnevernet i stor grad var preget av negative holdninger. På bakgrunn av barnevernets arbeid med å bli mer "åpent", hadde jeg også en antagelse om at det nå finnes flere nøytrale/balanserte og positive artikler enn for ti år tilbake. Antagelsen om stor grad av

negativ omtale bygger jeg hovedsakelig på tidligere internasjonal og norsk forskning på relaterte temaer.

Hvis det stemmer at pressen er interessert i å berette om det konfliktfylte og personorienterte, vil dette ha betydning for hvilke deler av barnevernets arbeid som blir betraktet som nyhetsverdig. Det er sannsynlig at det hverdagslige barnevernarbeidet som er basert på frivillighet og enighet, ikke har verdi som nyhet på samme måte som de konfliktfylte sakene hvor barnevernet foreslår tvangstiltak.

Er det først og fremst de alvorlige tvangssakene det skrives om i pressen, vil det ikke være overraskende om disse preges av en negativ holdning til barnevernet. Særlig i de tilfellene der det er foreldre som tar kontakt med pressen fordi de føler seg overkjørt av barnevernet. Alternativt kan barnevernartiklene bestå av fagdebatter, politiske innspill og generell informasjon. Hvis det er tilfellet, vil jeg anta at flere av artiklene preges av en nøytral/balansert holdning til barnevernet, og t.o.m. med positive omtaler, for eksempel ved informasjon om nye metoder som tas i bruk.

Jeg vil undersøke artiklene på to forskjellige tidspunkt og se etter grad av positive, negative og nøytrale/balanserte artikler. Jeg vil se på hva slags type artikler som i størst grad har negative holdninger til barnevernet, og jeg vil se etter eventuelle endringer.

Av forskning som jeg anser som relevant i denne sammenhengen er det relativt sparsomt med litteratur som kun går på barnevernet i pressen. Pressens bilder av velferdsstaten og sosialarbeidere som gruppe (inkludert barnevernarbeidere) finnes det mer forskning på. Når det gjelder hvilken holdning til for eksempel sosialarbeidere pressefremstillingene utviser, eller om "bildene" er positive eller negative, vil jeg her kort presentere noen forskningsbidrag fra England, USA, Sverige og Norge.

Først vil jeg nevne Peter Goldings og Sue Middletons *Images of Welfare* (1982) som regnes som en klassiker på temaet velferdsstat og presse. Her presenterer de funn fra en undersøkelse om hvilke bilder av velferd og fattigdom som fremkommer i massemedia. Dette er kombinert med en stor surveyundersøkelse om offentlige holdninger til velferd og fattigdom. De har blant annet analysert dekningen av saker om alvorlige feilhandlinger i sosialtjenesten, inkludert barnevernet. Blant annet skriver de:

Periodically thrown into the media stocks for public stoning are some of Britain's 23,000 social workers. Inevitably caught on the horns of a dilemma that demands that they do society's dirty work yet risk instant condemnation for interfering when they fail, social workers naturally occupy a prominent place in the front line facing the barrage of criticism about the growth of bureaucratic altruism (Golding og Middleton 1982:88).

De skriver at dette ofte er saker om barn som har blitt utsatt for seksuelle eller voldelige overgrep (Golding og Middleton 1982:89).

Et annet viktig bidrag fra England er Bob Franklins og Nigel Partons bok *Social Work, the Media and Public Relations* fra 1991. Her er tema blant annet hvordan sosialt arbeid og sosialarbeidere fremstilles i media. Deres hovedanliggende i boken er å undersøke årsaker og konsekvenser som kan følge av kritisk medieomtale av sosialt arbeid. I tillegg ser de på de ulike måtene representanter for både media og sosialt arbeid forsøker å utvikle mer realistiske og positive bilder av sosialt arbeids praksis og profesjon (Franklin og Parton 1991:2). Boka tar utgangspunkt i sosialt arbeid i bred forstand når de analyserer relasjonen til pressen. Likevel, sier Franklin og Parton, er det slik at mye av medias rapportering av sosialt arbeid er relatert til arbeid med barn og barnemishandling. Derfor er sosialt arbeid med barn/barnevern i sentrum i store deler av boka.⁷ De har altså sett spesielt på hvordan media rapporterer om sosialarbeidere som jobber med barn/barnevern. Analyser av mediedekningen av noen utvalgte svært tragiske barnevernsaker viser at media i disse tilfellene konstruerte ekstremt negative stereotyper av sosialarbeiderne.

Franklin og Parton diskuterer også utover i boka hva slags konsekvenser medierapporteringen av sosialt arbeid kan få for politiske og samfunnsmessige prosesser. I tillegg tar de opp mulige forklaringer på hvorfor mediefremstillingen blir som den blir. Dette vil jeg komme tilbake i diskusjonen i kapittel 3.

Som nevnt har også John E. B. Myers forsket på kritiske fremstillinger av barnevernet. Myers har i en gjennomgang av artikler, bøker og tv-programmer fra USA funnet at rapporter om barnemishandling er økende kritisk til barnevernet, særlig når det gjelder saker med seksuell mishandling av barn.

Av nyere forskning vil jeg nevne Tommy Lundströms artikkel ”Mellan vardag och dramatikk”. Her presenterer Lundström et forskningsprosjekt han har gjennomført sammen med Gunvor Andersson om presserapporteringen av sosialt arbeid med utsatte barn og unge (Lundström 2004). De har gjort en kvantitativ analyse av fremstillingen av sosialt arbeid med barn og unge i fem svenske dagsaviser i 2001. De viser at en stor del av hverdagsrapporteringen om dette er hverdagslig og udramatisk journalistikk. De fant en kompleks og sammensatt rapportering som inneholdt flere positive artikler enn de hadde forventet i forhold til annen forskning fra andre land (Lundström 2004:248). De har imidlertid også gjennomført en kvalitativ analyse av pressedekningen av to dramatiske barneverntilfeller

⁷ Det som her omtales som ”sosialt arbeid med barn” tolker jeg som tilsvarende ”barnevern”.

i Sverige. Da fremkom et helt annet bilde enn i ”hverdagsrapporteringen”. I disse artiklene blir sosialt arbeid i stor grad anklaget for enten å ha grepet inn for drastisk eller for at de ikke har klart å beskytte et barn (Lundström 2004:248). Disse kritiske fremstillingene er tilsvarende de negative stereotypiene som Franklin og Parton fant i sin analyse fra England. I min analyse vil jeg se om jeg finner tendenser til samme kritiske fremstillinger i enkeltsaker. Jeg vil også sammenlikne mine kvantitative resultater med det som Lundström fant i forhold til dimensjonen positivt-negativt.

En nyere norsk undersøkelse om barnevernet i pressen er gjennomført av Sentio AS på oppdrag fra Statens barnevern og familievern. Bakgrunnen for prosjektet var at statens barnevern og familievern skulle utvikle en informasjonsstrategi for barnevernet. De har gjort en innholdsanalyse av barnevernartiklene i seks norske aviser for hele 2003, og de fant blant annet en høy grad av negativ omtale av barnevernet i artiklene (55%). De fant også at nesten halvparten av artiklene var ”emosjonelle”, det vil si at fremstillingene var preget av følelser. Jeg bruker denne undersøkelsen som sammenlikningsgrunnlag der jeg har tallmessige fremstillinger av materialet mitt.

Hvem kommer til orde i løssalgspressens omtale av barnevernet?

Hvem som får tilgang til å uttale seg om barnevernet i pressen er viktig for totalbildet av barnevernet som presenteres utad gjennom artiklene. Dette forteller noe om hvem som fører debatten om barnevernet i pressen. Er det politikere, forskere, foreldre, tidligere barnevernsbarn, barnevernfolk eller andre? Forskning har vist at det gjerne er politikere og andre elitegrupper som kommer til orde i pressen (Allern 2001:170 eller Olsen og Sætren 1980). Jeg stiller spørsmålet om dette også gjelder på barnevernfeltet? Skiller artikler om helse eller velferdsstaten generelt seg fra barnevernet når det gjelder hvem som intervjues, har hovedrøst eller forfatter et innlegg?

Ann-Helén Bay og Jo Saglie har gjennomført en analyse av pressens dekning av velferdsstaten (2003) og har blant annet sett på hvem som kommer til orde i de velferdspolitiske artiklene i perioden 1969-1999. De fant også at det i stor grad var elitegrupper som uttalte seg. Blant annet utgjør politiker som hovedrøst 25% av artiklene i hele perioden.⁸ I utvalget av barnevernartikler var politikere hovedrøst i 10% av artiklene. I

⁸ Stefan Svallfors fant samme prosent for politiker som hovedrøst i en tilsvarende analyse fra Sverige om velferdsstaten i pressen (1969-1993) (Svallfors:1995:34).

kapittel 4 vil jeg se på artiklene i mitt utvalg for 1994/95 og 2004/05 i forhold til hvem som kommer til orde og i hvilken grad politikere uttaler seg om barnevern.

Eide og Hernes skriver at media kan være kanal for sosiale prosesser fordi de har mulighet til å påvirke og vedlikeholde den offentlige debatt på ulike områder. Mediene fører an i en offentlig defineringskamp om hva som skal være viktig og uviktig, og hvor søkelyset bør rettes (Eide og Hernes 1987:60).

Massemedia kan følgelig ses som en legitimitetens kampsone, en arena der rivaliserende aktører, det være seg institusjonelle eliter, pressgrupper eller helsepolitikkenes aktører kjemper om troverdighet (Eide og Hernes 1987:60).

Jeg vil stille spørsmål ved om dette også gjelder for barnevernet. Kjemper barnevernet noen legitimitetskamp eller kamp om troverdighet gjennom pressen? Eller er det mer stille fra barnevernhold og politikere på dette området, slik at det er andre aktører som fremkommer med sine synspunkter i disse avisene? Dette vil jeg blant annet diskutere i kapittel 4.

Hvordan omtales saker om barnevern?

Enhver barnevernnyhet kan fremstilles på ulike måter. Hver sak kan sees fra mange forskjellige ståsteder og belyses på ulike punkter. Dette vil ha betydning for fremstillingen av saken og dermed også hvordan den oppfattes. Dette handler om hvordan en sak blir problematisert, hvilke årsaker og mulige løsninger som blir foreslått og hva som tas med og hva som eventuelt blir utelatt (Waldahl 1999:219). Dette kaller Waldahl for ”vinkling”. Disse egenskapene ved hvordan mediene fremstiller et samfunnsspørsmål (for eksempel om barnevernet), vil være sentrale for hvordan det oppfattes og vektlegges av publikum (Waldahl 1999:219).

Jeg har derfor sett på hvilke vinklinger som dominerer materialet. I kapittel fem analyserer jeg artiklene i forhold til fem ulike kategorier som forteller hvordan sakene er tatt opp og belyst. Kategoriene er som følger:

1. Barnevernets arbeidsbetingelser.
2. Yrkesutøvelse og beslutninger i barnevernet.
3. Foreldrenes situasjon eller situasjonsoppfatning.
4. Barnets situasjon eller situasjonsoppfatning.
5. Annet.

Det er ikke dermed sagt at dette er de eneste vinklingene å finne, en annen ville kanskje tolket materialet på en annen måte og dermed valgt andre inndelinger. Men ved gjennomlesning av

artiklene oppfattet jeg dette som relevante måter å dele artiklene inn på i forhold til mine problemstillinger.

Fremstillingen av en sak kan bli helt forskjellig avhengig av om den belyses ut fra for eksempel foreldres situasjon eller de betingelsene barnevernansatte arbeider under. Belyses saken fra foreldre som føler seg overkjørt av barnevernet, eller er det barnets situasjon eller situasjonsoppfatning som er i sentrum?

Måter å fremstille barnevern på kan også diskuteres i forhold til tendenser til personifisering og klientfokusering. I følge Mathiesen ser vi økende tendenser til de nevnte komponentene i det individualdramatiske paradigmet, særlig i løssalgspresen. Derfor har jeg også vurdert artiklene i forhold til de seks komponentene inngår i dette og som jeg viste tidligere i dette kapittelet.

En annen måte å undersøke hvordan saker om barnevern omtales, kan være å se på om de fremstilles som enkeltsak eller i generelle former. Shanto Iyengar har skilt mellom episodiske og tematiske nyhetsformater. Den episodiske nyhetsrammen fokuserer på spesielle hendelser og konkrete egenskaper knyttet til personer og saker. Et tematisk nyhetsformat plasserer politiske saker og hendelser i mer generelle kontekster (Iyengar 1991:2). Jeg oppfatter det som at episodisk og tematiske nyhetsformater i stor grad omfatter det samme som jeg har kalt forskjellen mellom enkeltsaker og generelle beskrivelser.

Waldahl skriver at en prioritering av et episodisk nyhetsformat har konsekvenser for hvilke hendelser som blir nyheter. Det er ikke alle hendelser som passer inn i dette nyhetsformatet, særlig det som ikke lar seg konkretisere, personifisere eller vise med bilder (Waldahl 1999: 220). Dette har betydning for hvilke deler av barnevernets arbeid som fremkommer i pressen. På grunn av taushetsplikt og personvern vil det ikke alltid være lett å illustrere *generelle* spørsmål om barnevernet ved hjelp av konkrete personer. Derfor er det mulig at saker av mer prinsipiell karakter må vike for beskrivelser av enkeltsaker i barnevernet.

Når nyheter presenteres som enkeltsaker, kan disse fremstå i kjente rammer som ”det lille mennesket mot myndighetene”. Når noe skal presenteres som en nyhet, bruker journalister tolkningsrammer for å gi ”mening” til det som skjer sier Allern (2001:68). Vi er avhengige av tolkningsrammer for å gjøre isolerte hendelser begripelige.⁹ Vi bruker

⁹ Allern viser her videre til Goffman som ”har definert slike rammer som organisasjonsprinsipper som styrer sosiale hendelser og vår subjektive deltakelse i dem” (Allern 2001:69 og Goffman 1974:10-11).

tolkningsrammer for å gi mening til det vi opplever og deltar i. Dette gjelder også innenfor journalistikken sier han.

Kanskje er det slik at bruk av tolkningsrammer gjør at nye saker som presenteres både blir nye og gjenkjennelige på samme tid (Eide 1992:83)? Enkeltsaker behøver derfor ikke bare være en fortelling om private personers forhold til barnevernet, men en del av en større fortelling om barnevernet.

Hvis tabloidpressen har en tendens til å i økende grad fokusere på saker hvor ”det lille mennesket” står overfor myndighetene, vil det være et viktig spørsmål for barnevernsaker i pressen hvem som betraktes som ”det lille mennesket” eller svake part. I hvilken grad er det foreldrene eller barna som oppfattes som et eventuelt offer for myndighetsutøvelse? Dette diskuterer jeg i kapittel fem.

KAPITTEL 2

Metode og gjennomføring

Operasjonalisering

Jeg har valgt å bruke innholdsanalyse av avisartikler om barnevern i VG og Dagbladet.

Hovedproblemstilling er operasjonalisert gjennom tre spørsmål. Disse skal på ulike måter hjelpe til å fange opp *hvordan barnevernet fremstår i løssalgspressen*.

1. Preges barnevernartiklene av negativ omtale og stereotyper?
2. Hvem kommer til orde i pressens omtale av barnevernet?
3. Hvordan omtales saker om barnevern?

(Hvert av de tre inkluderer også et spørsmål om mulig endring mellom de to tidskuttene).

Variablene jeg kommenterer under, med tilhørende verdier, er valgt for å bidra til å besvare spørsmålene på best mulig måte.

Datamaterialet og gjennomføring av datainnsamling

Jeg har til sammen 118 artikler. Artiklene er hentet fra VG og Dagbladet november, desember, januar og februar 1994/95 og november, desember, januar og februar 2004/05. Jeg har 56 artikler fra Dagbladet og 62 fra VG. For 1994/95 månedene er det 62 artikler og fra 2004/05 månedene er det 56 artikler. Materialet inkluderer store og små artikler, ledere, leserinnlegg, debatter og kronikker. Hver enhet teller likt, uavhengig av størrelse.

Begrunnelse for valg av aviser og tidsperioder

I utgangspunktet hadde jeg tenkt å gjøre en bredere presseanalyse som inkluderte flere forskjellige typer aviser (lokalaviser, riksaviser, abonnementsaviser og løssalgaviser). Men, da poenget blant annet var å sammenlikne to tidspunkter, og ikke ulike avistyper, kom jeg i

samarbeid med veiledere frem til at det var mest naturlig å velge samme avistype på to ulike tidspunkter.

Derfor har jeg kun valgt å konsentrere meg om de to største riksdekkende løssalgsavisene i Norge: VG og Dagbladet, og deres dekning av barnevernet. Likevel vil jeg trekke inn teori og andre undersøkelser med bredere avisgrunnlag for å diskutere om enkelte trekk kan gjelde for pressedekningen mer generelt enn bare for VG og Dagbladet.

Ettersom avisene i Norge ikke lenger er partitilknyttede på samme måte som tidligere er det også stilt spørsmål ved om avisene er blitt mer like hverandre på forskjellige måter (blant annet diskutert i Bay og Saglie 2003).¹⁰ Flere mener også at de store løssalgsavisene i tabloidformat (ofte representert ved VG og Dagbladet) viser de tydeligste tegn på prosesser som også gjelder for andre aviser (se for eksempel Mathiesen 2002).

Uansett har jeg vurdert det slik at VG og Dagbladet har såpass stort nedslagsfelt at det vil være rimelig å anta at disse løssalgsavisenes dekning av barnevernet har betydning for kunnskap og oppfatninger om barnevernet, også som representanter bare for seg selv.

Det har vært et mål å studere endring, og jeg har derfor valgt å bruke to tidskutt. Artiklene er fra 1994/95 og fra 2004/05. Jeg har valgt et firemåneders intervall i begge tidsperiodene, da dette har gitt meg det jeg vurderer som et tilstrekkelig antall artikler, uten at materialet er blitt for stort i forhold til rammene for denne oppgaven.

Jeg vurderte det som sannsynlig at det vil forekomme endringer i dekningen av et felt som barnevernet i løpet av en periode på ti år. Grunnen til at jeg for eksempel ikke valgte 15 eller 20 år, er at jeg vil studere om det har skjedd endringer i barnevernet også *etter* den nye barnevernloven ble iverksatt i 1992. Jeg ønsker å se på barneverndekningen før og nå, innenfor en periode hvor den nye loven har vært virksom. Utover dette er de konkrete år og måneder valgt tilfeldig.

Kriterier for utvalg av artikler

Utgangspunktet var å finne artikler som handlet om barnevern i disse åtte månedene. For å finne artikler som kunne hjelpe til med å belyse problemstillingene valgte jeg følgende søkeord for utvelgelse av artikler: alle ord med "barnevern" (barnevernet, barneverninstitusjoner, barnevernsbarn osv), alle ord med "barnehjem" (barnehjemsbarn osv) og "fosterhjem", "fosterfamilie", "fosterbarn".

¹⁰ Allern diskuterer også dette og peker på at det kan forekomme motstridende tendenser i utviklingen. Han viser til at Hans Fredrik Dahls to hypoteser (konvergenshypotesen og segmenteringshypotesen) og sier at disse ofte vil måtte anvendes parallelt (Allern 2001:40)

Artiklene jeg valgte å ta med inneholdt minst ett av søkeordene i overskrift (og mellomoverskrifter), ingress eller første avsnitt. Dette betyr at artikler hvor barnevern-ord kun dukker opp senere i artikkelen ikke teller med. Likevel er ikke barnevern hovedtema i alle artiklene jeg har med, men avgrensningen med barnevernord i begynnelsen av artiklene medfører at de fleste omtaler barnevern i større deler av teksten.

Unntak fra avgrensningen

I noen større oppslag finnes det mindre artikler som er relatert til samme tema på den samme siden. Disse har jeg oppfattet som egne artikler da de ofte var vinklet annerledes eller hadde en annen hovedrøst en hovedartikkelen. "Faktabokser" som var knyttet til en større artikkel regnet jeg ikke som selvstendig artikkel, da de kun ga mening i forhold til hovedartikkelen. For artikler som var del av relevante føljetonger og artikler som var del av en større artikkel, satt jeg ikke krav om at søkeordene opptrådte i overskrift, ingress eller første avsnitt. Her hadde jeg bare som minstekrav at et av søkeordene var nevnt i artikkelen. Disse artiklene var viktig for helheten i avisføljetongene og hovedoppslag som handler om barnevern. Derfor vurderte jeg dem som relevante for problemstillingen.

Gjennomføring av datainnsamling

For VG-artiklene fikk jeg hjelp fra VGs arkiv som søkte opp de samme ordene som nevnt over, og sendte meg en liste med titler på artiklene og datoene. Deretter har jeg kopiert fra papirutgaver og microfilm på Deichmanske bibliotek for både 1994/95 månedene og 2004/05 månedene (VGs artikler ligger ikke tilgjengelig på nettet i for eksempel i A-tekst).

For Dagbladet har jeg brukt de nevnte søkeordene når jeg har søkt på artikler i A-tekst for 2004/05. I A-tekst ligger bare teksten og er ikke vist slik oppslaget fremstår i avisen med bilder etc. Etter å ha fått dato og titler på artiklene har jeg kopiert fra papirutgaver fra Deichmanske bibliotek. Dagbladet ligger ikke ute på A-tekst for så langt tilbake som 1994/95, derfor måtte jeg få hjelp av arkivavdelingen i Dagbladet for å finne artiklene for disse månedene. Arkivpersonalet hentet frem konvolutter med relevante utklipp som jeg fikk ta kopier av.

Ved gjennomgang av disse artiklene ble jeg usikker på reliabiliteten ved å gjøre det på denne måten. Da utklippskonvoluttene i Dagbladets arkiv var sortert manuelt kunne jeg ikke vite om relevante artikler kunne ha havnet under andre temaer som for eksempel "ungdomskriminalitet". Jeg besluttet derfor å "bla" gjennom microfilmene av Dagbladet for disse månedene side for side for å kontrollere at alle relevante artikler var med. Det viste seg

at jeg fant flere artikler som skulle telle med i min analyse. Denne manuelle måten å gjøre det på kan muligens ha medført at enkelte artikler har blitt oversett i min gjennomgang, men det vil eventuelt gjelde få artikler og dermed ikke utgjøre noe stort problem for artikkelutvalget mitt.

Etter å ha gjennomlest alle artiklene kodet jeg hver artikkel etter de 14 variablene jeg hadde i utgangspunktet, og la dataene inn i SPSS for å kunne fremstille funn i tabeller og figurer.

Sentrale variabler og skjønnsmessige vurderinger

For å finne variabler som på best mulig måte ville belyse mine problemstillinger tok jeg først utgangspunkt i en forskningsrapport av Ann-Helén Bay og Jo Saglie (2003) om velferdsstaten i pressen, og så på hvilke hovedvariabler de hadde brukt for å belyse dette. Deretter tilpasset jeg disse til mitt tema ved å trekke fra enkelte variabler og legge til variabler som gikk mer direkte på mitt barneverntema.

Jeg startet som sagt med 14 variabler, men endte opp med å bruke 10 av disse.

Følgende ti variabler har jeg brukt i oppgaven

1. **Avis** – VG og Dagbladet
2. **År** – 1994/95 og 2004/05
3. **Hovedområder** – hvilke områder innenfor barnevernets arbeid som omtales for eksempel "omsorgsovertagelse" eller "hjelpetiltak".
4. **Omtale av enkeltsak** – spørsmålet om artikkelen tar opp enkeltpersoners sak i forhold til det offentlige eller barnevernet, eller om saken er mer generelt vinklet.
5. **Barnevern som hovedtema** – for å få et inntrykk av hvor stor del av artiklene i utvalget som hadde barnevern som hovedtema i hele artikkelen.
6. **Vinkling** – jeg har vurdert artiklene i forhold til fem ulike kategorier, for å se hvilket ståsted saken belyses fra.
7. **Forfatter** – hvem er forfatter av avisartiklene? Jeg ville fange opp om det hovedsakelig er journalister som skriver om barnevernsaker i avisen, eller om det er innsendte kronikker eller leserinnlegg fra utenforstående.
8. **Hovedrøst** – artikkelens hovedrøst er den som uttaler seg hyppigst og får mest plass. Det er gjerne journalistens hovedkilde.
9. **Holdningsladning** – vurdering om artiklene uttrykker en positiv, negativ eller nøytral/balansert holdning til barnevernet.
10. **Uttaler barnevernet seg?** – denne variabelen skulle fange opp om barnevernet ble brukt som kilde i artiklene det hele tatt.

(fullstendig variabel/verdiliste ligger som vedlegg):

For enkelte av variablene dukket det av og til opp tvilstilfeller, til tross for at jeg hadde satt opp tydelige kriterier for hvordan artiklene skulle kodes. Dette gjaldt særlig for variablene: ”holdningsladning”, ”vinkling” og spørsmålet om artikkelen var omtale av en ”enkeltsak”. Her var det vanskelig å unngå skjønnsmessige vurderinger. Jeg har likevel gjort det jeg kan for å beskrive hvilke kriterier jeg har lagt til grunn for de ulike valgene. I variabel- og verdivedlegget ligger de viktigste beskrivelsene for de ulike variablene.

Variablene skal hjelpe meg å besvare hovedproblemstillingen om hvordan barnevernet fremstilles i løssalgspressen gjennom de fire spørsmålene jeg nevnte over. Jeg vil blant annet se på hvor stor del av materialet som kan karakteriseres som negativt til barnevernet. Jeg vil vise prosentvise fordelinger av hvem som har hovedrøst i artiklene, hvor ofte det er omtale av enkeltsaker og hvilken vinkling barnevernsaken har i teksten. For hvert av spørsmålene vil jeg også vise tall for eventuell endring mellom 1994/95 materialet og 2004/05 materialet.

Forbehold

Datamaterialet mitt er relativt begrenset i forhold til å kunne gjøre kvantitative analyser. Jeg har ikke foretatt signifikanskontroll fordi utvalget ikke er et sannsynlighetsutvalg og tallene er små. Ambisjonen har vært å etterspore noen tendenser, ikke å generalisere til en ”større populasjon” av aviser.

Da enkelte av variablene har mange verdier kunne det bli lavt antall artikler under hver verdi. Så selv tydelige forskjeller i prosentfordelingene må tas med rause forbehold da det er vanskelig å si hva som skyldes tilfeldigheter. Jeg har derfor vært forsiktig med å uttale meg bestemt om mulige endringer og tendenser i materialet. Likevel mener jeg at disse 118 artiklene til sammen gir et inntrykk av hvordan barnevernet fremstilles i løssalgspressen.

Jeg er også klar over at jeg må være forsiktig når jeg uttaler meg om endring ettersom jeg kun opererer med to tidspunkter. Det vil alltid være en fare for at andre nyheter og hendelser påvirker den ene eller begge av de periodene jeg ser på, slik at endringsresultatet i så måte ikke er ”riktig”. Jeg vil, der det er mulig, sammenholde mine resultater med annen forskning på liknende temaer, for å få inntrykk av om tallene er realistiske.

Det er særlig to nyheter/hendelser som kan ha hatt betydning for mitt totale artikkelgrunnlag. Den ene er tsunamikatastrofen fra desember 2004. I flere uker var begge avisene jeg har analysert sterkt preget av nyheter fra de tsunamirammede områdene. Dette kan ha fortrent andre nyheter og debatter som ellers ville ha funnet sted i avisene disse ukene. Den andre hendelsen, som nok er av større betydning for artikkelomfanget, er at den såkalte

”Befring-rapporten” om forholdene på barnehjemmene i Norge mellom 1945 og 1980, ble lagt frem i november 2004. Offentliggjøringen av ”Befring-utvalgets” rapport medførte mange artikler i enkelte uker for 2004.¹¹ Artikkene skiller seg ut fra resten av utvalget da dette gjelder omtale av tidligere barnevern/barnehjem. Likevel har jeg oppfattet dem som relevante for problemstillingen og har derfor valgt å ha dem med i totalmengden av artikler. Jeg har riktignok sett på tall og tabeller både med og uten disse artiklene, og ved flere anledninger har de vist seg å ha betydning for tallene som fremkommer.

Slike nyheter/hendelser som nevnt over kan også ha betydning for om en periode på fire måneder er tilstrekkelig for å kunne si noe om generelle tendenser. I mitt materiale har de store sakene som er gått som føljetonger ikke strukket seg særlig langt ut i tid. Jeg mener derfor at et firemånedersintervall har gitt et godt bilde av små og store sakers gang inn og ut av nyhetsbildet. Jeg tar likevel et forbehold om at jeg kan ha vært uheldig og valgt måneder som skiller seg fra den ellers løpende dekningen av temaer relatert til barnevern.

Innholdsanalyse

Innholdsanalyse er en metode som har som formål å kartlegge innholdet i tekster (her avisartikler). Den kvantitative tilnærmingen til innholdsanalysen ga meg mulighet til å få god oversikt over materialet som helhet. Den kvalitative tilnærmingen åpnet for en friere tolkning og mulighet til å gå mer i dybden (Allern 2001:76).

Når det gjelder den kvantitative innholdsanalysen, tok jeg utgangspunkt i definisjonen som Østbye med flere bruker i sin metodebok for mediefag:

Med (kvantitativ) innholdsanalyse mener vi her dataregistrering og analyseteknikker som søker mot en systematisk, objektiv og kvantitativ beskrivelse av innholdet i et budskap.¹² (Østbye med flere 2002:215).

Utgangspunktene for analysen har vært det tallmateriale jeg har beskrevet over. Avisartikler om barnevern er enheter. Variablene og de tilhørende verdiene skal bidra til å besvare

¹¹ I mitt materialet utgjør artikler om tidligere barnehjem/barnevern om lag 20% av alle artiklene. Til sammenlikning har Sentio en kategori de kaller erstatningssaker. Det fremkommer ikke hvilken avgrensning de har brukt for denne kategorien, men jeg antar at det i stor grad overlapper med min tidligere barnehjem/barnevern kategori. Sentios kategori utgjør 5,3% (45 av 839 artikler) (slik jeg tolker tallene deres).

¹² Videre står det: ”At analysen skal være systematisk, betyr at vi formulerer generelle regler for hvordan materialet skal behandles. Objektiv betyr i denne sammenheng at vi så langt som mulig prøver å redusere betydningen av enkeltforskerens skjønn: Den enkeltes holdninger og idiosynkrasier skal holdes ute fra bearbeidingen av materialet. Målet er at andre forskere eller kodere som går gjennom det samme eller tilsvarende materiale, skal kunne komme fram til samme resultat (intersubjektivitet).” (Østbye med flere 2002:215).

problemstillingene i oppgaven. Tallene presenteres ved hjelp av statistikkprogrammet SPSS i enkle frekvenstabeller, krystabeller og søyler.

Sigurd Allern skriver at selv om en innholdsanalyse bygger på kvantitative metoder, behøver den ikke å være rendyrket kvantitativ (ved at den måler bare det som klart og tydelig kan måles). Variablene som benyttes forutsetter ofte en kvalitativ vurdering fra kodernes side. Det vil også ligge en kvalitativ vurdering av teksten bak inndelingen av verdiene på enkelte av de ulike variablene (Allern 2001:77). For flere av mine variabler og verdier har det vært vanskelig å unngå slike kvalitative vurderinger. For eksempel er det vanskelig å sikre streng etterprøvbarehet i vurderingen av om artikkelen vinkles positivt, negativt eller nøytralt. Derfor vil jeg si at det ligger kvalitative tolkninger også bak de tallmessige fremstillingene i oppgaven.

Jeg har ikke gjort diskursanalyse, eller dybdeanalysert enkelttekster. Dette er fordi det ville være vanskelig å vise endring gjennom slike analyser. Jeg har utdypet tallmaterialet med å vise typiske (og atypiske) eksempler for å tydeliggjøre poengene og eventuelle tendenser jeg finner. Eksempelene kan synliggjøre hvordan pressen både er arena for ulike kilders synspunkter, men også er aktør selv, ved å benytte enkelte vinklinger på saker fremfor andre. Jeg viser også hvordan fremstillinger av barnevernet av og til kan ta stereotype former ved hjelp av eksempler og annen litteratur.

I oppgaven benyttes det altså både kvantitativ og kvalitativ innholdsanalyse om hverandre som supplerende metoder. Artikkelen som er valgt til de kvalitative delanalysene, er valgt strategisk. Med det mener jeg at valg av artikler er begrunnet ut fra hvordan de kan belyse og eksemplifisere både det som tallene har vist, og andre faktorer jeg diskuterer.

Når det gjelder kvaliteten på innsamlingen, bearbeidingen og analysen av data har jeg forsøkt å være konsekvent og grundig, samtidig som jeg har skrevet ned kriterier og prinsipper jeg har arbeidet etter. Relatert til dette skriver Allern:

I praksis vil det finnes en rekke mulige grensetilfeller som kan gjøre kodingen komplisert og åpne for at ulike kodere vil treffe ulike valg, eller for den del at samme koder kan bli inkonsistent i sine valg. I slike tilfeller blir resultatet lav reliabilitet. (Allern 2001:78).

Den delen av kodingsprosessen som i mitt tilfelle var mer preget av skjønn og tolkninger enn tydelige objektive kriterier, vil være sårbar i forhold til reliabiliteten. Dette har jeg forsøkt å kompensere for ved å vedlegge kommentarer til hvordan jeg har tolket tvilstilfeller.

Østbye med flere sier i sin metodebok for mediefag at ønsket om høy definisjonsmessig validitet kan komme i konflikt med ønsket om høy reliabilitet.¹³ Det kan være vanskelig å maksimere begge i samme analyse (Østbye med flere 2002:39). Dette oppdaget også jeg da jeg fant to artikler som var *innenfor* den avgrensningen jeg hadde laget, men jeg oppfattet de som *noe utenfor* det som var relevant for problemstillingen. Jeg tok disse med for å sikre reliabiliteten (en annen koder ville funnet de samme, gitt samme avgrensning). Jeg ser at det er et valg som kan svekke validiteten tilsvarende. Dette gjaldt riktignok bare to artikler i utvalget. Artiklene omtalte utenlandske barnehjem.

Til tross for bruk av skjønn og enkelte tvilstilfeller er jeg likevel av den oppfatning av at jeg har klart å fange opp det jeg ønsket i datamaterialet mitt, og at innsamling og koding har foregått på en måte som ikke vil skille seg i betydelig grad fra hva en annen koder ville finne, gitt de samme kriteriene.

Det er som sagt *avisartikler om barnevern* som er enhetene jeg tar utgangspunkt i. Jeg støtter meg til Svallfors' formuleringer i rapporten om velferdsstaten i pressen når jeg sier at: det er de ferdig presenterte nyhetsartiklene om barnevern som jeg i denne oppgaven ønsker å studere. Det vil si sluttproduktet av det journalistiske og redaksjonelle arbeidet, ikke prosessen som leder frem til produktet. Det er barnevernpolitiske nyhetskonstruksjoner som er analyseobjekt (Svallfors 1995:8).

Inspirasjonskilder

Jeg har hentet flere ideer og hovedspørsmål fra Ann-Helén Bays og Jo Saglies rapport om pressens dekning av velferdsstaten 1969-1999.¹⁴ De hadde både bredere datagrunnlag, lengre tidsperspektiv og langt videre temaområde enn jeg har her, men dette var et godt hjelpemiddel som utgangspunkt for mine metodiske valg. Både ideer til avgrensning, variabler og kombinasjonen av kvalitativ og kvantitativ metode har jeg lånt fra denne rapporten og tilpasset til mitt tema og mine problemstillinger i samråd med veiledere. Dette har vært nyttig, ikke bare som metodisk hjelpemiddel, men også fordi det flere steder i oppgaven er relevant å sammenlikne med Bay og Saglies funn om velferdsstaten i pressen.

¹³ Validitet handler om gyldighet og går på relevans i forhold til problemstillingen. Definisjonsmessig validitet gjelder hvor godt greier vi å fange opp de begrepene vi har på det teoretiske nivået i vår innsamling og analyse av empiriske data (Østbye med flere 2002:39).

¹⁴ Bay og Saglie har igjen hentet store deler av sitt forskningsdesign fra Stefan Svallfors sitt studie av pressedekningen av velferdsstaten i Sverige (Bay og Saglie 2003:10).

En sentral variabel har jeg også lånt fra en undersøkelse som Senito har utført på oppdrag for Statens barnevern og familievern om barnevernet i media. Den gjelder holdningsladning i artiklene (Sentio 2004a). Det vil si hvilken holdning (positiv, negativ eller nøytral) til barnevernet som fremkommer av artikkelen. Også et svensk forskningsprosjekt om barnevernet i pressen jeg viser til flere steder, har med en slik holdningsvariabel (Lundström 2004). Et av mine hovedspørsmål går på kritikk og negativ omtale av barnevernet i løssalgspressen. De to overnevnte undersøkelsene har statistikk på andel negative artikler om barnevern i pressen som jeg særlig kommenterer i sammenheng med mine tall i kapittel 3.

Egen bakgrunn og forforståelse

Som nevnt i forordet har jeg jobbet flere år ved et barnevernkontor i Oslo. Mine kunnskaper om, og erfaringer med barnevernsarbeid kan medføre at jeg tar en del bakgrunnskunnskap for gitt og at jeg leser artiklene om barnevern på en annen måte enn en som ikke har jobbet i barnevernet vil gjøre. Jeg har forsøkt å være bevisst dette hele tiden for å kunne se artiklene uten ”barnevernbriller” på, altså som en hvilken som helst avisleser.

Imidlertid har min kunnskap om barnevern, og min interesse for tema barnevern og media, ligget til grunn for utarbeidelse av problemstillinger og underspørsmål. Mine antagelser eller arbeidshypoteser har vært følgende:

1. Barnevernet omtales ofte negativt i pressen.
2. Barnevernet utaler seg sjelden til pressen med andre kommentarer enn ”ingen kommentar”.
3. Pressefremstillinger av barnevernet er ofte fortellinger om enkeltpersoners saker i forhold til barnevernet.
4. Artikler om barnevernsaker har ofte et foreldreperspektiv, og omtale av barnets situasjon blir ofte utelatt.
5. Barnevernets arbeid med å fremstå som mer ”åpent” har ført til mer utfyllende kommentarer fra barnevernet når de blir kontaktet som kilde. Det har også ført til flere generelle artikler om barnevernet (ikke omtaler av klientsaker) og flere artikler med utgangspunkt i barnets situasjon. Det finnes flere nøytrale/balanserte artikler nå enn for ti år siden.

Selv om min forforståelse var medvirkende til de metodiske valg og tematiske spørsmål, har det vært et sentralt poeng å være åpen i forhold til hva materialet ville vise meg. Min forforståelse gjaldt dessuten artikler om spesielt konfliktfylte saker. Jeg hadde ingen bestemte

oppfatninger av hvordan barnevernet ble fremstilt i et materiale som inkluderte *alle artikler om barnevern* over en viss periode.

KAPITTEL 3

Negative stereotypier, finnes de? – om holdninger i artiklene

Innledning

Tema for dette kapitlet er hvilken grunnholdning til barnevernet som fremkommer i pressen. Jeg vil diskutere spørsmålet om fremstillingen av barnevernet er preget av en positiv, negativ eller nøytral/balansert holdning. Barnevernarbeidere selv har ofte en oppfatning av at barnevernet i hovedsak blir fremstilt i dårlig lys og på en ensidig måte (Ask 2000:75). Dette var også min forforståelse da jeg begynte å skrive denne oppgaven. Samtidig er det mulig at denne oppfatningen skyldes at det er lettere å huske de negative fremstillingene, eller at det er de store dramatiske enkeltsakbeskrivelsene som vi husker best, og at disse ofte er negativt belyst.

Jeg vil i dette kapitlet se på hva som fremkommer i mitt materiale av positive, negative og nøytrale beskrivelser av barnevernet. Jeg vil bruke materialet mitt på en slik måte at jeg kan sammenlikne deler av det både med en norsk og en svensk undersøkelse om barnevernet i pressen (Sentio 2004a og Lundström 2004). Jeg vil også diskutere ulike forslag til forklaringer på negativ barnevernomtale i pressen.

Det finnes en del internasjonal litteratur som forteller oss om de negative og kritiske fremstillingene av barnevern eller sosialt arbeid generelt. Blant annet har Golding og Middleton sett på hvilken holdning til sosialarbeidere som fremkommer i pressen.

De hevder at det er dekningen av saker om alvorlige feilhandlinger i sosialtjenesten, inkludert barnevern, som har størst betydning. Selv om det forekommer dekning av saker som ikke er preget av negative holdninger og fiendtlighet, blir betydningen av disse minimal i forhold til dekningen av de store alvorlige sakene. Dette er ofte saker om barn som er blitt utsatt for seksuelle eller voldelige overgrep (Golding og Middleton 1982:89). Et gjentakende tema i slike saker er at disse barna lider under intervensjon av ineffektive og inkompetente sosialarbeidere (Golding og Middleton 1982:90). De viser til overskrifter som: "Malcolm Died as he lived. Freezing Cold, starving, and surrounded by social workers" (The Daily

Mirror 16. januar 1980) og “Yet another baby has died because of the stupidity and neglect of professional social workers” (The Daily Mirror 21. februar 1980) (Golding og Middleton 1982:90).

Franklin og Parton gjorde en presseanalyse av hvilke ulike bilder av sosialarbeidere som presenteres i alvorlige barnemishandlingssaker i England på slutten av 1980 tallet. De hevder at media konstruerte ekstremt negative bilder av sosialarbeiderne i disse sakene, som de har kalt stereotype fremstillinger.¹⁵

I den første stereotypien de har beskrevet, blir sosialarbeiderne presentert som inkompetente, med mangel på dømmekraft og som ubeslutsomme individer som er ekstremt motvillig til å intervenere i familiers privatliv selv om det skulle være for å beskytte et barn mot en mishandler. De fant også en annen stereotyp fremstilling som nærmest er motsatt av den første. Her fremkommer sosialarbeideren som den autoritære byråkraten som splitter familier ved å unødvendig plassere barn under offentlig omsorg. I begge stereotypiene beskrives sosialarbeiderne som inkompetente og utilstrekkelige som profesjonelle (Franklin og Parton 1992:14). De hevder at sosialarbeidere rutinemessig presenteres som uintelligente og maktglade personer som mangler innsikt av den mest elementære type (Franklin og Parton 1991:16).

Denne forskningen på de engelske forholdene gjelder spesielt utvalgte artikler om tragiske enkeltsaker og alvorlige feilhandlinger fra blant annet barnevernet. Det er kanskje også de store dramatiske sakene som vi tenker på når det gjelder barnevern og presse? Det er vel også disse som er lettest å huske og bli rystet over. Men hvordan ser det ut når vi beveger oss fra England på 80/90-tallet til Norge og Sverige på 2000-tallet, samtidig som vi tar et bredere perspektiv og inkluderer *alle* artikler om barnevern i løpet av en periode?

Den svenske undersøkelsen til Lundström og Andersson, og den norske Sentiundersøkelsen har blant annet sett på om barnevernet fremstilles positivt, negativt eller nøytralt i artiklene. Lundström og Andersson har gjennomgått fem svenske dagsaviser i 2001 og blant annet sett på det de kaller ”hverdagsrapporteringen” av sosialt arbeid med barn og unge. Sentiundersøkelsen er en innholdsanalyse av barnevernartiklene i seks norske aviser for hele 2003. Disse forskningsprosjektene består av kvantitative analyser av all barnevernomtale i pressen i en periode. Undersøkelsene gir derfor et mer variert bilde enn de

¹⁵ Jeg forstår stereotyper som: ”Stereotyper, ensidige, overdrevne og oftest fordomsfulle oppfatninger om alle individer innenfor en kategori mennesker. Stereotyper er svært rotfaste, og motstridende informasjon vil derfor sjelden ha noen innvirkning” (Korsnes, Andersen og Brante 1997:314).

kvalitative undersøkelsene av fremstillingen av store dramatiske saker. Disse tallene vil jeg kommentere i sammenheng med resultatene fra min undersøkelse.¹⁶

Franklin og Parton hevder at media spiller en viktig rolle i påvirkningen av folks bilder og oppfatninger av sosialarbeidere/barnevernarbeidere og hva de gjør. Fordi mange har liten erfaring med sosialt arbeid, vil media ha en viktig informasjonsfunksjon og ha en sentral rolle i formingen av den offentlige opinionen (Franklin og Parton 1992:30). Media gjør det mulig for folk å bli kjent med aspekter ved det sosiale livet de ikke har direkte erfaring med (Jmf. Hernes "vikarierende erfaring" 1978).

Jeg vil nå vise hvordan barnevernartiklene fra VG og Dagbladet har fordelt seg i positive, negative og nøytrale beskrivelser av barnevernet. På grunnlag av de 118 artiklene med 10 års mellomrom vil jeg først analysere disse samlet i forhold til positiv, negativ eller nøytral fremstilling. Jeg vil fremstille dette i tall og deretter vil jeg konsentrere meg om enkelte av artiklene, for å utdype poengene og se etter tendenser til stereotype fremstillinger som beskrevet av Franklin og Parton. Deretter vil jeg vurdere materialet i forhold til om det fremkommer noen endring i fremstillingen mellom de to periodene.

Er artiklene positivt, negativt eller nøytralt ladet?

Jeg har delt artiklene inn i "positive", "negative" og "nøytrale/balanserte" i forhold til hvilken holdning til barnevernet jeg mener fremkommer. Med positiv holdning til barnevernet mener jeg artikler som forteller om barnevernsarbeid som har bedret noens situasjon, bidratt til løsning av sosiale problemer eller hevet kvaliteten på barnevernstiltak.

Med negativ holdning til barnevernet mener jeg at det fremkommer kritikk av barnevernet som institusjon, for eksempel ved at de ikke har gjort jobben sin, eller gjort en dårlig jobb.

Med nøytral eller balansert holdning til barnevernet mener jeg artikler som ikke inneholder kritikk eller positiv omtale. Det er gjerne beskrivelser av hva barnevernet har gjort i en sak uten at det fremkommer om dette var godt eller dårlig, riktig eller galt. Noen artikler i denne kategorien kan inneholde delvis negativ omtale, men som balanseres ved at flere parter i saken kommer til orde slik at fremstillingen likevel blir nøytral/balansert. Vurderingen av artiklenes grunnholdning vil nødvendigvis være noe preget av skjønn, og enkelte av artiklene

¹⁶ Jeg har her satt likhetstegn mellom svensk "barnavård" og norsk "barnevern". Og Lundstrøms "socialarbetare" og norske "barnevernsarbeidere" da Lundstrøm og Anderssons forskning gjelder sosialt arbeid med barn og unge.

var vanskelig å vurdere (jmf metodekapittel). Jeg begynner med å se på artiklene samlet, for begge periodene.

Tabell 1. Antall artikler fra VG og Dagbladet for begge perioder (1994/95 og 2004/05) som er ladet positivt, negativt eller nøytralt/balansert. N=118. I prosent.

		Frekvens	Prosent
Holdning	Positiv	6	5
	Negativ	76	64
	Nøytral/ balansert	36	31
	Total	118	100

Tabellen viser holdningsladning i artiklene for hele materialet. Vi ser at 64 % av alle artiklene er negativt ladet. Kun fem prosent av artiklene er positivt ladet (seks artikler). 31% av artiklene har en nøytral eller balansert vinkling. Av de seks positive artiklene er tre fortellinger om velfungerende fosterhjem. Som for eksempel denne:

**JAN-ERIK (54) FÅR PROBLEMGUTTER PÅ RETT KJØL
Redningskrysseren "R/K Fredrikstad" er fosterhjem.**

Om bord i redningskrysseren får skipper Jan-Erik Olafsen (54) kantret ungdom på rett kjø. (VG 14. januar 1995).

Artikkelen er etter min oppfatning gjennomgående positivt ladet. Det er en artikkel om et alternativt fosterhjem. Fosterfar har lang erfaring som både weekendpappa og fosterhjem. I teksten fremkommer det at det bor fire unge gutter om bord i båten med fosterfar. Han uttaler til VG at:

Her om bord forsøker jeg å skape et hjem for guttene. De kan regne med meg. Da viser det seg at jeg også kan regne med dem. Men alle snubler vi litt i livet.

Fosterfaren i artikkelen fremstår som en ildsjel som ikke vil gi opp noen og at "umulige" ungdommer kan vise seg å ikke være så umulige likevel. Budskapet kan sies å være at også ungdommer med store atferdsproblemer kan klare seg godt bare de får de rette betingelsene og at noen tror på dem.

Det er imidlertid de negative artiklene det er flest av. Artikler jeg har tolket som negative, spenner bredt med hensyn til hvilke deler av barnevernets arbeid som omtales, hvem som uttaler seg og hvordan sakene tas opp. Det kan være små notiser som: **"KRITIKK AV BARNEVERNET I ALTA"** (Dagbladet 20.11.2004) som omhandler kritikk av barnevernet

for manglende oppfølging i en sak, eller det kan være større oppslag som den jeg viser under, som både hadde forsideoppslag og stort innsideoppslag. Forsiden viste følgende:

Figur 1. VG 13. februar 1995.

Den dobbeltsidige reportasjen på innsiden kunne opplyse oss om at barnevernet:

NEKTET BARNA Å DELTA I BESTEFARS BEGRAVELSE

De to barnebarna fikk ikke delta i bestefars begravelse. Barnevernet nektet dem å ta et siste farvel med farfaren. Småbrødrene bor i fosterhjem og er under barnevernets kontroll (VG 13. februar 1995).

Barnas mor uttaler i teksten at hun knakk helt sammen da hun fikk det brutale avslaget. Det står ikke i teksten noe om årsaken til at barna bor i fosterhjem, men som det står i ingressen er barna under "barnevernets kontroll". Moren sier at "det er en umenneskelig og helt uforståelig avgjørelse".

Ut fra innholdet kan vi lese at barnevernet i denne saken har opptrådt ”umenneskelig” og ”uforståelig” overfor barn som er ”under barnevernets kontroll” ved å ”nekte dem å ta et siste farvel”. Artikkelen er gjennomgående kritisk til barnevernet og både kildeuttalelser og formuleringer fra journalisten bekrefter inntrykket av maktmisbruk og uforstand. I neste avsnitt viser jeg flere eksempler på negative artikler som kan sies å bære preg av stereotype fremstillinger av barnevernet.

Jeg finner flere artikler som omtaler barnevernet negativt enn det Sentiundersøkelsen fra 2003 viste. De skriver imidlertid ikke om hvilke kriterier de har lagt til grunn for vurderingen av holdning annet enn at de har sett etter ”totalinntrykk/grunnholdning” som kommer til uttrykk, og artikkelens samlede påvirkning av barnevernets omdømme, sett fra ståstedet til barnevernets ledelse (Sentio 2004a:9). Jeg har ikke vurdert mine artikler spesielt fra ”barnevernets ståsted”, men mest mulig som en ”utenforstående leser”. Jeg vil likevel anta at disse vurderingene i stor grad vil være overlappende, og viser derfor Sentiundersøkelsens fordeling på holdningsladning:¹⁷

Positiv fremstilling av barnevernet: 13%

Negativ fremstilling av barnevernet: 50%

Nøytral/balansert fremstilling av barnevernet: 38%.

De finner altså prosentvis flere positive og færre negative artikler enn jeg finner i mitt totale artikkelutvalg. Da Sentios undersøkelse er fra 2003 ville jeg i utgangspunktet anta at mine tall for 2004/05 ville ligge nær opptil deres, selv om de har et bredere avisutvalg. Under viser jeg derfor en tabell som fremstiller tallene for de 56 artiklene jeg har fra den nyeste perioden.

¹⁷ Jeg har slått sammen Sentios verdier ”både og” og ”nøytral” for å kunne sammenlikne med min ”nøytral/balansert”. Jeg har brukt deres tall fra den delen av materialet som ikke har med artikler hvor barnevernet bare er nevnt, da jeg har få slike artikler i mitt materialet. (Sentio 2004a:10) total 839 artikler.

Tabell 2. Frekvenstabell for holdningsladning i artikler fra VG og Dagbladet, fire måneder i 2004/05. Antall artikler totalt: 56.

		Frekvens	Prosent
Holdning	Positiv	1	2
	Negativ	40	71
	Nøytral/ balansert	15	27
	Total	56	100

Jeg fant altså enda flere artikler med negativ holdning. Nå er prosentandelen negative artikler hele 71%. Med andre ord betydelig høyere enn det Sentio fant i 2003.

Det kan være flere grunner til at jeg finner flere negative artikler i denne perioden. Jeg antar at det største utslaget skyldes en spesiell føljetong som til en viss grad dominerer materialet for 2004/05. I denne perioden er et stort antall av artiklene forbundet med tidligere barnehjem/barnevernovergrep. Disse kom i kjølvannet av Befringrapporten jeg nevnte i kapittel to, som ble lagt frem høsten 2004. Alle disse innebærer negativ omtale. Artikler som **”BARNDOM I HELVETE”** (Dagbladet 13. november 2004) og **”EN NATTSVART HISTORIE”** (VG 6. november 2004), inneholder alle kritikk og negativ omtale av barnevernet.

Jeg har derfor sett på tallene for 2004/05 *uten* disse artiklene, da det kan sies å være tilfeldig at Befring-rapporten og de påfølgende artiklene skulle dukke opp akkurat innenfor den firemåneders perioden jeg har valgt. Når jeg trekker ut barnehjemsartiklene er det bare 35 artikler for 2004/05 igjen å beregne holdningsladning ut fra. Jeg er klar over at det er et lavt antall enheter å regne prosent ut fra, men jeg vil likevel nevne at uten barnehjemartiklene blir andelen negative artikler om lag den samme som Sentio fant i 2003.¹⁸

På dette punktet er altså mine tall sammenfallende med Sentios. Det er likevel verd å bemerke at Sentiundersøkelsen skiller seg fra min undersøkelse på vesentlige punkter i forhold til datagrunnlag. Sentio har hatt et utvalg på 839 artikler fra seks ulike aviser fra 2003. Deres avisutvalg består av både abonnementsaviser, tabloid/løssalgsaviser, riksdekkende aviser og lokale aviser. De har altså et bredere avisutvalg enn mitt materiale. I tillegg har de tatt med hele avisåret 2003, noe som gjør deres utvalg mindre følsomt overfor tilfeldige utslag av saker og føljetonger. Til tross for ulikhetene i datamaterialet er det altså omtrent like stor andel negative artikler i Sentios undersøkelse fra 2003 og mine tall fra 2004/05 (når jeg holder artiklene om tidligere barnehjem utenfor). De finner riktignok en høyere prosentandel positive

¹⁸ Uten barnehjemartiklene utgjør de negative artiklene for 2004/05: 54% (19stk).

artikler, men i denne kategorien har jeg så få artikler at det er vanskelig å si om dette skyldes tilfeldigheter eller om det for eksempel er Sentios innslag av lokalaviser som utgjør denne forskjellen.

Lundström og Andersson finner jevnere fordeling av positive, negative og nøytrale artikler. De finner 38% positive, 23% negative og 37% nøytrale (av 94 artikler om sosialt arbeid med utsatte barn og unge) (Lundström 2004:228).¹⁹ Lundström gjør imidlertid viktige reservasjoner i forhold til det lave antallet negative artikler. Lundströms fortolkning av dette er at det kan skyldes at det ikke ble omtalt noen dramatiske barnevernssaker i denne perioden. Videre var det i hovedsak generelle artikler om barnevern, og ikke omtale av enkeltsaker, som dominerte materialet, og i tillegg inneholder deres materiale innslag av lokalaviser som kan gi seg utslag i færre negative og flere positive artikler om barnevern (sosialt arbeid med barn og unge). I deres undersøkelse er ca 40% av artiklene i de riksdekkende avisene negativt vinklet (mot 20% i lokalavisene) (Lundström 2004:229).

Mitt materiale inneholder altså ikke lokalaviser, og tendensen er motsatt når det gjelder forholdet mellom enkeltsaker og mer generell omtale av barnevernet som institusjon. Derfor er det usikkert i hvor stor grad tallene fra denne svenske undersøkelsen kan sammenliknes med mine. Sentio har derimot både lokalaviser og riksaviser og burde ha større sammenlikningsverdi med den svenske undersøkelsen i så måte. Men i deres datagrunnlag er det flere store dramatiske barnevernsaker som antagelig er med på å trekke antallet negative artikler opp.

Tatt i betraktning disse forskjellene i datagrunnlaget, er det ikke sikkert forskjellene er så store som de kunne se ut i utgangspunktet. Likevel er det verdt å bemerke forskjellen i omfanget av ”generell omtale” av barnevern. Jeg har overvekt av artikler som omtaler enkeltsaker og disse er oftere negativt vinklet enn de generelle artiklene (når jeg holder barnehjemsartiklene utenfor). Hvis de svenske avisene i større grad enn de norske omtaler generelle trekk ved barnevernet, kan det tenkes at det svenske barnevernet har vært mer aktive og bevisste på å få frem andre historier i media enn de som er preget av tvang og konflikt.

To negative stereotype fremstillinger

I dette avsnittet tar jeg utgangspunkt i de to ovennevnte stereotypiene som er beskrevet av Franklin og Parton. Når hendelser skal presenteres som nyheter må de gis en form – en

¹⁹ I teksten har Lundström bare beskrevet den negative vurderingen: ”Som negativa har vi kategoriserat sådana där antingen tidningen själv genom rubriksättning och text är de som utgör avsändare, eller där man agerar som förmedlare av information som måste uppfattast som negativ” (Lundström 2004:227).

narrativ struktur, sier Eide. Gjennom aktiv bruk av medierammer (omsatt i journalistiske tommelfingerregler) blir nyheter produsert, ikke som et samfunnets speil, men som et bidrag til konstitueringen av samfunnet som en felles virkelighet, sier Eide (Eide1992:81).

Innrammingen gir mening til vår erfaring og gjennom typologier reduseres kompliserte hendelser til et lite antall grunnleggende fortellerstrukturer. Meningsløse hendelser blir til nyheter i og gjennom medienes typifiseringer (Svallfors 1995:12).

Eide og Hernes snakker om noe tilsvarende når de beskriver ulike prinsipper for valg (hva som skal med, hvem som skal intervjues, hvordan stoffet skal vinkles) og kaller dette for ”arketyper”. ”Arketyper” er grovt definert det samme som ”stereotypier”, standardiserte karakteristikk som forenkler beskrivelsen og formidler et bilde av verden vi gjenkjenner (Bay og Saglie 2003:13).

I kapittel fem kommer jeg tilbake til hvordan nyhetene om barnevern kan presenteres i rammer vi kjenner fra før. Her konsentrerer jeg meg om to negative stereotype fremstillinger som Franklin og Parton fant i sin forskning på pressebeskrivelser av barnevern/sosialt arbeid med barn.

Pressens barneverndekning i England på 1980 tallet kan neppe sammenliknes direkte med norske forhold de siste tiår. Blant annet har den britiske velferdsstaten vært utsatt for betydelig hardere press og kritikk enn den norske. Det er også stor forskjell i oppslutningen om velferdsstaten i Norge og England. I denne sammenhengen er det mer rimelig å sammenlikne Norge med Sverige, som har et velferdssystem og en oppslutning om denne som likner mer på det norske. Derfor var det interessant å se at Lundström og Andersson også fant tilnærmet de samme stereotype fremstillinger av sosialarbeidere som jobber med barnevern.

Dette fremkommer i den andre delen av analysen til Lundström og Andersson, som er en kvalitativ analyse av dramatiske barnevernstilfeller som ble omtalt i svensk presse på 1990-tallet.²⁰ Her kommer det frem et helt annet bilde av barnevernet enn det de finner i den løpende hverdagsrapporteringen. Lundström skriver at her anklages barnevernsarbeiderne enten for å ha grepet inn for drastisk i familien, eller for å ikke ha klart å beskytte barnet (Lundström 2004:248). Så til tross for store forskjeller mellom ulike velferdsstater, kan det se ut til at mediefremstillingen av barnevern har visse fellestrekk. Myers beskriver også tilsvarende todeling av negativ fremstilling av barnevernet i USA (Myers 1994b:102).

²⁰ Lundström og Andersson har spesielt analysert pressedekningen av to tilfeller hvor barn ble mishandlet til døde. De to tilfellene er ikke representative for barneverndekningen totalt, men ble regnet som typiske for dramatiske barnevernstilfeller (Lundström 2004:248).

Etter nå å ha presentert materialet mitt i tall i forhold til grunnholdning, vil jeg se nærmere på enkelte av de kritiske artiklene om barnevern. Jeg vil vise at jeg finner eksempler på beskrivelser av barnevern/barnevernarbeidere som langt på vei tilsvarende beskrivelsene jeg har nevnt over.

Da jeg gjennomgikk mine artikler for å se etter tilsvarende bilder som Franklin og Parton beskriver, så jeg særlig på artiklene om enkeltsaker som handlet om omsorgsovertagelse eller barnevernets unnlattelsessynder. Jeg antok at det var under disse kategoriene jeg eventuelt ville finne de stereotypiske bildene. Dette er også kategorier med høy grad av negativ omtale.²¹

Et eksempel på den første typen stereotype fremstilling kan være følgende artikkel fra 1994:

6 Tirsdag 13. desember 1994

Da hun var 15 år og fortalte om overgrepene, fikk hun spørsmålet: «Hvorfor kom du ikke før?»

HVORFOR HJALPDERE MEG IKKE?

Ingen har grepet inn. Ingen har brudt meg om mine følelser. Anne-Christin (23) har blitt utsatt for overgrep og mishandling fra hun var liten. Overgrepene var ikke noe hun kunne gjøre noe med. Hun har blitt utsatt for overgrep og mishandling fra hun var liten. Overgrepene var ikke noe hun kunne gjøre noe med.

Stefaren min slo meg med belter og med flate hånda. Når jeg begynte å gråte, fikk jeg enda mer ju-ling.

Hus jeg hadde blitt stoffmisbrukt eller prostituert, ville de nok ha hjulpet meg mer.

Ingen kan forklare hvorfor.

Kunne fått et bedre liv.

Unnfallenhet er det største overgrepet.

ALENE MED SMERTENE: Anne-Christin (23) har blitt utsatt for overgrep og mishandling fra hun var liten. Overgrepene var ikke noe hun kunne gjøre noe med. Hun har blitt utsatt for overgrep og mishandling fra hun var liten. Overgrepene var ikke noe hun kunne gjøre noe med.

Figur 2. Dagbladet 13. desember 1994.

Barnevernet kunne ha reddet den lille jenta da hun var tre-fire år. Men de gjorde det ikke.

Videre kommer det frem i teksten at:

²¹ Eksemplene jeg viser her er alle fra 1994/95 perioden. Grunnen til det er at det ikke var like lett å finne tydelige eksempler på de to stereotype fremstillingene i 2004/05 artiklene. Dette kommenterer jeg under endringsavsnittet.

Barnevernet kunne ha grepet inn, men saken ble lagt i en skuff. Stefarens mishandling fortsatte (Dagbladet 13. desember 1994).

Artikkelens fremstilling av barnevernet og barnevernsarbeidere kan etter min oppfatning sammenliknes med en av de stereotype variantene som Franklin og Parton beskriver. I artikkelen fremkommer både ubeslutsomhet og motvillighet til å gå inn i familier for å beskytte barn mot overgrep. En bestemt barnevernarbeiders handlinger er beskrevet. Blant annet står det:

En barnevernsarbeider lyttet og noterte. Så ble den lille jenta sendt hjem igjen. Hun ble sendt tilbake til stefaren til tross for at barnevernsarbeideren skrev at "det gikk så hardt for seg at hun ikke kunne gå".

Det kommer tydelig frem i artikkelen at barnevernet har vært i kontakt med jenta flere ganger uten at noe ble gjort.

VG har også tidligere i samme måned et oppslag om seksuelle overgrep mot barn. Her blir det omtalt "...en av Norges groveste og mest avskyelige incestsaker...". En tilhørende artikkel på samme side heter:

BARNEVERNET REAGERTE IKKE

Barnevernet reagerte ikke da sykehuset [...] slo alarm om incestmistanke.

Videre står det at:

Etter flere muntlige purringer kom sykehuset [...] med en ny innstendig, skriftlig bønn til barnevernet om å reagere.
(VG 8. desember 1994).

Det kommer frem at det gikk over to år før barnevernet reagerte og gikk til anmeldelse av overgriperen.

I den engelske og den svenske forskningen jeg har kommentert i dette kapitlet handler det i hovedsak om pressefremstillingen av saker hvor barn er blitt mishandlet til døde. I de to tilfellene fra VG/Dagbladet jeg har brukt som eksempel, er dette ikke tilfellet. Barna som omtales er imidlertid blitt sterkt skadet i sine hjemmeomgivelser, og det fremkommer av artiklene at de kunne vært reddet mange år tidligere hvis barnevernet hadde gjort korrekte (risiko)bedømmelser.

Det finnes også flere eksempler på den motsatte stereotypen i min artikkelsamling (autoritær byråkrat som splitter familier ved å unødvendig flytte barn). Disse artiklene omhandler saker hvor barnevernet *har* grepet inn, i motsetning til over, hvor de *ikke har* grepet inn. Blant annet denne, som er fra dagen før den ovenstående artikkelen:

16

Fratatt barna etter FALSKE INCEST- RYKTER

Av KNUT ENGEN og BO MATHISEN (foto)

KRISTIANSAND (VG) Med tvang tok barnevernet begge barna fra foreldrene. Faren ble anmeldt for incest. Det ble aldri reist straffesak mot ham.

**Renvasket far
får 35 000 kr
i erstatning**

Etter et
ensomt
barn
politiet
søkte
barna
ble ført til
barnet
liggen
til mor
og far
to måneders
fravær.

Faren
 gikk til erstatningsmak mot po-
litiet. I Agder lagmannsrett
 fikk faren i forrige uke 35 000
 kroner i erstatning for politiets
 behandling av saken. Nå vur-
 deres erstatningsmak også mot
 barnevernet i Arendal.

— Avgjørelsen i Agder lag-
 mannsrett betyr at barne-
 nettet har blitt fullstendig renvasket.
 Jeg har aldri opplevd at en in-
 cestansett til de grader har vært
 buet på en kjede av rykter,
 sladder og feil grunnlag, sier
 lillendrem advokat Sveve
 Nass.

Erstatning

Han var prussenfullmekktig
 for den 36 år gamle faren fra
 Arendal i erstatningsmak i
 Agder lagmannsrett.

Nass sier det er vanskelig å
 si erstatning for barnevernets
 rolle i incestsaken. Vi har
 hatt ordifarene i Arendal kom-
 mune betalt 30-åringen ca.
 15 000 kroner i erstatning på
 frivillig grunnlag. Hvis det
 ikke skjer, vil han vurdere
 søksmål mot kommunen.

Nass er ikke nådig i sin kri-
 stikk mot både politiet og barne-
 nettet.

— Barnevernets rolle er rett
 og slett forferdelig. Det verser
 kanskje at en seriøs barne-
 nettskontrollert arensk arker
 se barneet, uten å ha erfaring i
 ler Nass.

— Politiet etterforsking
 var sloddig. De foretok kun en
 eller av sine kilder. Deretter
 sena de saken. Politiet tømte
 torneid å etterforske de sider

— Totalt maktesløse

KRISTIANSAND
(VG) — Vi var ut-
 tallt maktesløse da
 barnevernet sto til
 og tok begge barna
 vekk.

Jeg hadde ikke
 vært uendelig syk
 før, men nå ble jeg
 syk i et år.

Der står den de la-
 gunde tobarnsfaren
 i VG. Han sier seg
 jorpeid med at han
 aut frem i erstat-
 ningsmak.

Jeg føler meg
 utvasket, men vi
 kan sannsynlig
 nok dette erstat-
 ningen, sier han.

Han bruker godt
 18. november 1994.
 — Vi har aldri før

hatt noe med bar-
 nevernet gjefte.
 Denne dagen ble vi
 tatt opp til sosial-
 kontroll. Der fer-
 talte de hva saken
 gjaldt. De sa at
 barnevernet hadde
 senet, vi er de
 gamle datter i bar-
 nettet, og at de
 også ville ha gutten
 på 12 år, sier fa-
 ren.

Foreldrene var
 innvalgt. Deretter
 fikk de vite svært
 lite.

Utpå nyåret, to
 måneder etter at
 barna var tatt fra
 dem, ble jeg innvalgt
 til politistavbar. Jeg
 hørte ikke mer fra

politiet før 1. juni, da
 saken ble henlagt.
 — Vi er 36-åringen.

Arendalitten sier
 at saken og faren
 har vært på ham,
 men at saken ikke
 var vært lyn-
 gende.

— Jeg er mest bit-
 ter på barnevernet,
 ter på barnevernet.
 Det ble henlagt
 fra politiet al-
 de, gikk det fortatt
 flere uker før vi
 fikk barna våre til-
 baka. Da skulle de
 plutselig sjekke om
 vi var skikket til å
 være foreldre, vi
 som aldri har hatt
 noe med sosialbe-
 tret å gjøre før.

— Ikke grunnlag for

KRISTIANSAND (VG)
 Opplysninger fra 36-
 åringens søster utløste
 incestansett, lagmanns-
 retten kritiserer makten
 barnevernet brukte opp-
 lysningene på.

Søsteren hadde ingen kikkerte
 holdning til en mistanke om
 at som hadde forgrøpet seg
 med barnet, skriver at hun re-
 agerte på alferden til jenta.

Det søsteren ikke visste, var
 at barneet tidligere hadde
 vært på alferden til jenta.

ADVOKAT:
 — Barnevern-
 nets rolle
 var forfer-
 delig, men
 politiet al-
 terforsking
 var sloddig,
 sier advokat
 Sveve
 Nass.

Figur 3. VG 7. desember 1994.

Med tvang tok barnevernet begge barna fra foreldrene. Faren ble anmeldt for incest. Det ble aldri reist straffesak mot ham. (VG 7. desember 1994).

Saken ble i følge artikkelen henlagt, og barna ble tilbakeført etter ti måneder. Det er farens advokat som er hovedkilden i artikkelen og han er ikke nådig i sine karakteristikker av barnevernets opptreden, men også barnehageansatte og politiet blir kritisert av advokaten. Blant annet sier han at "Barnevernets rolle er rett og slett forferdelig". Denne saken er et "utslag av...heksejakt som har pågått i incestsaker siden 1985".

To av de eksemplene jeg har vist her gjelder mistanke om incest. I det ene tilfellet har barnevernet reagert umiddelbart og hentet barna. I det andre tilfellet har barnevernet ikke reagert raskt nok (over to år før reaksjon). I begge oppslagene fremkommer det at barnevernets reaksjon/mangel på reaksjon har ført til uopprettelig skade på barn/familie.

Jeg finner altså eksempler på de negative stereotype bildene også i mitt materiale. Artiklene hvor dette forekommer utgjør ingen stor del, selv ikke innenfor de negative

artiklene. Dette stemmer imidlertid med det Lundström og Andersson også fant (og også Franklin og Parton bemerker). Selv om jeg kan se likhetstrekk i artiklene om konfliktpregete saker i forhold til at barnevernet kritiseres enten for å gjøre for mye eller for lite, er det en viktig forskjell mellom de engelske artiklene fra 80-tallet og mine artikler (som her er vist fra 90-tallet). I de engelske artiklene er nemlig kritikken oftere rettet direkte mot barnevernarbeidere som har vært involvert i saken, mens dette er sjelden i mitt materiale. I de norske artiklene jeg har lagt til grunn her, er det i stor grad det upersonifiserte ”barnevernet” kritikken rettes mot.²²

Det er de dramatiske barneverntilfellene som altså i særlig grad er med på å skape et negativt bilde av profesjonen, selv om de ikke utgjør en spesielt stor del av det totale antallet artikler om barnevern (Lundström 2004:249). Relatert til dette skriver Lundström:

Man kan föreställa sig att dramatiska barnavårdsfall har en stark emotionell verkan på läsaren eftersom de byggs upp antingen kring skakande beskrivningar av det våld som barnet utsatts för eller de övergrepp som familjerna utsatts för genom socialarbetarnas interventioner. Dynamiken i berättelserna skapas i kontrasten mellan å ena sidan de byråkratiska, svaga och okänsliga socialarbetarna och å andra sidan de levande personifierade beskrivningarna av familjers och barns lidande (Lundström 2004:249).

Det er vanskelig å si noe om i hvilken grad akkurat de dramatiske barnevernfortellingene har betydning for oppfatninger om barnevernet i befolkningen. Sannsynligvis kan vi anta at disse gjør spesielt inntrykk. Kanskje er det også sann at de dramatiske og høyemosjonelle fortellingene gjør såpass inntrykk at andre fremstillinger om barnevernet ikke har samme påvirkning. Så selv om de store dramatiske enkeltsakene er i mindretall, er det mulig at disse likevel har større påvirkningskraft enn mer ordinær nyhetsformidling om barnevernets arbeid.

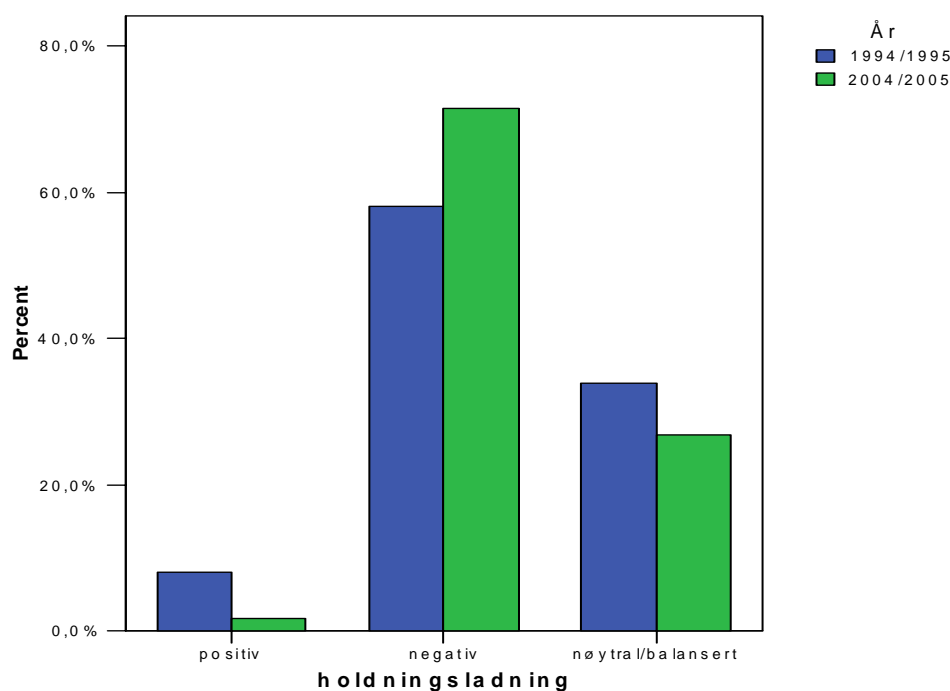
Endring mellom 1994/95 og 2004/05

Barnevernet sentralt og lokalt har i mange år vært opptatt av forholdet til media og publikum generelt. Det har i lengre tid vært diskutert om barnevernet har et ”image-problem” ved at det fremstår utad på en måte som lett kan tolkes negativt. Barnevernet har, de siste årene, forsøkt å endre på bildet som presenteres utad. Blant annet ved å selv ta kontakt med pressen for å informere, men også i større grad uttale seg når pressen tar kontakt. I tillegg til dette er både journalistikk/presse og barnevern samfunnsinstitusjoner i stadig endring. På grunnlag av dette har jeg vært interessert i å se om det fremkommer noen endring i fremstillingen av

²² Franklin og Parton sier at journalistene bruker bestemte nøkkelord for å etablere de stereotype bildene. For eksempel ord som ”naiv”, ”inkompetent”, ”utilstrekkelig som profesjonell”, ”autoritær byråkrat” og ”henter sovende barn midt på natten” (Franklin og Parton 1991:14 og 15).

barnevernet i forhold til andelen positive og negative artikler de siste ti år. Jeg vil derfor sammenlikne artiklene fra 1994/95 og 2004/05.

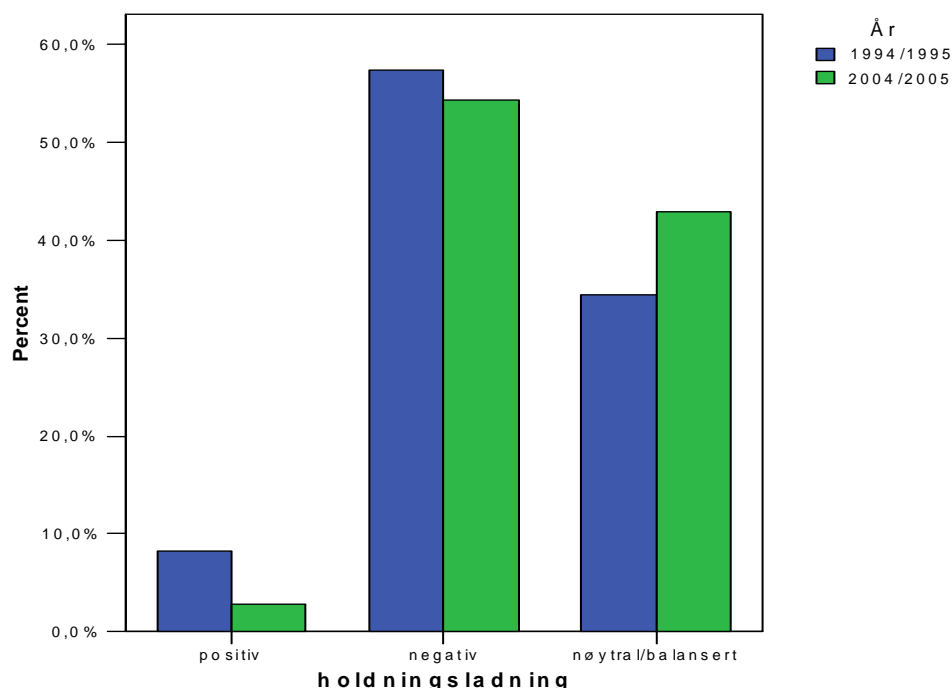
Figur nr.4 : Holdningsladning for artiklene i de to periodene inkludert barnehjemføljertong. Antall artikler i 1994/95 =62. Antall artikler i 2004/05=56. I prosent.

Som jeg har vært inne på er prosentandelen for negative artikler oppe i 71% for 2004/05 når jeg iberegner den store barnehjemføljertongen. Tilsvarende prosent for negative artikler i 1994/95 er 58%.

Det kan altså se ut til at det oftere fremkommer negativ omtale av barnevernet i den nyeste perioden. Men utvalget er som nevnt lite, og store føljertonger kan gjøre tydelige utslag. Jeg har derfor også sett på tallene *uten* den store barnehjemføljertongen og da ser bildet noe annerledes ut.

Figur nr: 5. Holdningsladning for artiklene i de to periodene uten artiklene om barnehjemsføljetongen. Antall artikler i 1994/05=62. Antall artikler i 2004/05=35. I prosent.

Med utgangspunkt i disse tallene, ser det ikke ut til at det er skjedd særlige endringer i antall artikler med negativ beskrivelse av barnevernet de siste ti årene. Uten barnehjemsføljetongen utgjør andelen negative artikler omtrent den samme.

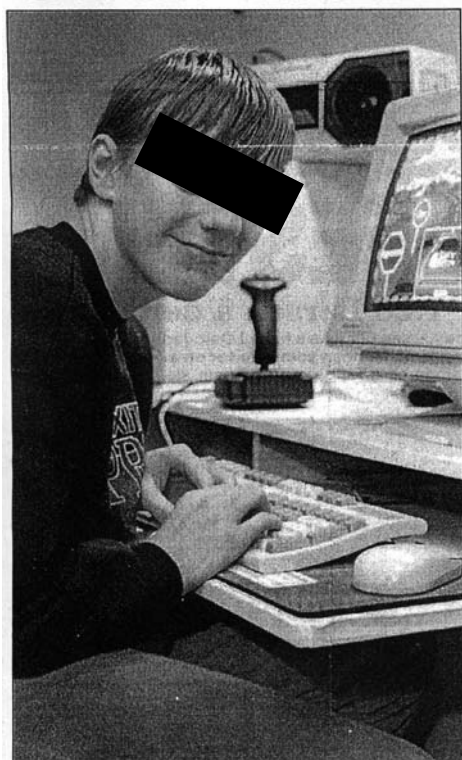
Jeg finner altså ingen tydelige forskjeller i holdningsladning for artiklene for de to tidskuttene. Det er naturligvis mange komponenter som har betydning for hvordan barnevernartiklene i pressen fremstår. Hvor aktive barnevernets representanter er i forhold til pressen er bare en del av helheten. Det er mulig at barnevernets strategier, kurs og kampanjer har hatt betydning uten at det kommer direkte til syne i antall positive eller negative artikler. For eksempel er det tenkelig at det kan pågå flere motstridende prosesser som virker i hver sin retning og nøytraliserer hverandres effekter. Det kan godt være tilfelle at barnevernet er blitt mer aktivt og åpent i forhold til pressen, men dette kommer ikke nødvendigvis til syne hvis de journalistiske tendensene samtidig går i retning av økende personifisering eller medievidningsteknikkene som Hernes (1978:189) beskriver (tilspissing, forenkling, polarisering, intensivering, konkretisering). Det vil ikke være enkelt for barnevernet å nå frem med alternativ informasjon hvis pressen hovedsakelig ønsker de forenklede og polariserte bildene.

Selv om tallene ikke viser store forskjeller i holdning til barnevernet de siste ti årene, vil jeg nå stille spørsmål ved om bildet likevel kan ha endret seg noe. Finnes det tendenser til alternative eller mer nyanserte fremstillinger av barnevernet i artiklene fra den nyeste perioden, hvis vi finleser materialet?

Det er blant annet noe mindre omtale av omsorgsovertagelse i mine artikler den nyeste perioden (24% i 1994/95 og 14% i 2004/05). Det er i artiklene om omsorgsovertagelse vi av og til finner den stereotype fremstillingen av den ufølsomme eller ukyndige barnevernarbeideren som unødvendig flytter barn og splitter familier. I 1994/95-perioden finnes også flere eksempler på fremstilling av barnevernet som urimelig strenge, byråkratiske, overkjørende, inkompetente og ute av stand til å innrømme feil. Stort sett fulgt av den mistenkelige tausheten som ligger i "ingen kommentar" fra barnevernet.

Eksempelene jeg viste i forrige avsnitt gjaldt små barn, her viser jeg en artikkel som omhandler spørsmålet om omsorgsovertagelse for en ungdom. Gutten det her handler om har *vunnet over barnevernet*:

Dan Frode (17) vant over barnevernet

HJEMME BEST: Dan Frode Leirvåg (17) er ikke i tvil om at det er bedre å bo hjemme i Jølster enn i Sogndal, dit kommunen ville tvangsflytte den snart myndige gutten. Foto: ODDMUND LUNDE

JØLSTER (Dagbladet): Jølster kommune ville tvangsflytte 17 år gamle Dan Frode [redacted] Dårlig tannhelse, dårlige matvaner og at han var fremmed for daglige rutiner var momenter barnevernet trakk fram i rettsdokumentene.

Av LINDA S. VATNELID

– Anklagene skulle vise at vi ikke duger som foreldre, men er ikke slike ting noe mange foreldre sliter med, spør Dan Froles foreldre, Gunhild (48) og Audun Leirvåg (52). I en dom i Sunnfjord herredsrett ble foreldrene frifunnet for alle påstander om omsorgssvikt.

Familien kjempet innbitt mot anklagene fra barnevernet, og etter fire års kamp gjør Jølster kommune nå helomvending: Tidligere vedtak om tvangsflytting oppheves, og den snart myndige gutten får bo hjemme og fullføre yrkesskolen.

Bror omkom

– Marerittet startet bare en knapp måned etter at Dan Frode ble vitne til at broren på seks år ble kjørt i hjel for fire år siden. Vi ble konfrontert med anklager om at vi ikke sikret vår oppgave som foreldre for Dan Frode.

På den tida var minstejenta vår bare fire måneder. Dersom vi ikke kunne ta oss av Dan Frode som da var 13 år, hvordan kunne vi ha ansvar for et spedbarn, spør Gunhild.

Det ble heller ikke vist interesse for Dan Froles to eldre søsken.

Yndet mobbeoffer

– Dan Frode har behov for et støtteapparat rundt seg, men tvangsflytting til et ungdomshjem i Sogndal ville bare gjøre vondt verre, mener Audun Leirvåg.

Noen av problemene Dan Frode strir med, mener familien henger sammen med daglig mobbing gjennom hele barneskolen. Dan Frode var liten og sped og ble fort hysig. Dermed ble han et yndet mobbeobjekt.

For to år siden var både foreldrene og Dan Frode enige med barnevernet om et prøveopphold på ungdomshjemmet i Sogndal. De håpet mobbingen av Dan Frode skulle ta slutt.

– Mobbingen bare fortsatte i Sogndal. Det ble masse bråk, og jeg mistrikkes sterkt, forteller Dan Frode.

Dårlige matvaner

Dan Frode flyttet hjem og begynte på yrkesskolen i Førde. Her trivdes han og det ble slutt på mobbingen. I et brev fra skolen går det fram at gutten har hatt en svært positiv utvikling.

Kommunen godtok ikke hjemflytting og fattet hastvedtak om omsorgsovertakelse – halvannet år før Dan Frode ble myndig. Barnevernet mente å kunne påvise alvorlige mangler ved den daglige omsorgen.

MARERITTET OVER: Fire års mareritt er over for mamma Gunhild (48), pappa Audun (52) og Dan Frode (17) Leirvåg i Jølster. Foto: ODDMUND LUNDE

I rettsdokumentene fra herredsretten er moment som dårlig tannhelse og dårlige matvaner trukket fram. Det er vist til at han kom på skolen uten å ha spist frokost og at han var fremmed for daglige rutiner som å spise til faste måltider, lekselesing og det å legge seg og stå opp til faste tider.

Frifunnet

– Vi så ingen annen utvei enn å gå til rettsak mot kommunen. Vi så klare forbedringer hos Dan Frode og mente det var håpløst å tvangsflytte ham tilbake til Sogndal – mot hans egen vilje.

I Sunnfjord herredsrett ble foreldrene frifunnet for påstander om omsorgssvikt.

Imidlertid fryktet retten at Dan Frode ikke skulle få det undervisningsstilbudet han trengte, og viste til at det ikke forelå andre behandlingsalternativ enn ungdomshjemmet i Sogndal. Så lenge foreldrene ikke ville godta dette, valgte retten å la kommunen overta omsorgen og plassere Dan Frode i Sogndal.

Ba om forlik

– Vi anket dommen umiddelbart til Gulatings lagmannsrett. På et rettmøte i lagmannsretten ble partene oppfordret til å inngå forlik.

– Kommunen presenterte en avtale der vi blant annet måtte underskrive at vi ikke skulle snakke med media om saken. Det nektet vi. Det er heidagsvis ytringsfrihet her i landet.

Avtalen som til sist ble undertegnet av begge parter, var utformet av familiens advokat Geir Nielsen. Her frafaller kommunen kravet om tvangsflytting.

Kommunens advokat, Anne Schei Nyheim, vil ikke kommentere saken.

Figur 6. Dagbladet 21. november 1994 (Min anonymisering).

Jølster kommune ville tvangsflytte 17 år gamle Dan Frode [...]. Dårlig tannhelse, dårlige matvaner og at han var fremmed for daglige rutiner var momenter barnevernet trakk fram i rettsdokumentene (Dagbladet 21. november 1994).

Gutten er avbildet sammen med sine foreldre, med underteksten "Marerittet over". Det står i teksten at "familien kjempet innbitt mot anklagene fra barnevernet" og barnevernet har altså opphevet vedtaket om tvangsflytting. Jeg leser artikkelen som en historie med "happy ending" om en familie som er gjenforent etter å ha kjempet mot barnevernet som ville tvangsflytte sønnen uten tilstrekkelig grunn. Barnevernet uttaler seg ikke og kommunens advokat "vil ikke kommentere saken". Hvilke årsaker barnevernet måtte ha lagt til grunn for å ønske å overta omsorgen, vil altså forbli en hemmelighet innenfor barnevernet.

I de kritiske artiklene fra første periode er det en gjennomgående tendens til at barnevernet ikke uttaler seg. Det kommer gjerne frem i teksten at barnevernet er blitt spurt om en kommentar, uten at dette medfører annen informasjon enn "ingen kommentar". Etter min oppfatning fremstår barnevernet i disse artiklene som mistenkelig lukket, overkjørende, til dels inkompetente og lite villig til å innrømme feil eller vurdere andres syn på saken. Jeg vil også anta at det negative helhetsinntrykket ville blitt moderert hvis barnevernet hadde kommet med noen begrunnelser for hvorfor de har handlet på denne måten. Det er lett å tro at barnevernet ikke vil uttale seg fordi de vet at de har gjort feil eller ikke har gode nok grunner. Så selv om det vises til taushetsplikten kan "ingen kommentar" tolkes av leseren mer som en beskyttelse av barnevernet selv, enn som en beskyttelse av familie og barn.

I 2004/05-perioden finner jeg bare tre artikler som nærmer seg beskrivelsen av typen det overkjørende barnevernet, som handler mot foreldrenes vilje uten at leseren får vite hvorfor, i 1994/95-perioden fant jeg ni.²³ Her viser jeg en slik artikkel fra den nyeste perioden fordi denne, på tross av likhet med artikler fra 1994/95 materialet, også innehar noen interessante forskjeller.

²³ Hvilke artikler som kan regnes som eksempel på stereotype fremstillinger er et tolkningsspørsmål, derfor er disse tallene i høy grad omtrentlige.

Figur 7. VG 24. januar 2005.

Mor (32) skal ha brukt så grov kjeft på pleierne at barnevernet i all hast tok den kronisk syke datteren hennes.
(VG 24. januar 2005)

Bildet viser moren som sitter med ansiktet i hendene ved et barns sykehusseng. Det ser ut som moren gråter. Både bildet og oppslaget gir assosiasjoner til en stereotyp fremstilling som beskrevet over. Ved gjennomlesing av artikkelen samt den mindre underartikkelen, hvor det er områdets barnevernleder som er hovedrøst, modereres dette inntrykket noe. Selv om det er barnets mor og hennes advokat som artikkelen er vinklet ut fra, kommer både ”Trondheim kommune” til orde i tillegg til at det refereres utdrag fra barnevernets akuttvedtak.

Trondheim kommune hevder at hun gjennom lang tid har sjikanert pleierne slik at arbeidsforholdene i hjemmet ble uholdbare. Kvinnen påstår at hun bare har påpekt feil og stilt krav for å gi datteren et best mulig tilbud.

Både i dette utdraget og et annet sted i artikkelen settes morens uttalelser opp mot kommunen/barnevernets vedtak. Dette bidrar til at artikkelen balanseres mer enn artiklene jeg trakk frem fra den første perioden. Jeg har riktignok også kodet denne artikkelen med negativ holdning til barnevernet, men ved lesing av både hovedoppslag og underoppslag forstår vi som leser at det er flere sider av saken. Slik jeg ser det ville barnevernets handling i denne saken fremstått som svært urimelig hvis vi hadde fått presentert ”ingen kommentar” fra kommunen/barnevernet.

I denne sammenhengen kan jeg nevne at Sentiundersøkelsen fant at det er færre negative fremstillinger blant artiklene hvor barnevernet har kommentert saken, enn der de ikke har uttalt seg. Den samme tendensen fant jeg selv om det ikke var store utslag (når barnevernet uttaler seg var 52% av artiklene negative mot 67% når de ikke uttaler seg). Det kan med andre ord se ut som at barnevernets uttalelser kan gi artikkelen en noe mer nøytral eller balansert fremstilling.

Da det er et fåtall artikler for den nyeste perioden som omhandler omsorgsovertagelse mot foreldrenes vilje, synes jeg det er interessant å registrere at oppslagene i tillegg til å være få, modereres gjennom uttalelser fra flere hold. Dette kan bety at barnevernet (eller enkelte barnevernledere) *er blitt* mer bevisst på å uttale seg. Det kan også bety at journalistene som skriver om slike saker er blitt mer aktive i å få barnevernet og andre i tale.

Artikler som omhandler barnevernets unnlatelsessynder er imidlertid til stede i like stor grad i den nyeste perioden. Det er disse artiklene som gjerne inneholder den andre stereotypiske fremstillingen.

Jeg har også lyst til å trekke frem en artikkel fra Dagbladet 2005 som tydelig bryter med de nevnte negative stereotypiske fremstillingene, og som presenterer barnevernet med et sympatisk og menneskelig ansikt:

Figur 8. Dagbladet 23. januar 2005.

Dette er en dobbeltsidig reportasje om barnevernsarbeideren som tok initiativet som førte til omsorgsovertagelse av Svanhild Jensens to barn.²⁴ Reportasjen bygger på et intervju med barnevernarbeideren og er vinklet ut fra hvordan hun opplevde mediestormen og truslene fra folk i lokalmiljøet. Artikkelen er ikke kritisk vinklet i forhold til barnevernet, og gir slik jeg ser det, både relevant informasjon om barnevernsaken og om hvordan det kan være å jobbe i barnevernet med slike saker.

I den rene opptellingen av artiklene fant jeg altså lite tydelige endringer i om barnevernet fremstilles positivt, negativt eller nøytralt. Det er mulig at et tidsspenn på ti år er for lite til å finne klare forskjeller i hvilken holdning til barnevernet som dominerer. Det er også mulig at materialet mitt er for lite til å fange opp faktiske endringer. Men, som jeg nå har vist er det enkelte faktorer som tyder på at selv de negative fremstillingene muligens fremstår mer variert og nyansert. De stereotype bildene er kanskje ikke så absolutte, og særlig viser det seg at barnevernets uttalelser er med på å variere bildet og moderere det negative inntrykket. Dette kommer jeg tilbake til, særlig i kapittel 4.

Barnevernet som spesielt utsatt for negativ omtale

Det skrives altså mye negativt om barnevernet i VG og Dagbladet. Hvorfor er det egentlig slik? Det finnes jo planer og strategier som skulle tyde på at barnevernet var klar over problemet også for ti år siden. En kan tenke seg flere forskjellige forklaringer på dette. Den mest opplagte forklaringen er kanskje at barnevernet som institusjon fremstår som ekstremt lukket i forhold til andre deler av velferdsstatens tjenester og oppgaver. Alle som jobber i barnevernet er underlagt en meget streng taushetsplikt. I mange tilfeller gjør denne at de ikke kan uttale seg til pressen, og dermed lett kan fremstå som mistenkelig eller at de bruker taushetsplikten til å gjemme seg bak når det er gjort feil eller begått overtramp mot individer.

Franklin og Parton hevder at det sosiale arbeidet kan fremstå som en utydelig/vag (ambiguous) profesjon, med innebygde motsetninger ved at profesjonen skal oppfylle et spekter av ulike potensielt motstridende oppgaver. Dette gjør også at profesjonen er spesielt utsatt for kritikk (Franklin og Parton 1991:33 og 35). Denne utsattheten kan bli forsterket ved at politisk støtte til profesjonen er begrenset. Dette hevder også Reidun Follesø om de norske forholdene (Follesø 2005). Videre skriver Franklin og Parton at behovet for å beskytte barn og

²⁴ Dette gjelder en barnevernsak som fikk mye medieomtale. Heretter kalt "Kvænangensaken". Saken handlet om en mor som mistet omsorgen for sine to barn, se for eksempel Figenschow, Ringberg og Ekanger (2006).

i den sammenhengen intervenere i familier, er en utydelig forpliktelse for sosialarbeidere i samfunn som essensielt verdsetter den private familien og hvor foreldre blir sett på som primæransvarlig for barneoppdragelsen. Det er lite sosial og moralsk legitimitet for offentlig intervensjon i familielivet. Det er også sentralt her at kunnskapen som sosialt arbeid bygger på er en blanding av praktisk, sosialvitenskapelig og personlig kunnskap, og mange vurderinger er basert på tolkninger (Franklin og Parton 1991:38). Denne yrkesmessige strukturen innebærer derfor et stort potensial for kritikk. Dette poenget er også vist i kapittel 1 når jeg viser til Kjølørød som skriver at velferdsyrkene kan fremstå som "kronisk suspekte" både for befolkningen og myndighetene. Velferdsyrkene (her sosialarbeidere/barnevernarbeidere) er både tilkjent stor autonomi samtidig som det er vanskelig å få innsyn i hva de faktisk gjør. Den høye graden av skjønnsutøvelse kan på denne måten hindre demokratisk kontroll og innsyn (Kjølørød 2003:195).

Det kan også tenkes at barnevernarbeidere og journalister er gjensidig kritiske til hverandres kunnskaper og arbeidsmetoder, og at dette får betydning for hvordan barnevernet fremstår i pressen. Franklin og Parton hevder at sosialarbeidere beskriver journalister som usympatiske og at de mangler tilstrekkelig kunnskap og erfaring om sosialt arbeid for å kunne dekke fagfeltet på en tilfredstillende måte. Tilsvarende betrakter journalister sosialarbeidere som uvitende om medias struktur, organisering og nyhetsrutiner (Franklin og Parton 1992:9).

Torunn Alise Ask fant i en undersøkelse at en felleholdning for hennes informanter fra barneverntjenesten var at de var kritiske og skeptiske i synet på medias fremstilling av barnevernet (Ask 2000:81).²⁵ En undersøkelse om barnevernansatte utført på oppdrag fra Statens barne- og familievern (også utført av Sentio) viser at 76% av de ansatte har ganske stor eller svært stor tiltro til media. Når det gjelder barneverndekningen er det bare 10% som har ganske stor tiltro til media. De ansatte i undersøkelsen har lavest tiltro til VG og Dagbladet, samt P4 og TV 2 (Sentio 2004b:4).

I en noe eldre undersøkelse finner Puijk at det er forskjeller i hvordan arbeidere i sosialtjenesten (den gang sosialetaten) og barnevernarbeidere forholder seg til media. De finner en større åpenhet i sosialtjenesten enn i barnevernet. Puijk viser til at barnevernarbeidere i stor utstrekning viser til taushetsplikten i møter med media. Denne handlemtåten, skriver Puijk, er ikke bestandig like vellykket og kan bidra til at journalister blir mer skeptiske til praktiseringen av taushetsplikten (Puijk m.fl 1984:108 og 109).

²⁵ Torunn Alise Ask utførte en kvalitativ studie av barnevernsarbeideres møte med media i 2000.

Det er vanskelig å si om denne type gjensidig skepsis har betydning for de ferdig produserte artiklene jeg analyserer. Det er, slik jeg ser det, imidlertid trolig at en slik gjensidig skepsis vil ha konsekvenser. Særlig kan det bety at barnevernarbeidere ikke tør å uttale seg til pressen, selv i de sakene taushetsplikten ikke er et hinder. Hvis barnevernarbeidere har en usikkerhet i forhold til journalistens arbeid og hvordan saken kommer til å bli fremstilt, vil det være lettere å ikke kommentere saken enn å risikere å bli skjevt eller ensidig negativt fremstilt. Denne tausheten fra barnevernhold kan oppfattes som mistenkelig fra journalistens ståsted. Det kan se ut som om barnevernet har noe å skjule.

Det er også mulig at den generelle skepsisen barnevernarbeidere har til media er grunnfestet i den barnevernfaglige kulturen. Dette kan ha bidratt til at barnevernet har vært senere ute enn andre velferdsstatsinstitusjoner med å bli profesjonalisert som kilde for media. Som jeg har vært inne på hevder Hege Skjeie at ledelse i dag må omfatte evnen til å kommunisere med offentligheten (Skjeie 2002:195). Det er mulig at ledelsen i barnevernet kan ha brukt lenger tid på å akseptere medias betydning blant annet som informasjonsspreder om barnevernet og debattarena for faglige spørsmål før de seneste årene.

Sist, men ikke minst må det også i denne sammenhengen nevnes betydningen av hva journalister betrakter som en "god story" og hva som er "nyhetsverdig". Franklin og Parton skriver at det rutinemessige og vellykkede sosiale arbeidet ikke vil bli dekket i media fordi det ikke innehar en "hendelse" å rapportere om (Franklin og Parton 1992:48). De hevder at

The systematic journalistic preference for stories which contain and express particular news values guarantees that certain aspects of social work practice congruent with them such as child abuse will achieve a high news profile while other areas of work will be largely ignored (Franklin og Parton 1992:48).

I denne sammenheng kan jeg nevne at det i mitt datagrunnlag er bare 4% av artiklene som beskriver frivillige hjelpetiltak og forebyggende arbeid. Dette er hjelp som ytes til barn og familier med familiens samtykke. De frivillige hjelpetiltakene utgjør 81% av alle barneverntiltak (<http://www.ssb.no/emner/03/03/10/barneverng/>).

Det er nærliggende å anta at det rutinemessige og vellykkede barnevernarbeidet ikke innehar nyhetsverdi på samme måte som sakene som inkluderer tvang og konflikt. Men, jeg vil i denne sammenhengen også påpeke at både Eide (1992) og Allern (2001) sier at såkalte nyhetskriterier ikke er å forstå som fastlagte og uforandelige lister. Eide hevder at nyhetskriteriene ofte *tilføres* gjennom den journalistiske bearbeidelsen, og kan betraktes som regler. Nyhetskriterier som regler blir en praktisk kunnskap om hvordan man går fram i redaksjonshverdagen (Eide 1992:69). Disse reglene er også forandelige. Samme poenget er

Allern inne på når han skriver at "...nyhetsjournalistikk og nyhetsredigering er alltid en konkret vurdering av spesifikke saker, og hvor "nyhetsverdig" bestemte hendelser vurderes å være kan skifte fra redaksjon til redaksjon, samt endres over tid" (Allern 2001:55 og 56).

Dette bør etter min mening være interessant fra barnevernhold. Barnevernfolk må ikke stivne i den oppfatning at det bare er de negative tvangssakene som media er interessert i. Andre, mer positive trekk ved barnevernet kan også være nyhetsverdige.²⁶

²⁶I Barne- ungdoms- og familieetaten (Bufetat) sin kommunikasjonsstrategi, kommer det tydelig frem at det er ønskelig at barnevernet er mer aktive i å sette dagsorden selv. Der oppfordres det blant annet til å legge mer vekt på å kommunisere det forebyggende arbeidet og ta initiativ til debatter i offentligheten (<http://www.bufetat.no>).

KAPITTEL 4

Hvem fører debatten om barnevernet i avisartiklene?

Innledning

”Virkeligheten” er ikke nøytral, sier Mathiesen (2002:96), den er avhengig av utgangspunktet og perspektivet. Kildene er i stor grad bestemmende for virkelighetsbeskrivelsen som mediene gir.²⁷

Hvilke personer en journalist vil velge som kilde for å belyse en sak vil naturligvis ha stor betydning for hvordan saken fremstår i den ferdig trykte reportasjen. De som har adgang til å uttale seg om barnevernet i pressen er med på å skape et ytre bilde av barnevernet som når ut til det lesende publikum.

Sett fra barnevernets side vil det antagelig være ønskelig at det for eksempel er representanter fra barnevernet, politikere og forskere på barnevernfeltet som fører debatten om barnevernets metoder, verdigrunnlag og måloppnåelse. Fra et journalistisk ståsted er det mulig at enkeltsaker som inneholder konflikt og drama er mer interessante.

I følge Eide og Hernes er media selv aktører, men også arena hvor ulike aktører kjemper mot hverandre (1987:11). Aktørene (kildene) i artiklene om barnevern kan være representanter fra barnevernet, andre offentlig ansatte, foreldre, barn og representanter for partene som for eksempel advokater. Noen kilder tar selv kontakt med nyhetsjournalisten for å fronte sin sak, mens andre kilder kan bli kontaktet av journalisten for å kommentere en allerede foreliggende nyhetssak (for eksempel når barnevernledere blir oppringt for å kommentere en enkeltsak som det skal lages reportasje om).

²⁷ Jeg forholder meg her til Sigurd Allerns definisjon av kilder. Allern definerer kilde på denne måten: ”...en person som gir opplysninger, altså kildemateriale, til en journalist. Kilden kan bli intervjuet og sitert, eller gi tips og bakgrunnsopplysninger journalisten kan bruke. Noen kilder tar kontakt med journalisten eller redaksjonen, andre blir kontaktet av journalisten. I de fleste tilfellene representerer ikke kilden seg selv, men en organisasjon, institusjon eller bedrift. I enkelte tilfeller bruker journalisten seg selv som kilde, for eksempel gjennom personlige observasjoner som formidles i en reportasje. Journalister kan dessuten utnytte skriftlige eller audiovisuelle dokumenter som kildemateriale, for eksempel opplysninger som allerede er publisert av andre medier eller som finnes i databaser, offentlige registre, politijournaler eller leksika. Internett har våde økt i omfanget og tilgjengeligheten av denne typen ”råstoff” i journalistikken. I det daglige nyhetsarbeidet er det imidlertid de muntlige kildene som vanligvis spiller størst rolle” (Allern 2001:161).

Med bakgrunn i materialet har jeg formulert fire underspørsmål for å belyse kapitlets hovedspørsmål om *hvem som fører debatten om barnevernet i avisartiklene*. For å besvare spørsmålene har jeg først og fremst undersøkt hvem som fremstår som hovedrøst i artiklene (hovedkilde), og om barnevernet uttaler seg.

1. Er pressen arena for politiske debatter på barnevernfeltet?

For andre velferdspolitiske felt er politikere hyppige aktører i pressen (Bay og Saglie 2003:47). I dette avsnittet vil jeg spørre om barnevern er et velferdsområde som debatteres i pressen av politikere, på linje med andre velferdsområder?

2. Hvem er de profesjonelle som uttaler seg om barnevern i pressen? Er det barnevernet selv eller andre fagfolk?

Sentrale instanser innen barnevern har som nevnt tidligere, i flere år satset på at barnevernet skal bli mer ”åpent” i forhold til hva slags informasjon som kommer ut til befolkningen. Uttalelser og bidrag fra barnevernrepresentanter i pressen vil i denne sammenhengen være av stor betydning. Jeg vil både undersøke hvor ofte representanter fra barnevernet er *hovedrøst* i artiklene og hvor ofte de *uttaler seg som en av flere kilder*. Samtidig vil jeg undersøke hvor ofte andre offentlig ansatte (som politi, lege, barnehageansatte etc) er benyttet som kilde i artikler om barnevernet.

3. Bidrar forskere på barnevernfeltet med sin kunnskap i pressen?

For barnevernet som samfunnsinstitusjon vil det antagelig være en fordel om forskere på barnevernfeltet er aktive debattanter i pressen. Ikke fordi det nødvendigvis vil innebære positive beskrivelser, men fordi det kan være bidrag til seriøse debatter om barnevernets metoder, prinsipper, juridiske grunnlag osv. Mer generelle sider ved barnevernet enn de dramatiske enkeltsakene vil også kunne nå ut til et større publikum enn bare til lesere av akademiske tidsskrifter. Det er mulig at fremstillingene oftere ville trekkes opp og utover individnivået.

4. I hvor stor grad er det barnevernets klienter som er hovedrøsten i artiklene?

En helt annen type kilde enn politikere, fagfolk og forskere, er de såkalte ”konsekvenseskptene”. Dette er vanlige mennesker som opplever konsekvensene av politikk, lovgivning eller for eksempel overgrep (Allern 2001:170). For barnevernet som tema vil konsekvenseskptene være foreldre, barn og andre pårørende som er *klienter* i

barnevernet. Klienter kan fortelle om sine private erfaringer med barnevernet og disse fortellingene vil være viktig for totalbildet av barnevernet som fremkommer i pressen.

Hvem er hovedrøst?

Hovedrøsten i artiklene har jeg kodet ”den personen som får dominere artikkelens innhold og layout, men er nødvendigvis ikke den eneste kilden” (Bay og Saglie 2003:45).²⁸ Jeg har laget ni forskjellige grupper av personer som opptrer som kilde i artiklene. Disse gruppene har jeg konstruert ut fra førsteinntrykk av artikkelmaterialet i tillegg til at jeg har lånt relevante grupperinger fra Bay og Saglies *I verdens rikeste land*. I tillegg til disse ni har jeg en kategori ”uten hovedrøst”, der det ikke fremkommer noen tydelige stemmer, eller det ikke var noen kilder som var oppgitt. Jeg har også en kategori ”annen/flere” hvor kilder som falt utenfor kategoriene jeg hadde valgt ble plassert i tillegg til de artiklene hvor det var flere som kunne kalles hovedrøst. Under følger de ni kategoriene av hovedrøst.

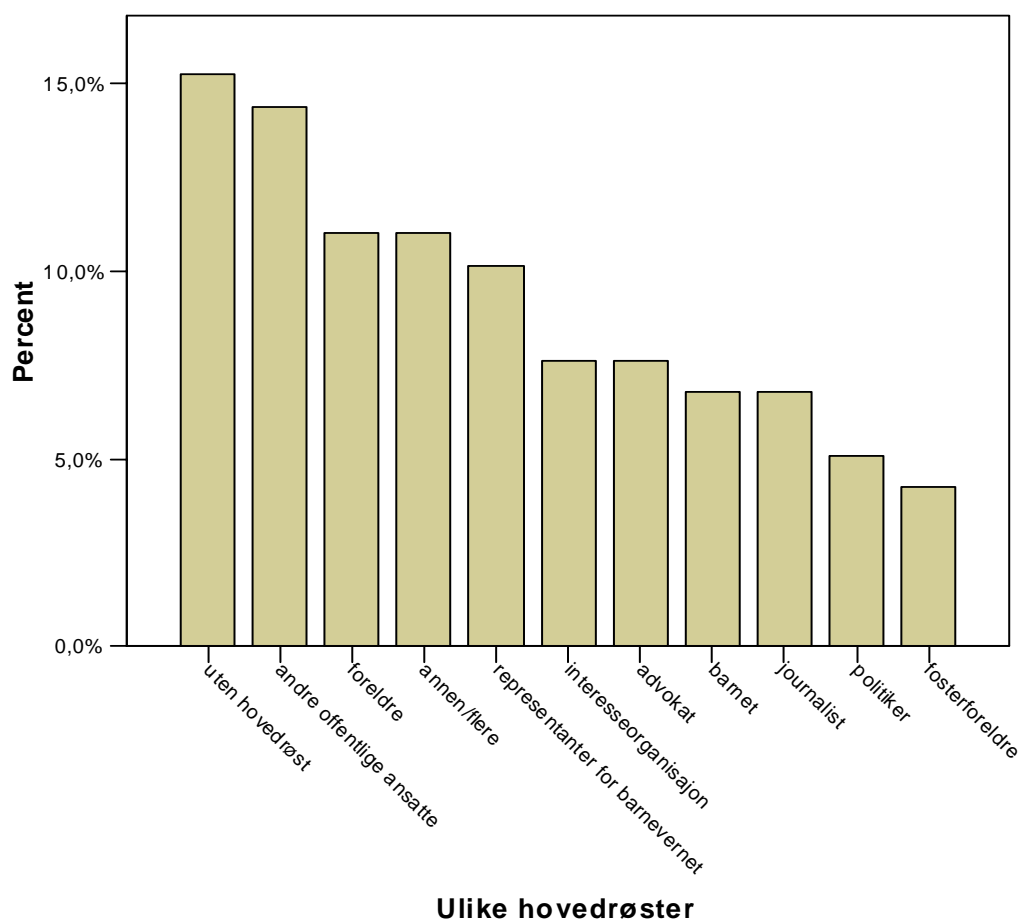
1. Barnet i saken. Barnet i saken er hovedpersonen i enhver barnevernsak. (I artiklene hvor ”barnet” er hovedrøst gjelder det gjerne ungdommer over 15 år, eller personer som tidligere har vært barnevernsbarn og nå forteller om erfaringene fra barndommen.)
2. Foreldre og andre pårørende. Dette er foreldre (eller av og til besteforeldre) til barn og ungdommer som er i kontakt med barnevernet på ulike måter.
3. Fosterforeldre. Folk som jobber for barnevernet ved å være hjem for barn eller ungdom som er under barnevernets omsorg.
4. Diverse journalist. Dette er lederredaktører, kommenterende journalister/kronikker med journalisten som hovedrøst.
5. Politiker.
6. Representant for interesseorganisasjon.
7. Offentlig ansatt. Dette gjelder offentlig ansatte som *ikke* jobber i barnevernet. Dette kan være for eksempel politi, leger, barnehage eller skoleansatte.
8. Representant for barnevernet. Dette gjelder barnevernet på alle nivåer, det vil si fra saksbehandlere og barnevernledere til de som er ansvarlig for barnevernet i barne- og familiedepartementet.
9. Advokat. Dette er ofte advokat som forsvarer foreldre eller ungdommer i barnevernsaker.

Jeg hadde også med ”forsker” som kategori i første omgang. Men da det viste seg å bare være *en* forsker med i materialet, la jeg denne artikkelen under ”annen/flere” kategorien. Dette er et påfallende funn som jeg kommenterer under.

²⁸ Jeg har brukt samme definisjon på hovedrøst som Bay og Saglie i ”I verdens rikeste land”. Deres design bygger til dels på Stefan Svallfors sin rapport om ”Välfärdsstaten i pressen” fra 1995.

For å gi en oversikt over hovedrøstfordelingen på hele materialet, vil jeg først vise alle grupperingene i et søylediagram. Deretter viser jeg fordelingen av de kategoriene som har direkte relevans for mine spørsmål.

Figur 9. Hovedrøst i artikkelsamlingen, prosentvis fordelt. N=118.

Figuren over viser at kildene som er hovedrøst i artiklene fordeler seg over mange ulike grupper. Under skal jeg tydeliggjøre og diskutere hovedrøstomfanget av de kildene som inngår i kapitlets fire spørsmål. Her vil jeg derfor bare kort kommentere det som ellers fremkommer av figuren over.

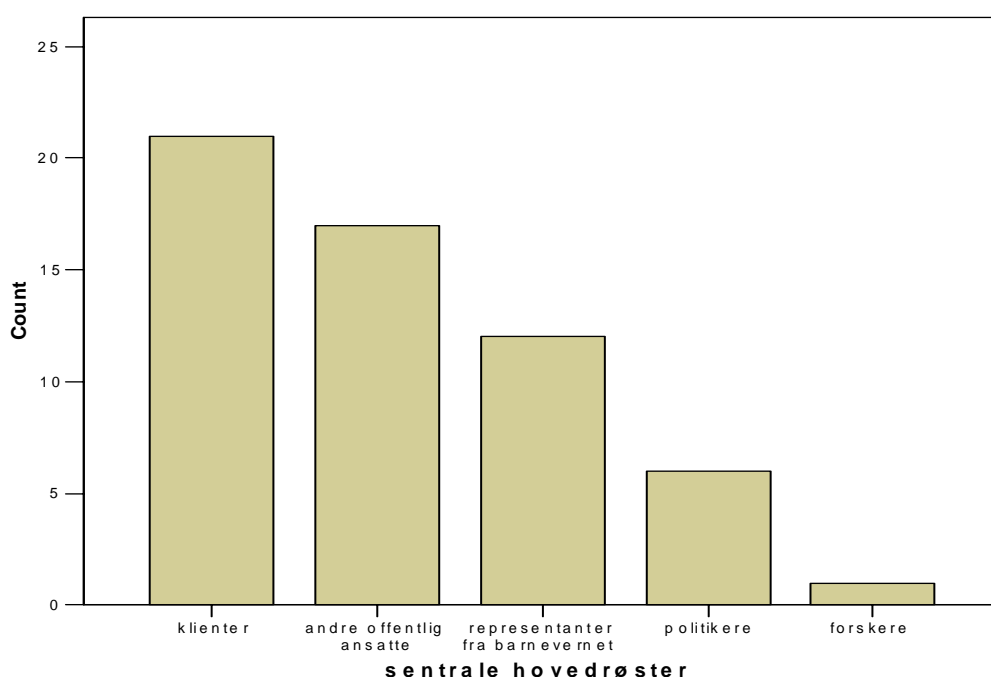
Flest artikler havner i kategorien "uten hovedrøst". Dette kan være en gjengivelse av et hendelsesforløp, ofte småartikler eller notiser hvor informasjonen er hentet fra for eksempel NTB. Åtte prosent av artiklene har representant for interesseorganisasjon som hovedrøst. Det kan for eksempel være en som representerer fosterhjemsforeningen eller barnevernarbeidernes fagforening. Advokater er også hovedrøst i åtte prosent av artiklene. Alle disse (9 stykker) med unntak av to, er advokater som uttaler seg på vegne av klienter (foreldre eller barn i barnevernsaker).

Gruppen med diverse journalist som hovedrøst betyr i første omgang lederredaktører, men det er også noen kommenterende journalister som diskuterer barnevern. De fleste av disse artiklene kom i forbindelse med "Befring- rapporten" som jeg har beskrevet tidligere. Til slutt er det den lille gruppen med fosterforeldre som er hovedrøst i fire prosent av artiklene. Dette er gjerne fosterforeldre som forteller om hvordan det er å være fosterhjem.

Når det gjelder hvem som er *forfatter* i artiklene vil jeg bare kort kommentere at det er journalister (journalist, kommenterende journalist, leder) som er forfatter av 94% av alle artiklene. Det er med andre ord svært få andre enn journalister som forfatter barnevernartiklene i mitt utvalg. Det vil si at det er få kronikker og innlegg som er innsendt til redaksjonen utenfra.

Under viser jeg fordelingen for de gruppene som er mest sentrale i forhold til kapitlets spørsmål. Jeg viser de i frekvenser/antall og ikke i prosent da det gir et bedre bilde når deler av materialet nå holdes utenfor.

Figur 10. Antall artikler innenfor de fem gruppene relatert til kapitlets spørsmål. Viser i frekvens/antall. N=57.

Den største gruppen i denne fordelingen er klientgruppen. Klienter er hovedrøst i 21 av artiklene (18% av totalen). Denne kategorien er en sammenslåing av barnet i saken og foreldre som jeg viste over. Foreldre og andre pårørende er hovedrøst i 11% av artiklene, mens barnet i saken har hovedrøst i 7%.

Deretter kommer kategorien ”offentlig ansatt ” hvor det er 17 artikler, det vil si 14%. Jeg har skilt representanter for barnevernet ut fra offentlig ansatt da jeg anser det som viktig informasjon i denne sammenhengen om det er barnevernet eller andre offentlige ansatte som uttaler seg.

Representant for barnevernet har hovedrøst i 12 av artiklene (10%). De fleste av disse artiklene utgjøres av representanter for barnevernet fra høyt hold, som for eksempel barnevernansvarlige i departementene. Svært få artikler har barnevernledere for kommunal barneverntjeneste som hovedrøst. Politiker har jeg bare funnet som hovedrøst i 6 artikler (fem prosent) og som jeg nevnte over, fant jeg bare én artikkel med forsker som hovedrøst. Tendensene som fremgår av figur 10, vil jeg nå kommentere for hvert av de fire spørsmålene jeg presenterte over.

Pressen som arena for politiske debatter på barnevernfeltet

Annen forskning har som nevnt vist at politikere er hyppig brukt som kilde i pressen generelt (for eksempel Olsen og Sætren 1980 og Allern 2001). Det er mulig at dette mønsteret ikke er gjeldende når en ser på artikler om barnevern alene. Bay og Saglie fant at andelen av artikler med politikere som hovedrøst sank fra 25% for alle velferdspolitiske artikler til 10% for barnevernartiklene alene.

Deres tall er ikke direkte sammenliknbare med mine da de har et mye lengre tidsspenn for sitt utvalg, men det er likevel interessant å bemerke at politikere ser ut til å være hovedrøst i mindre grad i barnevernartikler enn i velferdspolitiske artikler generelt. Det har fra flere hold vært etterlyst et større politisk engasjement for barnevernet (Figenschow 2006:61). Reidun Follesø (2005:16) hevder i en artikkel fra 2005 at barnevernet er i ferd med å bli avpolitisert og at det brede politiske engasjementet for barna er fraværende. Hun viser i denne sammenhengen til en kronikk i Dagbladet hvor ungdommene i Landsforeningen for barnevernsbarn har skrevet følgende:

På Stortinget har vi kunnskapsrike politikere som brenner for skole, forsvar, miljøvern og barnehager. Men hvor er den profilerte politikeren som forsvarer barnevernsbarna og barnevernet når det stormer som verst? Hvor er politikeren som – basert på kunnskap og engasjement – trekker opp de store linjene for et fremtidig barnevern (Dagbladet 4. januar 2003. Referert i Follesø 2005:16).

Den samme opplevelsen av fraværende politikere fremkommer i den tidligere nevnte forskningen til Ask (2000:83). Her uttalte flere av barnevernsarbeiderne hun snakket med i sin undersøkelse at de savnet synlig politisk støtte til arbeidet sitt. Politikerne ble oppfattet som å

være langt borte, lite engasjert og lite interessert. Dette inntrykket kan forsterkes ved at politikere i liten grad uttaler seg til pressen eller sjelden anvendes som kilde i saker om barnevernet.

Kanskje deltar ikke politikere i noen ”kamp” om barnevernets troverdighet og legitimitet i media? I motsetning til for eksempel helsepolitikk, regnes kanskje ikke barnevern som et egnet velferdsområde å profilere seg på som politiker. Barnevern som temaområde innehar ømtålige dilemmaer som til en viss grad også er kontroversielle (særlig gjelder dette den delen av barnevernets arbeid som innebærer forslag til omsorgsovertagelse mot foreldres vilje). Barnevern kan også oppfattes som et komplisert felt som ikke passer i en medieramme på samme måte som andre deler av velferdsstaten. Av og til kan riktignok politikere være hovedkilde i saker om barnevern, og for eksempel kreve ”gjennomgang av barnevernets rutiner” eller liknende utspill, dette kommer gjerne som følge av en kritisk medieomtale av et barnevernrelatert tema.²⁹ Likevel er nok Landsforeningen for barnevernsbarn berettiget i sitt utspill når de spør etter *politikeren som trekker opp de store linjene for et fremtidig barnevern*.

Hvem er de ”profesjonelle” som uttaler seg om barnevern i pressen?

Allern (2001:170) sier at nyhetsmedienes kilder er i hovedsak dominert av representanter og talsmenn for samfunnets eliter og er ofte ”profesjonelle”. Profesjonelle i barnevernsammenheng er først og fremst representanter for barnevernet, men også andre fagfolk kan fremstå som profesjonelle når de uttaler seg om barnevern i pressen. Av de 12 artiklene hvor barnevernet er hovedrøst om eget arbeidsfelt, er det bare tre hvor representant fra det kommunale barnevernet (saksbehandler/barnevernkonsulent/barnevernleder) er hovedrøst. Det er et viktig poeng fordi det gjerne er det kommunale barnevernet (barneverntjenesten) mange tenker på som *det egentlige barnevernet*. Det er det kommunale barnevernet de fleste møter i første omgang som klienter, og det er det kommunale barnevernets yrkesutøvelse som ofte beskrives i pressen. Representanter på høyere nivå, som i departementet, blir ikke på samme måte assosiert med barnevernet selv om de i pressen kan tale barnevernets sak fra høyeste hold.

Uansett om representantene kommer fra kommune, fylke eller statlig nivå kan vi ikke si at barnevernet selv er spesielt aktive i å fremstille et legitimt og troverdig barnevern.

²⁹ Eksempel på slikt utspill i mitt materialet kan være ”HAR STARTET GRANSKING” (Dagbladet 12. desember 2004) hvor daværende Barne- og familieminister Laila Dåvøy sier at hun krever fullt innsyn i regnskapene til en privat barnevernsinstitusjon som i Dagbladets Magasinet dagen før hadde blitt avslørt som ”millionbutikk”. (”RIKE PÅ PROBLEMBARN” Dagbladets Magasinet 11. desember 2004).

Siden han ble født har sosionomer, psykologer og jurister kranglet om hva som er best for "Tore". Krangelen har ført til at niåringen er tatt fra sine foreldre og plassert på barnehjem for tredje gang. Etter to motstridende barnevernsvedtak, et fylkesnemndvedtak og to dommer er guttens skjebne anket til høyesterett.

Oppslaget følges av en mindre artikkel på samme side, hvor familiens lege uttaler at:

FAMILIEN KAN TA SEG AV "TORE" Ut fra min kjennskap til saken mener jeg at foreldrene, med nødvendig støtte fra sin familie og det offentlige, er egnet til å oppdra "Tore"

Legen uttaler seg altså om foreldrenes omsorgsevne, samtidig som han sier at hans kjennskap til selve saksbehandlingen i barnevernet er begrenset. Han sier at han uttaler seg ut fra det han har sett av gutten og familien, og det han sier utover det, tilskriver han "magefølelsen". Han begrenser seg heller ikke til å uttale seg som lege (profesjonell), men i siste avsnitt siteres han med: "Som "Tore"s lege og som privatperson kan jeg si at dette er en merkelig sak..." (Dagbladet 19. februar 1995).

Kommunens advokat henviser til taushetsplikten og vil ikke uttale seg. I slike situasjoner, når andre profesjonelle eller eksperter uttaler seg om barnevernets arbeid og også stiller seg kritisk til vurderinger som er gjort, fremstår det som uheldig at ingen fra barnevernet kan kommentere utsagnene.

I dette avsnittet har jeg til nå sett på andelen av artiklene hvor barnevernet fremstår som hovedrøst. Endrer dette bildet seg når jeg undersøker artiklene i forhold til om barnevernet uttaler seg i det hele tatt, altså som en av flere kilder?

Uttaler barnevernet seg som en av flere kilder?

I omtale av enkeltsaker er barnevernets representanter nødt til å forholde seg til taushetsplikten i vurderingen av hva som eventuelt skal sies.³⁰ Elisabeth Gording Stang skriver i en artikkel om barnevernets møter med media at det er to hovedhensyn som ligger til grunn for reglene om taushetsplikt i forvaltningen. For det første er det vernet om den personlige integritet, og for det andre er det vern om tillitsforholdet mellom privatpersoner og det offentlige (Stang 2004:16).

De som har krav på taushet (sakens parter) kan samtykke til opphevelse av taushetsplikten. Barnevernet har imidlertid et selvstendig ansvar for å beskytte barnet mot unødig spredning av opplysninger. Derfor innebærer et samtykke til opphevelse av taushetsplikten *en rett til* å videreformidle opplysninger, men ikke *en plikt*. Barnevernet må vurdere hvilke konsekvenser det vil få for barnet om opplysninger frigjøres for eksempel til pressen (Stang 2004:20).

³⁰ Reglene for barnevernets taushetsplikt er å finne i forvaltningsloven §§13 flg. Og i barnevernloven § 6-7 (Stang 2004).

Barnevernet har imidlertid mulighet til å gi noe informasjon til pressen selv når ikke taushetsplikten er opphevet ved samtykke. Dette er informasjon som ikke er underlagt taushetsplikt. Barnevernet kan informere om at det er sider av saken som ikke er kommet frem, og det vil alltid være mulig å opplyse generelt om regelverk og saksbehandling. Barnevernet må også kunne korrigere faktiske feil (Stang 2004:22).

Barnevernet er altså bundet av en streng taushetsplikt som kan oppfattes som et hinder både fra barnevernets ståsted og eventuelle journalisters. Men, som vist her finnes det viktige unntak. Samtykke til opphevelse av taushetsplikten vil gi barnevernet mulighet til å uttale seg i enkeltsaker (så fremt det ikke vurderes som skadelig for barnet). Jeg antar også at få journalister vil skrive om saker hvor for eksempel foreldre vil gå ut med kritikk av barnevernet uten at de løser barnevernet fra taushetsplikten. Men *vil* barnevernet uttale seg selv om de får muligheten? Eller vil frykten for å bli feilsitert, misforstått eller dårlig fremstilt hindre uttalelser til pressen? Barnevernansatte er skeptiske til journalister og presseoppslag, og de er også i liten grad trenet i å snakke offentlig. Dette kan føre til at barnevernet av og til er mer restriktive i å snakke med pressen enn det taushetsplikten pålegger dem.

Jeg har vurdert artiklene i mitt utvalg i forhold til om barnevernets representanter kommer til orde. Dette er ikke det samme som spørsmålet om barnevernet har hovedrøst i artikkelen, men et spørsmål om barnevernet er brukt som informasjonskilde i det hele tatt. Barnevernet uttaler seg i 18% av artiklene (21stk). Den tidligere nevnte Sentio-undersøkelsen (2004a:18) fant at barnevernet uttaler seg i ca 19% av artiklene i hele utvalget (6 aviser for hele 2003).

Jeg har allerede vist i kapittel 3 eksempel på hvordan uttalelser fra en barnevernleder som er fritatt fra taushetsplikten bidro til å balansere artikkelen. Dette eksempelet viser uttalelser om opplysninger som i utgangspunktet er taushetsbelagte. Andre eksempler fra utvalget viser hvordan barnevernet kan uttale seg om generelle trekk ved barnevernet som lovgivning eller saksbehandling, altså opplysninger som *ikke er taushetsbelagte*.

Barnevernet kan altså uttale seg til pressen, og de gjør det av og til. Likevel må, etter min vurdering, 18% artikler med barnevern som kilde tolkes som en lav andel. Jeg kan ikke uttale meg om barnevernet står i en særstilling i forhold til andre deler av velferdsstaten når det gjelder dette. Vil for eksempel artikler om barnehager oftere vise til kilder som representerer forskolelærere/barnehageansatte? Gunnar Sæbø har sett på hvilke aktører som opptrer i oppslag om sosialhjelp, og fant at sosialsjefer/sosialarbeidere var de hyppigste aktørene i reportasjene (Sæbø 1990:7). Dette kan være overraskende da profesjonene knyttet til sosialhjelp som tema i stor grad er overlappende med profesjonene som er knyttet til

barnevernet (sosionomer og barnevernpedagoger). Disse jobber også med klientarbeid og taushetsbelagte opplysninger. Hovedsakelig skyldes nok denne forskjellen at kun 11% av oppslagene i de største avisene hadde ”individuelle problemstillinger”, mens 80% hadde generelle (9% uklassifiserbare) (Sæbø 1990:66). Men det kan også være nok et eksempel på at barnevernet skiller seg ut fra andre deler av velferdsstaten ved å være mindre villig til å samarbeide med media for å presentere seg utad. I mitt artikkelutvalg ser det nemlig ut til at journalisten som skriver om saken har kontaktet barnevernet som kilde, men det foreligger ingen uttalelser likevel.

Forskerne på barnevernfeltet

En annen gruppe som kunne tenkes å bidra til et mer nyansert bilde av barnevernet enn de konfliktfylte enkeltsakene gir, er forskere på barnevernfeltet. I mine 118 artikler finnes det bare én artikkel hvor forsker er hovedrøst.³¹ Tatt i betraktning at barnevern utgjør et relativt stort forskningsområde i Norge, kan det påpekes at dette ikke på noen måte gjenspeiles i hvem som uttaler seg i artikler om barnevern i VG og Dagbladet.

Mitt funn gjentar et problem som Myers (1994) også var opptatt av for 10-15 år siden. Han etterlyser spesielt bidrag fra akademikere. Selv om akademikere bidrar med forskning og med artikler i vitenskapelige tidsskrifter når ikke dette ut til den generelle befolkningen. I motsetning til de overbelastede praktikerne på feltet har akademikerne tid og mulighet til å skrive og også bidra til et mer positivt mediebilde sier Myers (1994b:101). Jeg anser dette som et sentralt poeng når det gjelder pressedekningen av barnevernet i Norge. Barnevernforskningen presenteres i liten grad i løssalgspressen. Årsakene til dette kan for eksempel være at de ikke betraktes som en prioritert kilde, eller at de ikke slipper til. Etter min oppfatning var dette særlig tydelig under pressedekningen av den såkalte ”Kvænanngensaken” (”Svanhildsaken”) i 2003. Da var flere av de store avisene samt riksdekkende tv-kanaler ute med svært hard kritikk og mistenkeliggjøring av barnevernets metoder. Det var en situasjon som kunne medført flere innlegg og debatter fra forskere og barnevernfaglige representanter enn det som faktisk nådde ut.

Hvis forskere, politikere og representanter fra barnevernet i relativt liten grad er aktive stemmer i media, vil dette sannsynligvis bidra til å styrke inntrykket av barnevernet som en svært lukket institusjon.

³¹ Denne artikkelen var en kronikk i Dagbladet av Claes J. Claussen ved Høyskolen i Oslo 19. februar 1995 ”På barns bekostning” som tok opp problemet med at krisesentrene ikke har plikt til å underrette barnevernet dersom foreldre binger sine barn tilbake til mishandlingssituasjoner i hjemmet.

Kommer barnevernets klienter til orde i artiklene?

En type reportasjer som kunne tenkes å ha mange fellestrekk med oppslag om barnevern er ”sosialreportasjene”. Dette er avisreportasjer som både dekker temaområde sosialtjeneste og barnevern. I 1984 fant Puijk at når det gjelder oppslag innenfor sosialektoren, kan ”innspillerne” avvike fra hovedmønsteret som ellers viser seg i forskning om kilder i pressen. Puijk fant at informantene i disse reportasjene var mer ressursvake enn befolkningen generelt, og informantene i barnevernsakene de analyserte skilte seg ut som ”ekstremt ressursvake” (merk at det bare gjeldt fire informanter)(Puijk m.fl 1984:20 og 21). På en annen side fant Gunnar Sæbø i reportasjer om sosialhjelp at klient som aktørgruppe fremsto i kun 7% av reportasjene (Sæbø 1990:38).³²

Kanskje preges ikke barnevernsartiklene av å være arena for politikere, forskere eller eksperter når det gjelder hvem som uttaler seg. Kanskje er det barnevernets konsekvens eksperter som først og fremst har hovedrøst i artiklene? I forbindelse med at klienter opptrer som kilder i sosialreportasjer, skriver Mathiesen at:

Når mediene bruker relativt ressursvake personer som kilder i sosialreportasjene, gjøres det ofte på en måte som gir mediet selv en særlig fremskutt og ærefull plass for å ”ordne opp” for den det gjelder. (Mathiesen 2002:104).

Ved sammenslåing av barn, foreldre og andre pårørende som en egen ”klientgruppe” fant jeg at 18% av artiklene hadde klient som hovedrøst. Dette er omtrent samme andel som Bay og Saglie (2003:51) fant for velferdspolitiske artikler i løssalgspresen separat for perioden 1993-99 (de fant 17%), altså en nokså betydelig del.

³² Reportasjer om sosialhjelp er et mer avgrenset tema enn sosialreportasjene som Puijk studerte, som også inneholdt barnevernreportasjer.

Artikkel hvor klient er hovedrøst: et eksempel

Her følger et eksempel på artikkel hvor klienten er hovedrøst. (VG 12. februar 2005):

FIKK DRA PÅ FERIE med kjæresten (52)

Av KATRINE LIA og JAN PETTER LYNNAU (foto)

GARDERMOEN (VG) 17-åringen ble gravid med sin 52 år gamle kjæreste mens barnevernet hadde omsorgsansvaret for henne.

Nå skal 17-åringens mor overta omsorgen, men i mellomtiden drar paret til Thailand – med barnevernets velsignelse. 17-åringens mor reagerer sterkt både på forholdet og Thailand-reisen, men kan lite gjøre. Barnevernet som ennå har den formelle omsorgen, ga klarsignal for utenlandsturen. Da VG møtte paret på Gardermoen torsdag, var de i ferd med å sjekke inn på flyet som skal frakte dem til Thailand. Helt fram til flyet tok av, forsøkte moren å hindre 52-

åringen i å ta med seg hennes unge datter ut av landet. – Jeg kaller denne saken en tragedie. Jeg tillater overhodet ikke at min datter drar til utlandet med denne mannen. Jeg ønsker et normalt liv for min datter, hvor hun kan gå på skole og ha venner på sin egen alder, sier moren til VG.

Omsorgen

Gjennom flere år har barnevernet i Drammen hatt omsorgen for 17-åringen. På et møte 27. januar i år ble det bestemt at moren skal få tilbake omsorgen frem til jenta fyller 18 år.

På det samme møtet ga barnevernet imidlertid jenta grent lys for å reise til utlandet. «Barnevernstjenesten gir (NN) en bekreftelse på at hun kan reise på ferie til utlandet», står det i notatet som VG har fått tilgang til.

I påvente av en formell omsorgsovertagelse i fylkesnemnda er det dermed ingen-ting moren kan gjøre for å hindre 52-åringen og datteren i å reise fra Norge.

Formuleringen

Are Antonsen, leder for barnevernstjenesten i Drammen, innrømmer overfor VG at denne tillatelsen kunne vært bedre formulert. – Formuleringen i dette referatet kunne med fordel vært bedre, det erkjenner jeg, sier Antonsen til VG.

Hvorfor har paret fått tillatelse av barnevernet til å reise til utlandet? – Hvis de hadde spurt oss om lov til å reise, kan jeg tenke meg at vi ikke ville bifalt det, sier Antonsen.

Da dette var et tema, var det aldri snakk om noen ferie av et slikt omfang. Vi har imidlertid ingen mulighet til å bruke maktmidler, selv om vi mener at ungdommen har behov for et omsorgstilbud. Denne 17-åringen har valgt å rømme fra alle tiltak vi har etablert for henne, sier Antonsen til VG.

Ser du at moren har havnet i et dilemma når hun ønsker å hindre datteren i å reise, samtidig som at dette referatet blir brukt som en bekreftelse på at de kan dra? – Det ser jeg helt klart, sier Antonsen.

Da VG møtte paret på flyplassen like før de skulle gå gjennom passkontrollen, henviste de to til denne tillatelsen fra barnevernet.

Barnevernet i Drammen har gitt oss tillatelse til at hun kan reise til utlandet. Noen vil sikkert moralsk fordømme dette forholdet, men vi er oppriktig glad i hverandre, sa 52-åringen til VG.

Paret bekrefter overfor VG at de venter barn sammen, og at de er forlovet.

Like før paret gikk på flyet, fortalte 17-åringen til VG at hun ikke ønsker å være noe annet sted enn hos den 52 år gamle mannen.

E-post: katrine.lia@vg.no

Figur 12. VG 12. februar 2005.

17-åringen ble gravid med sin 52 år gamle kjæreste mens barnevernet hadde omsorgsansvaret for henne.

Nå skal 17-åringens mor overta omsorgen, men i mellomtiden drar paret til Thailand – med barnevernets velsignelse. 17-åringens mor reagerer sterkt både på forholdet og Thailand-reisen, men kan lite gjøre. Barnevernet som ennå har den formelle omsorgen, ga klarsignal for utenlandsturen.

Jeg har oppfattet jentas mor som hovedrøsten i artikkelen. Andre som kommer til orde i artikkelen er: barnevernlederen i Drammen, jenta og den 52 år gamle kjæresten.

Episoden artikkelen beskriver fremstår som dramatisk, særlig for moren. Morens uttalelser viser dette:

Jeg kaller denne saken en tragedie. Jeg tillater overhodet ikke at min datter drar til utlandet med denne mannen. Jeg ønsker et normalt liv for min datter, hvor hun kan gå på skole og ha venner på sin egen alder....

VG-journalisten hjelper også til med å fremheve det dramatiske ved å "snakke for moren".

Blant annet skriver VG:

17-åringens mor reagerer sterkt både på forholdet og Thailand-reisen, men kan lite gjøre.

VG hadde også reist til Gardermoen og var tilstede da 17-åringen og 52-åringen sjekket inn. I den sammenhengen skriver de:

Helt fram til flyet tok av, forsøkte moren å hindre 52-åringen i å ta med seg hennes unge datter ut av landet

Dramatikken varer helt til siste avsnitt hvor VG skriver at:

Like før paret gikk på flyet, fortalte 17-åringen til VG at hun ikke ønsker å være noe annet sted enn hos den 52 år gamle mannen.

Moren tapte, jenta dro og barnevernet var skyld i hele situasjonen.

Dette er et eksempel på en kritisk artikkel om barnevernet med utgangspunkt i klientens uttalelser og oppfatninger. Det er moren som fremstår som konsekvenseksperten (ikke jenta) og hun fremstår som maktesløs overfor myndighetenes overtramp. Vi får sympati med moren som ikke har mulighet til å hindre at hennes datter reiser på Thailandferie med en mann på 52 år som hun i tillegg er gravid med. Det ser også i første omgang ut som om det er barnevernet som har gitt tillatelse til at hun kan dra på denne turen ("ga klarsignal for utenlandsturen"). Det vises i teksten til et referat hvor barnevernet har skrevet at jenta kan dra på ferie til utlandet. Dette inntrykket modereres riktignok noe når barnevernlederen uttaler at:

Formuleringen i dette referatet kunne med fordel vært bedre, det erkjenner jeg, [...]. Hvis de hadde spurt oss om lov til å reise, kan jeg tenke meg at vi ikke ville bifalt det, [...]. Da dette var et tema, var det aldri snakk om noen ferie av et slikt omfang. Vi har imidlertid ingen mulighet til å bruke maktmidler, selv om vi mener at ungdommen har behov for et omsorgstilbud. Denne 17-åringen har valgt å rømme fra alle tiltak vi har etablert for henne [...]

Vi forstår at det er en "uheldig" uttalelse i et referat som brukes som "barnevernets velsignelse" og vi forstår også at denne "velsignelsen" ikke ble gitt med tanke på denne spesifikke turen.

Barnevernlederen innrømmer feil og viser forståelse for morens fortvilelse. Han kommer også med noe informasjon som gjør at vi forstår at saken er komplisert ved at jenta har rømt fra de tiltakene som barnevernet har etablert for henne.

Selv om artikkelen er kritisk til barnevernets handlemåter i denne saken og viser til kritikkverdige handlinger, oppfatter jeg det slik at barnevernlederens innrømmelser og informasjon bidrar til å rette opp noe av inntrykket som først blir skapt. Vi forstår at barnevernet faktisk kan innrømme feil og faktisk kan gi informasjon når situasjonen tillater

det. Barnevernet blir ikke bare en lukket og suspekt institusjon med mye makt over enkeltpersoner, men en institusjon som forsøker å gjøre det rette, og som også kan gjøre feil.

Selv om barnevernlederen kommer til orde, tolker jeg det slik at journalisten støtter og beskriver moren sin sak i denne teksten. Barnevernlederens informasjon om at de neppe ville gitt tillatelse til denne spesifikke reisen hindrer ikke overskrifter og setninger som gir inntrykk av at det nettopp er det de har gjort ("Fikk dra på ferie med kjæresten (52)", "Barnevernet sa ja til gravid jente (17)", "... drar paret til Thailand – med barnevernets velsignelse", "... ga klarsignal for utenlandsturen.").

Mange artikler om barnevernet kommer altså innunder den typen oppslag som skal forsvare enkeltmennesker som blir utsatt for myndigheters overgrep eller overkjøring. I barnevernsaker kan det være flere svake parter (for eksempel barn og foreldre) med motstridende interesser. I kapittel fem tar jeg opp spørsmålet om hvem som fremstår som "det lille mennesket" i pressefremstillinger av barnevernet, er det foreldrene eller barna?

Endring i hvem som kommer til orde mellom 1994/95 og 2004/05

I de ti årene som er gått mellom 1994/95 og 2004/05 sies det at både barnevernet og barnevernutdanningen har utviklet seg, i tillegg til at barnevernets innsats for å "åpne seg" har tiltatt. Fremkommer det så noen forskjeller i hvem som kommer til orde i barnevernartiklene for ti år siden og nå?

Det er altså lik andel artikler hvor klient (barn og foreldre) har hovedrøsten i 1994/95 og 2004/05. For artikler med politikere som hovedrøst, finnes det *ingen* slike i 1994/95, men jeg finner seks stykker i 2004/05.³³ Dermed kan vi kanskje ane en liten økning i politikeruttalelser i barnevernartiklene. Det er riktignok for få artikler til å trekke noen fullstendige slutninger om dette. I tillegg er det sannsynlig at politikere kan være mer aktive i media i enkelte perioder enn andre.

Når det gjelder annen offentlig ansatt som hovedrøst var det 26% av artiklene i 1. periode, men bare 2% i 2. periode. Det ser ut til at den største forskjellen skyldes de mange artiklene om kriminelle ungdommer fra 1. periode. Det er ofte politiet som er hovedrøst i 1994/95 utvalget, men også leger og prester er representert som hovedrøst.

Artiklene hvor barnevernets representanter er hovedrøst utgjør ni stykker i første periode og bare tre i andre periode. Derfor ser det ikke ut til at barnevernets representanter er

³³ Dette betyr at for 2004/05 perioden var det 11% av artiklene som hadde politiker som hovedrøst mot ingen i 1994/95 perioden. Prosentandelen på 11% i 2. periode forblir også den samme når jeg har sett på materialet *uten* barnehjemartiklene.

kommet ”mer på banen” de siste ti årene til tross for planer og strategier utarbeidet for dette. Ser vi imidlertid på antall artikler hvor barnevernet har uttalt seg (altså ikke hovedrøst, men som en av kildene), kommer det frem en motsatt tendens, men forskjellen er ikke spesielt stor. I 1994/95 uttalte barnevernet seg i 14% av artiklene, mot 21% i 2004/05.

Dette kan bety at journalister i større grad forsøker å få en uttalelse fra barnevernet. En annen forklaring kan være at representanter for barnevernet oftere enn før velger kommentar fremfor ”ingen kommentar”.

Dermed kan vi kanskje se en økning i utfyllende kommentarer fra barnevernet i de tilfellene barnevernet blir kontaktet for å uttale seg om en bestemt sak. Det ser derimot ikke ut som om barnevernet i noen særlig grad initierer kontakt med media selv, da jeg antar at dette ville gitt seg utslag i antall artikler med barnevernet som hovedrøst, ikke bare som en av flere kilder.

Diskusjon

Ut fra hva jeg kan finne i mitt materiale og annen forskning, ser det ikke ut til at det er barnevernet som først og fremst fører debatten om barnevernet i pressen. Heller ikke er politikere eller forskere av de mest ivrige aktørene på massemedias arena på dette feltet.

I forhold til medieaktivitet blant forskere skiller muligens ikke barnevern seg ut fra andre temafelt. I de velferdspolitiske artiklene til Bay og Saglie (1969-1999) utgjorde forsker/intellektuell som hovedrøst 7% (Bay og Saglie 2003:46), og Gunnar Sæbø fant at som aktør i oppslag om sosialhjelp utgjorde forsker 2% (Sæbø 1990:38). Hege Skjeie skriver at akademia har en relativt laber medieaktivitet og hun kommenterer debatten om det hun kaller ”akademias forskansning”. Denne følger ofte to spor, sier hun: Fra den akademiske siden handler det om vegring for å bli ”medialt fremstilt”, altså bli vinklet inn i et journalistisk formspråk som kan være unyansert og upresist. Fra den journalistiske siden sees ofte den akademiske vegringen som en ren unnlattelssynd, skriver Skjeie. Akademikere skyr offentlig debatt i redsel for å bli feilsitert og misforstått (Skjeie 2002:199). At forskere i liten grad produserer innlegg eller deltar i offentlig debatt om barnevernet et med andre ord kanskje ikke spesielt for barnevernet som temaområde.

Når det gjelder politikere derimot, ser det ut som om barnevern er av de velferdsstatsområder hvor disse er spesielt lite aktive. Både i pressen generelt, i velferdspolitiske artikler, i helsepolitiske reportasjer og i reportasjer om sosialhjelp er politikere hyppige aktører.

En av grunnene som har vært nevnt for labert engasjement fra politikere er at vi ikke lenger har politisk oppnevnte kommunale barnevernnemnder som beslutter eventuelle omsorgsovertagelser. Etter 1993 (ny barnevernlov) er det fylkesnemnda som fatter vedtak om omsorgsovertagelse. Veland hevder at selv om fylkesnemnda ble opprettet for å styrke rettssikkerheten i tvangssakene, ser det ikke ut til at dette har ført til større legitimitet for barnevernet (Veland 2004:202).

I en undersøkelse gjennomført for Statens barne- og familievern kom det frem at kommunens øverste ledelse (politikere og administrasjon) hadde lite fokus på informasjon og kontakt med media om barnevernets arbeid og oppgaver (Sentio 2004c:3). Selv om de fant at politikere på kommunenivå hadde et visst engasjement for barnevernet, virket det også som om de hadde noe avstand til temaet og var mer iakttagende til barnevernarbeidet enn direkte engasjert.

Etter min oppfatning er det av særlig betydning at barnevernet selv ikke uttaler seg oftere eller har representanter som taler barnevernets sak. I Asks (2000:74) intervjuer av barnevernsarbeidere og deres forhold til media, kom det frem et skeptisk og kritisk syn på medias fremstilling av barnevernet. Ask sier at i hovedsak viser erfaringene fra hennes informanter at barnevernet aldri initierer enkeltsaker i media. Det uttrykkes fra informantene at det kunne vært ønskelig med medieoppmerksomhet på mer generell basis, men ikke rundt enkeltsaker. Ask skriver at dette begrunnes både i taushetsplikt, sakens kompleksitet og de involvertes sårbarhet (Ask 2000:75).

Når barnevernet sjelden kommenterer saker i pressen er dette er med på å styrke inntrykket av et lukket barnevern som fremstår som "kronisk suspekt" fordi det for folk flest er nærmest umulig å få innsyn i hvordan barnevernet arbeider (Jmf Kjølørød 2003). Det lukkede inntrykket forsterkes ved at det forekommer lite åpen debatt om barnevernets prinsipper fra for eksempel forskere og politikere.

Når det gjelder andelen artikler med klientperspektiv, fant Bay og Saglie (2003:46) at dette hadde økt for alle velferdspolitiske artikler samlet i den 30 års perioden de undersøkte³⁴. I løssalgsavisene separat fant Bay og Saglie at for alle velferdspolitiske artikler har det vært en økning i klient/pasient som hovedrøst fra 5% (1969-1975) til 17% (1993-99) (Bay og Saglie 2003:51). Prosentandelen for deres siste periode er omtrent samme andel som jeg fant for begge mine perioder. Dette kan bety at i forhold til andel artikler med klient/pasient som

³⁴ Grunnen til at jeg ikke fant økning kan derfor skyldes for kort tidsrom mellom periodene.

hovedrøst, skiller ikke barnevern seg fra andre velferdspolitiske fremstillinger. I det minste ikke i løssalgsavisene.

At klienter (barn, foreldre, pårørende) ofte er hovedrøst i artiklene om barnevern, oppfatter jeg i utgangspunktet som naturlig. De er ”konsekvens ekspertene” og kan fortelle hvordan det oppleves å være klient i barnevernet. Pressen er en viktig overvåker av offentlige tjenester, og det kan være allmenn interesse for klientenes historie. Det kan også virke skjerpene på barnevernets handlemåte at klienten alltid vil ha mulighet til å gå videre med sin sak, enten til pressen eller til offisiell klageinstans. Problemet ser ut til å oppstå ved at barnevernet i liten grad kommenterer oppslag hvor klienter går ut med kritikk av barnevernet. Derfor fremkommer ofte bare én side av saken.

Barne- ungdom og familieetaten har nylig utgitt et hefte som heter *Når journalisten ringer – tips til deg som jobber med barnevern* (2005/06). Her skriver de at barnevernet både kan korrigere feil, vise til at alle opplysninger ikke fremkommer og at en alltid kan kommentere på generelt grunnlag lovanvendelse, saksbehandling og skjønnsmessige vurderinger. Videre skriver de at barnevernet

... må være barnets røst. I en del medieomtalte barnevernsaker har tilsynelatende foreldre og barn felles interesser, men den reelle situasjonen kan være annerledes. Barnevernet må få fram barnets perspektiv. Hvis barnevernet tier, bli barnets interesser ikke ivaretatt (Barne- ungdom- og familieetaten 2005/06).

Jeg oppfatter dette som en klar oppfordring fra Barne- ungdoms og familieetaten til barnevernarbeidere om å være mer aktive i uttalelser til media, samtidig som det også alltid skal utvises forsiktighet og faglig skjønn.

Av forhold som taler *for* å uttale seg er hensynet til folkeopplysningen sentralt. Det er viktig for barnevernets legitimitet at folk flest får innsikt i barnevernets metoder og handlemåter. Stang skriver at:

Hensynet til tilliten til barnevernet som hjelpetjeneste må ivaretas, og det må barnevernet selv bidra til. Da vil man også ivareta hensynet til barn som gruppe, fordi dette vil komme framtidige barnevernsbarn til gode. Når det gjelder tilliten til barnevernet, er det særlig dem som ikke ”kjenner” barnevernet og selv har vært i kontakt med barnevernet som er skeptiske (Stang 2004:26).

For opplysninger og informasjon om generelle trekk ved barnevernet er ikke barnevernet hindret av taushetsplikten. Hernes skriver at media bruker bestemte teknikker for å fange oppmerksomheten (mediavridning), og de som vil slippe til i media må derfor bruke de samme teknikkene for å fange media (1978:190). Som jeg var inne på i kapittel tre, er det mulig at representanter fra barnevernet ikke har vært spesielt aktive eller vært spesielt

interessert i å tilpasse sin informasjon til medienes former. Barne- ungdoms- og familiedirektoratet oppfordrer på sine hjemmesider barnevernsarbeidere til å utgi informasjon etter pressens egne kriterier for nyhetsverdier. Dette vil etter min oppfatning kunne bidra til at mer generell informasjon om barnevernet når ut i pressen og offentligheten, og at vi får færre ensidige og mangelfulle oppslag om enkeltsaker.

KAPITTEL 5

Hvordan fremstilles barnevernet?

Innledning

En barnevernsak eller barneverntema kan presenteres på svært ulike måter i pressen. I dette kapitlet ser jeg på artiklene med utgangspunkt i hvordan de fremstiller saker i barnevernet, det vil si hvordan de *belyser saken* eller *fra hvilket ståsted de ser den*. Dette temaet er knyttet til det engelske ordet ”framing” (også kalt det andre dagsordensnivået), som handler om hvordan mediene tar opp og behandler de enkelte sakene (Waldahl1999:219). Waldahl skriver at dette er et spørsmål om ”valg av vinkling”, det handler om hvordan saken blir problematisert, hva som blir inkludert, hva som blir utelatt osv:

Først velger mediene å prioritere noen saker fremfor andre, deretter velger de å fremstille de utvalgte sakene på bestemte måter. Begge deler påvirker publikums forståelse av saken og dens viktighet i samfunnet (Waldahl 1999:220).

Det er altså *måtene å fremstille de utvalgte sakene* på, jeg vil se på i dette kapitlet. I første del av kapitlet ser jeg på artiklene i forhold til fem alternative innfallsvinkler til en barnevernsak. I andre del tar jeg opp spørsmålet om artiklene om barnevern er spesielt klientfokuserte eller personifiserte. Så langt i oppgaven har vi sett at artiklene i utvalget ofte omtaler enkeltpersoners forhold til barnevernet, vi har sett dette både via eksempler og via tall (hovedrøst er ofte klienter). For å vise omfanget av enkeltsaker i materialet viser jeg hvordan materialet mitt fordeler seg på enkeltsaker versus mer generell omtale av barnevernet. Deretter ser jeg på ulike måter å fremstille enkeltsaker på og ulike trekk som kan kjennetegne de personifiserte bildene. Det personifiserte og det dramatiske er sentrale komponenter i Thomas Mathiesens individualdramatiske paradigme. Derfor har jeg sett på artiklene i lys av komponentene i hans modell.

Til slutt i kapitlet vil jeg se på fremstillingsmåter i enkeltartikler i forhold til bruk av tolkningsrammer leseren kanskje kjenner fra før. Her ser jeg på materialet i forhold til fremstillinger av saker som kan knyttes til vær varsom plakatens norm om å ”beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter...”

(Vær Varsom-plakaten punkt 1.5. 2006). Dette er artikler som ofte presenteres i en ramme om ”det lille mennesket mot myndighetene”.

Del I. Hvordan belyses barnevernet i artiklene?

Media får innflytelse ved å kunne fremheve saker og personer og overse andre (Waldahl 1999:220). Derfor har det betydning om artikler som skrives om barnevern er belyst fra barnevernets ståsted eller for eksempel fra kritiske foreldres situasjon. Eller hvis det er foreldrenes perspektiv som fremheves i en barnevernsak, kan det hende at informasjon om barnets situasjon og behov utelates fra innholdet i teksten. I denne delen undersøkes artiklene ut fra fire ulike ståsteder saken kan sees fra i tillegg til en samlekategori benevnt ”annen”.

Materialet er kategorisert i fem kategorier, utarbeidet på grunnlag av artikkelmaterialet og problemstillingene:

1. Barnevernets arbeidsbetingelser
2. Yrkesutøvelse og beslutninger i barnevernet
3. Barnets situasjon eller situasjonsoppfatning
4. Foreldrenes situasjon eller situasjonsoppfatning
5. Annet

Kategoriene handler ikke om hvem som uttaler seg eller er hovedrøst i artiklene, men *hvordan saken belyses*. Med den første kategorien har jeg i tankene en type oppslag som handler om hvordan det er å jobbe med barnevern eller hvilke betingelser ansatte i barnevernet arbeider under. For eksempel lønnsforhold og arbeidspress på barnevernkontor eller hvordan det er å være fosterfamilie.

Under kategorien *yrkesutøvelse og beslutninger i barnevernet* har jeg sortert artikler med omtale av hvordan barnevernet hadde handlet i ulike saker, for eksempel saker om omsorgsovertagelse. Disse artiklene kan virke som avdekkende informasjon om kritikkverdige forhold i barnevernet og bidra til å sette søkelys på forhold som ikke fungerer godt nok.

Med artikler som belyses fra barnets situasjon mener jeg artikler som legger barnets interesser til grunn for omtalen av saken. Det kan for eksempel være artikler som uttrykker støtte og tiltro til de tidligere barnehjemsbarnas historier. For eksempel hadde både VG og Dagbladet lederartikler i forbindelse med Befringrapporten, som tydelig viser slik støtte, begge fra 3. november 2004. VG skriver ”**VI TROR DERE**”, og Dagbladet skriver i lederen

”FORSINKET OPPGJØR” at det er på tide at samfunnet tar ansvar for den uretten som ble begått mot barn og unge. Sympatien ligger hos dem som opplevde dette som barn, og artiklenes utgangspunkt er barnas situasjon eller situasjonsoppfatning slik det fremstår i ettertid.

I foreldrekategorien har jeg plassert artikler som har et foreldreperspektiv på saken. Dette er artikler hvor saken blir belyst fra foreldrenes situasjon for eksempel etter en omsorgsovertagelse eller en tilbakeføring av barn til foreldrene.

Både artikler med barneperspektiv og de med foreldreperspektiv kan gå under det som kalles ”forsvar for det lille mennesket”. Dette vil jeg diskutere nærmere mot slutten av kapitlet

Jeg vurderte å ha med en egen økonomikategori. Dette kunne for eksempel være saker som handlet om ressursmangel i barneverntjenesten. Når barnevernet strever med stram økonomi, vil det sannsynligvis gå ut over klientene på en eller annen måte. Det kunne være representanter fra det kommunale barnevernet som ropte økonomisk varsku på vegne av sine klienter. Men ved første gjennomgang av artiklene fant jeg få eksempler på økonomisk utgangspunkt. I artikkelutvalget fant jeg én artikkel som omtalte barnevernets bruk av økonomiske midler, og her gikk kritikken ut på at det var brukt *for mye* penger på en klient (VG 22. desember 1994). Noen av artiklene som omhandlet fosterhjem hadde også økonomi som hovedfokus. Ingen av artiklene handlet primært om ressursmangel i barnevernet.

Barnevernet har ikke mulighet til å begrunnet et valg/ikke valg av tiltak med økonomiske forhold. Det skal alltid være faglige begrunnelser for beslutninger som treffes om tiltak. Derfor kan en nødvendigvis ikke forsvare det som er gjort eller ikke gjort ut fra økonomiske forhold. Likevel, ansatte i barnevernet er de som best vet hvor skoen trykker og som derfor burde være de første til å løfte informasjonen opp og ut hvis for eksempel stram økonomi oppleves å gå ut over barna i barnevernet.

Det kan skyldes tilfeldigheter at det er overraskende lite økonomiomtale i artiklene. I juni 2005, noen måneder etter at jeg avsluttet min artikkelinnsamling, foregikk det en debatt i flere av de store avisene i landet om de økonomiske forholdene. Blant annet skriver Dagbladet på lederplass 2. juni 2005:

MODERNE?

Barnevernet bryter loven og alle vet det. Ikke alle kommuner er like ille, men det forekommer alvorlige overtramp i så stor grad at barne- og familieminister Laila Dåvøy vil sette i gang et landsomfattende forskningsprosjekt for å endre barnevernets måte å arbeide på [...]. Barnevernansatte lyver som begrunnelse for å henlegge saker. De har ikke råd, heter det i Oslo [...].

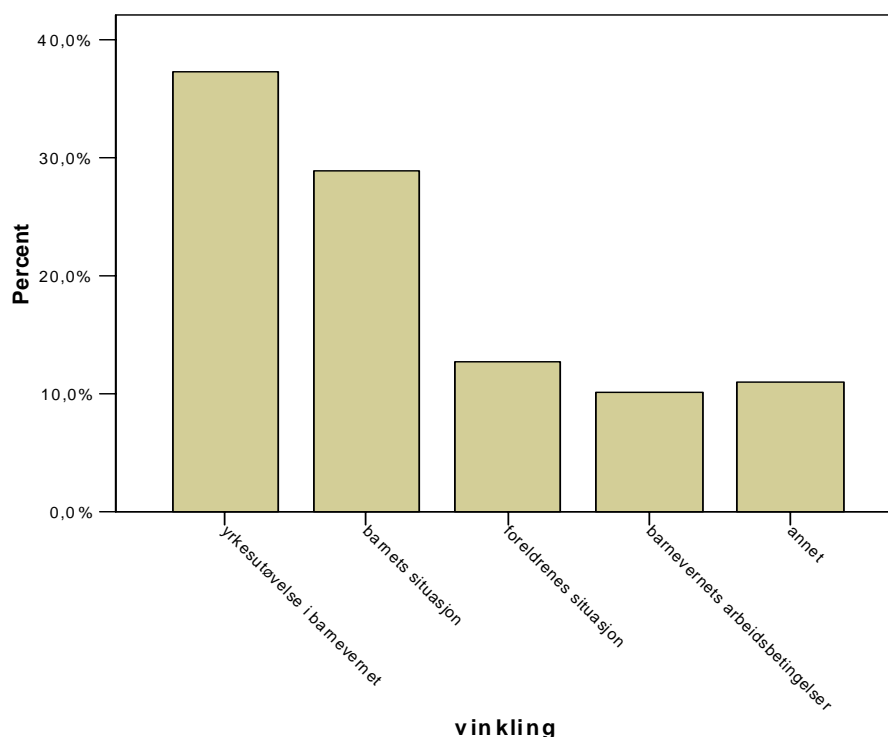
Andre aviser som Dagsavisen og Aftenposten hadde også flere oppslag om økonomi og løgn i barnevernet denne måneden. Det *kan* altså se tilfeldig ut at jeg hadde få økonomiartikler i mitt utvalg. Når jeg ser på tallene i den nevnte Sentiundersøkelsen, ser jeg at kategorien økonomi/ressurser kun utgjorde 3,2% av artikkelutvalget om barnevern (Sentio 2004a:11).³⁵ Så selv om det av og til dukker opp økonomidebatter, ser det ikke ut til å utgjøre noen stor del av artiklene om barnevernet. Derfor har jeg ikke med en egen økonomikategori.³⁶

Enkelte av artiklene kunne passe i flere kategorier samtidig. I disse tilfellene forsøkte jeg å finne en "hovedvinkling" ut fra artikkelens totalpresentasjon.³⁷ Disse vurderingene er nødvendigvis preget av skjønn.

Hvordan belyses barnevernsakene?

Figur nummer 13 viser hvordan artiklene for 1994/95 og 2004/05 samlet fordelte seg på de fem ulike kategoriene:

Figur 13. Artiklenes fordeling på fem ulike kategorier, i prosent. N=118.

³⁵ Det kommer frem at 27 av artiklene var økonomi/ressurser og at deres totale antall artikler var 839. Inndelingen og kategoriseringen er imidlertid litt uklar derfor tar jeg forbehold om utgangspunktet jeg regnet prosenten fra (regnet fra 839) (Sentio 2004a:11).

³⁶ De fleste økonomiartiklene ble kategorisert under "yrkesutøvelse i barnevernet".

³⁷ Jeg hadde i utgangspunktet også en 2. vinkling for oversiktens skyld. Denne er ikke presentert da den ga lite selvstendig informasjon.

Den største gruppen artikler omhandler yrkesutøvelse i barnevernet med 37% (44 stykker). Deretter kommer artikler fra barnets situasjon med 29% (34 stykker), etterfulgt av artikler fra foreldrenes situasjon med 13% (15 stykker) av materialet. Barnevernets arbeidsbetingelser utgjør kun 10% (12 stykker)

Yrkesutøvelse i barnevernet og barnevernets arbeidsbetingelser

Det er færrest artikler som omtaler barneverntema ut fra barnevernets egne arbeidsbetingelser. Det finnes bare 12 slike artikler og av disse er fem omtale av arbeidsbetingelsene til fosterhjem. Det er bare to artikler om arbeidsbetingelser for saksbehandlere på barnevernkontor (og disse er relatert til samme sak). Under viser jeg et av eksemplene på arbeidsforhold i fosterhjem:

STRAFFES AV STATEN

[...] (30) er fostermor. Hun straffes økonomisk av staten fordi hun går på attføring. Den samme staten er på konstant jakt etter mennesker som kan være fosterforeldre. Reglene forbyr fosterforeldre å motta fulle attføringspenger hvis de får godtgjørelse for å hjelpe andres barn i nød.. (VG 26. desember 2004).

Artikkelen forteller at fostermoren mottok attføringspenger fra A-etat mens hun var under utdanning. Da hun overtok omsorgen for jenta, fikk hun utbetalt arbeidsgodtgjørelse som fosterhjem. Da reduserte A-etat utbetalingen av attføringspenger tilsvarende godtgjøringen. I tillegg måtte hun betale tilbake penger som allerede var utbetalt.

Det er arbeidsforholdene til fosterhjem som saken handler om og det er "staten" som *straffer* fordi det kuttes i trygdeutbetalinger når arbeidsgodtgjørelse til fosterhjem utbetales.

Fosterhjem er barneverntjenestens forlengede arm ved at de barna som barnevernet har overtatt omsorgen for, får denne omsorgen i et fosterhjem som er ansatt av barnevernet. Det er mulig at mange ikke anser fosterhjem som en del av barnevernet på denne måten. Fosterhjem kan kanskje assosieres med *omsorg, hjem og det å hjelpe barn som har det vanskelig*. Mens barnevern i en slik fortelling kan oppfattes mer som en *offentlig maktutøver*.

Andre artikler om barnevernets arbeidsbetingelser vil, slik jeg ser det, kunne gi et annet bilde av barnevernet enn det som oftest fremkommer. For eksempel kan vi se situasjonen fra de som jobber *i* eller *for* barnevernet. Som jeg nevnte i kapittel 3 hadde Dagbladet et dobbeltsidig oppslag om barnevernarbeideren som hadde jobbet mest med Kvævangensaken. Artikkelen så saken fra hennes ståsted og ga naturlig nok et helt annet bilde av saken enn de foreldrefokuserte artiklene fra 2003.

Artikler som handler om yrkesutøvelsen i barnevernet utgjør 37% av materialet, som jo er en betydelig del. Det er stor variasjon i temaene som tas opp i disse artiklene. Det kan være om arbeid som er gjort med kriminelle ungdommer, det er kritikk av behandling av barn i barnehjem eller omtale av hvordan barnevernet *tar barn* og fortellinger om hva barnevernet tillater eller ikke tillater barn/ungdom som er under barnevernets omsorg. Eksempel på artikkel hvor hovedomtalen går på yrkesutøvelse og beslutninger i barnevernet kan være denne:

Figur 14. VG 22. desember 1994.

Drapssiktet barnevernssklient kostet 3 mill. på ett år.

I 1992 brukte Hedmark fylkeskommune hele tre millioner kroner på barnevernssklienten. Nå sitter han varetektsfengslet, utpekt som hovedmannen bak rovmordet på "Stena Saga" (VG 22. desember 1994).

Artikkelen tar utgangspunkt i hvordan barnevernet har utøvd sitt arbeid og løst sine oppgaver. Jeg oppfatter denne artikkelen som sterkt kritisk til måten barnevernet har håndtert den unge guttens problemer på. I artikkelen går hovedkritikken på feilvurderinger og på at barnevernet har brukt *for mye* penger på en klient. Guttens forsvarer uttaler til VG at:

Pengebruken kan bare karakteriseres som vanvittig. Gutten hadde et kobbel av personer rundt seg hele døgnet – men det eneste han ville, var å flytte til

sin mor. Gutten trengte omsorg – ikke sosialarbeidere rundt seg. Barnevernet brukte store ressurser for at han ikke skulle få være sammen med sin mor, sier advokat Randulf Riberbo.

Nyhetssaken her er i utgangspunktet det såkalte ”Stena Saga mordet”, hvor en mann ble ranet og drept av en 17-åring og hans venner om bord på ”Stena Saga” i 1994. Saken medførte mange oppslag i alle de store avisene. Flere av artiklene i mitt utvalg om denne saken er opptatt av hvordan barnevernet har håndtert gutten før det tragiske mordet. I tillegg til kritikken av pengebruken blir leseren også informert om at gutten ikke fikk ”..den psykiatriske hjelpen og den aktiviteten han burde ha for å rette opp skader fra en vanskelig barnedom.”

I følge det som fremkommer i artikkelen (både det VG selv har funnet ut og det advokaten uttaler) var pengebruken ”vanvittig” og hjelpen ikke tilstrekkelig. Gutten fikk ett hus og ”...fem sosialarbeidere.... engasjert nærmest hele døgnet bare for å ta seg av den vanskelige tenåringen.”. Slik som advokaten uttaler det ser det også ut til at sosialarbeidere og omsorg nærmest står i motsetning til hverandre (*trengte hjelp – ikke sosialarbeidere*). Det at ingen ansvarlig myndighet ser ut til å ville uttale seg til avisen, gir heller ikke noe tillitsvekkende inntrykk. Verken han som hadde vært leder av helsefaglig avdeling i Hedmark, sosialleder i Hamar eller direktør i barne- og ungdomstjenesten i Hedmark ønsket å uttale seg til VG (i følge VG). Antagelig vil en del lesere stille seg spørsmålet om denne tragedien kunne vært unngått hvis gutten hadde fått riktig hjelp og behandling av barnevernet, selv om dette spørsmålet ikke stilles direkte i teksten.

Som jeg kommenterte i kapittel 4, er ikke barnevernets representanter av de hyppigste kildene i artikler om barnevern. I artiklene om barnevernets yrkesutøvelse uttaler barnevernet seg i 20% av tilfellene. Igjen får vi inntrykk av et lukket barnevern som til og med ikke kan eller vil forsvare egen arbeidspraksis.

Artikler som ser saken fra foreldre og barn

Artikler med utgangspunkt i foreldrenes situasjon utgjør 15% av mitt materiale. Artikkelen under er knyttet til en omsorgsovertagelsessak og er eksempel på sak som belyses fra foreldreståsted. Saken gjelder et foreldrepar som ble fratatt barna på grunnlag av incestmistanke.

TOTALT MAKTESLØSE

Vi var totalt maktesløse da barnevernet slo til og tok begge barna våre. Jeg hadde ikke vært ordentlig syk før, men nå ble jeg sykmeldt i ett år. Det sier den 36 år gamle tobarnsfaren til VG.

Det er farens stemme som er gjennomgående i hele den lille artikkelen. Videre står det:

Jeg er mest bitter på barnevernet. Da saken ble henlagt fra politiets side, gikk det fortsatt flere uker før vi fikk barna våre tilbake. Da skulle de plutselig sjekke om vi var skikket til å være foreldre, vi som aldri har hatt noe med sosialkontoret å gjøre før (VG 7. desember 1994).

Det er tre artikler på samme side om denne saken (hele oppslaget er vist i kapittel tre). Ingen av disse omtaler barnas situasjon. En av artiklene opplyser at det ikke var grunnlag for incestmistanken og viser til at jenta tidligere har hatt problemer som kalles ”familierelasjonsproblem”. Denne informasjonen blir brukt for å vise at det ikke var grunnlag for incestmistanken, men den tar ikke opp spørsmålet om hvorfor jenta har et familierelasjonsproblem. Barnevernet uttaler seg ikke i noen av artiklene, så vi får ikke vite hvorfor barnevernet vurderte dette som en akutt omsorgsovertagelse og heller ikke hvorfor det tok lang tid før barna ble tilbakeført. Vi får ikke vite om det var reell grunn til bekymring for barnas omsorg eller om det hele grunnet i treghet og vrangvilje fra barnevernet, slik en kan få inntrykk av gjennom oppslaget.

I artiklene med utgangspunkt i foreldrene vil vi også finne eksempler på at foreldre kritiserer barnevernet for ikke å ha gjort nok for å hjelpe barnet eller ungdommen. Da fremstår kritikken fra foreldrene som kritikk på vegne av barnet/ungdommen. Både foreldre og barn blir de små menneskene som står mot maktapparatet.

Artiklene om barnets situasjon eller situasjonsoppfatning utgjør om lag en tredjedel av materialet. Dette viser at det er langt færre artikler om foreldrenes situasjon enn barnets. Enkelte av barneartiklene handler om barna som bodde på barnehjem mellom 1945 og 1980. Selv innenfor de generelle artiklene om dette (de uten enkeltsakomtale), hadde flere det jeg vil kalle belysning fra barnets situasjon eller situasjonsoppfatning. Det var ikke omtale av enkelte saker men heller *grupper* som ”barna som bodde på Waisenhuset i den og den perioden” og fortellinger som er kommet frem om hvordan de hadde det. Noen av barnehjemsartiklene er omtale av en enkeltsak, belyst fra barnets situasjon. For eksempel forteller en kvinne som bodde på barnehjem på 50-tallet følgende:

Så langt tilbake jeg kan huske, var det juling, med kleshenger eller bjørkeris etc [...]. Gjorde én noe galt, fikk som oftest alle straff (VG 1. november 2004).

Et annet slikt eksempel omtaler jeg på side 15 (”BARNDOM I HELVETE”).

Med unntak av artiklene hvor voksne forteller om hvordan de hadde det som barnevernsbarn, er det i hovedsak ungdom som omtales i de artiklene som ser saken fra

”barnets” situasjon eller situasjonsoppfatning. Det er blant annet 6 artikler fra 2004/05-perioden som omhandler en 15 år gammel gutt som sitter i fengsel.

”15-ÅRING I FENGSEL”

Her fortelles det om situasjonen til en gutt som er mistenkt for voldtekt. Han er varetektsfengslet fordi barnevernet ikke klarer å finne egnet barneverntiltak for han. 15-åringens advokat er hovedrøsten i artikkelen og han uttaler: ”Min klient har det vanskelig. Han føler seg veldig alene, sier 15-åringens forsvarer.....” (Dagbladet 2.november 2004).

VG omtater samme sak ca en måned senere med samme overskrift:

10 SØNDAG 5. DESEMBER 2004 **VG**

DEPRIMERTE: 15-åringen som har vært varetektsfengslet i Oslo fengsel siden 30. august, hevder han ofte med selvmordstanker.

15-ÅRING I FENGSEL

Av KADAFI ZAMAN og TROND SOLBERG (foto)

I tre måneder har denne voldtektstiltalte 15-åringen sittet varetektsfengslet i Oslo fengsel. Det til tross for ledig plass ved lukket barnevernsinstitusjon.

Ikke noe annet barn i Norge har trolig sittet så lenge i varetekt med voksne og hardbarkede kriminelle. «Alls» er tiltalt for voldtekt av en 16 år gammel jente i august i år. Selv hevder han at de hadde vært kjærester i flere måneder, og at sammen skjedde frivillig i en park. Jenta sier hun ble holdt inneperret og voldtatt i en leilighet.

Riden 30. august har den enslige mindreårige asylsøkeren, uten familie i hverken Norge eller hjemlandet, sittet i Oslo fengsel. Rettsaken begynner 5. januar 2005.

— Redd

Det siste besøket gutten fikk fra andre enn advokaten sin, var fra Grunerløkka barnevern i Oslo. Det var i fem minutter.

«Jeg får norskundervisning en gang i uken, men ellers er jeg redd for å gå ut av cellen. Fengselet behandler meg

høyt, men jeg er redd for flere av fangene, sier «Alls».

VG møter 15-åringen som hverken kan skrive eller lese. Han forteller om tilsmærkelser og ydmykelser fra voksne kriminelle. Og om selvmordstanker.

«Hver dag vil jeg ta livet mitt. I 2003 vedtok Stortinget at FN's barnekonvensjon skal være en del av norsk lov.

«Barn som er i fengsel, skal holdes skilt fra voksne, om ikke det motsettes anes å være best for barnet. Fengsling skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom», står det i Barnekonvensjonen.

«Personer under 18 år er barn. At man ikke klarer å finne et alternativt tilbud etter så mange måneder, er forferdelig trist», sier Marianne Borgen i Rødt Barna.

Til tross for at den lukkede barnevernsinstitusjonen i Oslo kommune, BUN, har ledig plass, sitter 15-åringen i fengsel.

«... BUN er den eneste lukkede barnevernsinstitusjonen som kan fungere som alternativ til varetekt. Det fremgår videre at de har ledig plass, men at det forutsetter vedtak fra barnevernet. Blikt vedtak foreligger ikke. Det foreligger heller ingen redigjarelse for hvorfor dette ikke er fulgt opp», står det i en kjennelse fra Borgarting lagmannsrett.

Advokat Abdullah Saene mener behandlingen av 15-åringen er hårdtsende.

«Fengslingen er helt klart uforholdsmessig. Skulle han bli dømt, er all rettspåkk fra lignende saker i både lagmannsrett og Høyesterett en samfunnsstraff. Og da er hans fengsling en massiv overreising, sier Saene. Jeg ser på TV, men forstår ikke norsk.

Det er heller ingen på min alder som jeg kan være sammen med. Jeg vet ikke hvor lenge jeg kan holde ut, sier «Alls».

Utlendingsdirektoratet (UDI) innvilget «Alls» midlertidig oppholdstillatelse på humanitært grunnlag i september. En av årsakene skal ha vært at UDI opplevde at barnevernet kviet seg for å ta ansvar.

Vil ikke kommentere

Vidar Halvorsen ved Grunerløkka barnevern bekrefter at det siste besøket varte i fem minutter.

«Vi har foretatt fire til fem besøk. Og det siste var på fem minutter. Men vi får ingen særbehandling av fengselet når vi besøker ham. Det beavnes til fellestret, og vi får ikke snakke med ham i enone-rom, sier Halvorsen.

Det er barne- og familietetten i Oslo kommune som har ansvar for å finne plass til barn hvis bydelsharvernet fatter vedtak.

«Det er trist og ingen ønskelig situasjon. Men jeg kan ikke kommentere dette konkret, sier Byd.

Politadvokat Øyvind Holst ved Øst politidistrikt har stor forståelse for den vanskelige situasjonen.

«Utgangspunktet er at vi ikke ønsker å ha 15-åringer i varetekt. Men i dette tilfellet mener vi at handlingen som han er tiltalt for, er så grov at vi valgte å fremstille ham for varetektsfengsling, sier Holst.

Hverken justisminister Odd Einar Dørum eller barne- og familiminister Laila Dævre vil kommentere saken.

E post: kadafi.zaman@vg.no

Brekk mot bomstasjoner

Fredag kveld og natt til lørdag ble to av Fjernings bompengestasjoner i Oslo slått for brukt.

Det ble også gjort et tredje forsøk, men her lyktes ikke å vane å få med seg noe penger.

«Jegn av mistenktansøker som ble slått innelåst store beløp, sier avdelingsdirektor

Philip Benz i Securitas, som står for driften av bompengestasjonene.

En redig kassevogn ble oppsatt i lørdag ved bompengestasjonen på Stens Ringvei ved Rikshospitalet. E18 ved Sjøstet og E6 ved Lambertseter, men politet har så langt ingen mistenkte.

Figur 15. VG 5. desember 2004.

15-ÅRING I FENGSEL

I tre måneder har denne voldtektstiltalte 15-åringen sittet varetektsfengslet i Oslo fengsel. Det til tross for ledig plass ved lukket barnevernsinstitusjon.

I artikkelen uttaler gutten:

Jeg får norskundervisning en gang i uken, men ellers er jeg redd for å gå ut av cellen. Fengslet behandler meg bra, men jeg er redd for flere av fangene, sier "Ali" (VG 5. desember 2004).

Gutten kommer selv til orde i flere av artiklene, men også de andre som uttaler seg om saken (advokat, representant for Redd Barna, politiker/stortingsrepresentant i justiskomiteen) uttaler seg med utgangspunkt i guttens situasjon som av alle beskrives som kritikkverdig. De som uttaler seg gir støtte til gutten. Barnevernet uttaler seg ikke, og det som ellers kommer frem om barnevernet er for eksempel følgende:

"Barnevernet nekter å ta ansvaret for ham" (Dagbladet 2. november 2004).

"UDI opplevde at barnevernet kviet seg for å ta ansvar" (VG 5. desember 2004)

"Det er et alvorlig nederlag at verken Oslo Barnevern eller andre ansvarlige er i stand til å gi denne gutten en mer menneskelig behandling enn varetekt mens han venter på å få sin dag i retten" (Leder i Dagbladet 3. november 2004).

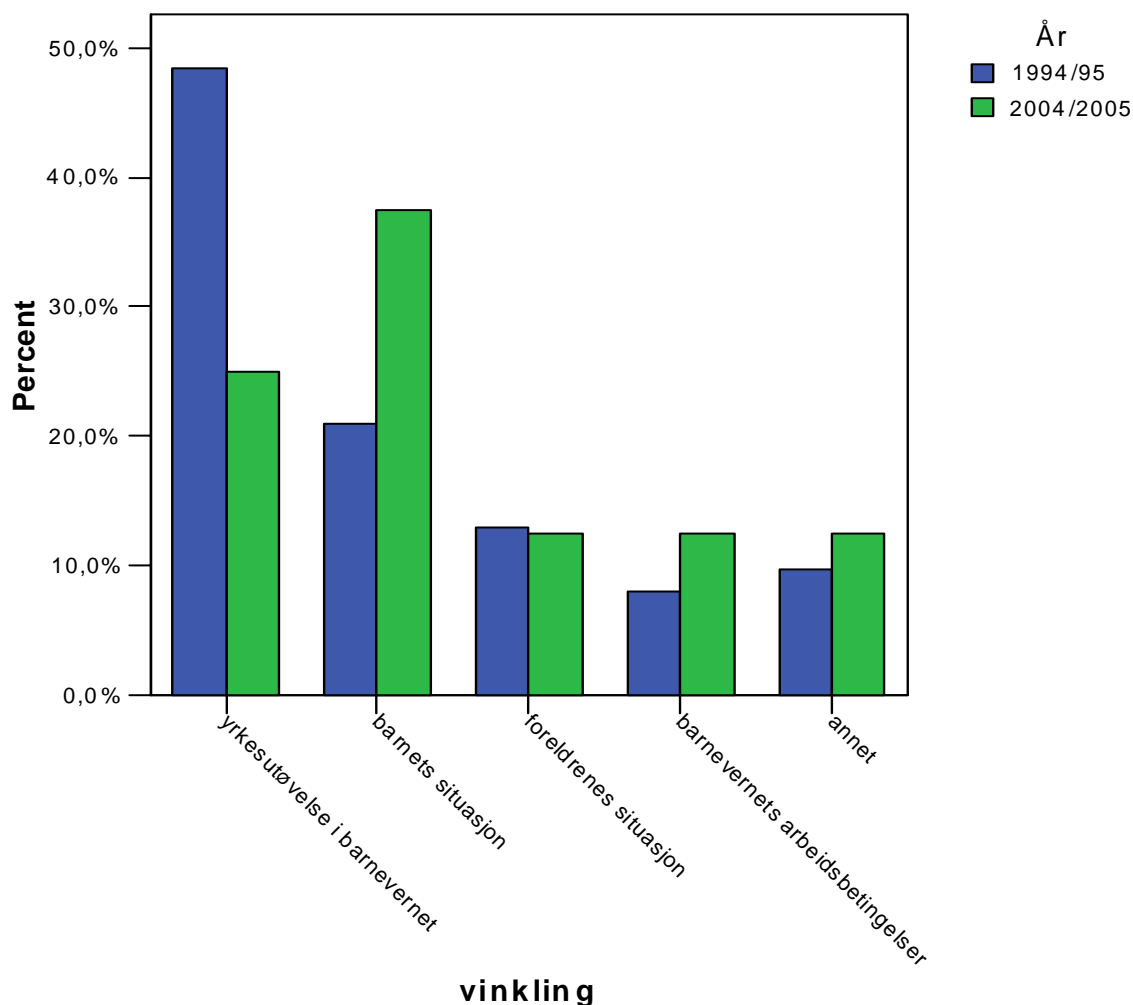
Når mediene kritiseres for å ensidig fremstille foreldrenes synspunkt og utelate opplysninger om barnas situasjon, gjelder dette primært fremstillinger som jeg i kapittel tre kalte stereotype. Jeg tenker da på saker hvor foreldre kritiserer barnevernet for urettmessig å ha "tatt barna". Barnevernets vurdering av barnets situasjon kommer ikke frem på grunn av taushetsplikten, og barnestemmen blir borte.

Merete Ekanger, som er journalist, skriver i boka *Barnevern – medier og juss* at i barnevernsaker er oftest to av tre parter tause og dette utgjør en kildemessig utfordring. Derfor har også pressen en høy terskel for å gå inn i barnevernsaker (Ekanger 2006:41). Jeg vil tro at dette særlig gjelder saker som omhandler omsorgsovertagelse av små barn og hvor foreldrene henvender seg til pressen. Jeg vil også tro at etterspillet etter Kvænangensaken, hvor deler av pressen tok selvkritikk for kildebruk og fremstilling, kan ha ført til at terskelen er blitt enda høyere når det gjelder denne type saker.

Endringer i måter å fremstille barnevernet

For å vise mulige endringer i forhold til hvordan sakene belyses, presenterer jeg nå en figur som viser hvordan materialet fordeler seg på de nevnte kategoriene i 1994/95 og i 2004/05.

Figur nr. 16 Artiklene fordelt på fem kategorier, vist for 1994/95 og for 2004/05, i prosent. N=118

Artikler om "barnevernets arbeidsbetingelser" og "foreldrenes situasjon" er omtrent jevnt fordelt mellom de to periodene jeg har samlet artikler fra. For artikler om yrkesutøvelsen i barnevernet og barnets situasjon, er det derimot forskjeller mellom 1994/95-utvalget og 2004/05-utvalget. For yrkesutøvelse og beslutninger i barnevernet er det en artikkelandel på 48% i 1994/95 og 25% i 2004/05. For artikler sett fra barnets situasjon er det 21% i 1994/95 og 37% i 2004/05.

Jeg har undersøkt om det er noen føljetonger eller dominerende temaer som gjør disse utslagene. I 1994/95 månedene fant jeg at kriminelle ungdommer var et gjennomgangstema. 39% av artiklene for denne perioden var relatert til dette. Disse artiklene tok ofte utgangspunkt i hvordan barnevernet hadde handlet i sakene med de kriminelle ungdommene. Hvis jeg holder disse artiklene utenfor, så synker prosentandelen med yrkesutøvelse i barnevernet fra 48% til 38% for 1994/95. Det vil si at disse artiklene gjør utslag på

prosentandelen, men tendensen til omtale av yrkesutøvelse i barnevernet er likevel tilstede selv om den ikke er like tydelig (25% i 2004/05).

I 2004/05 månedene, er det artikler om de tidligere barnehjem og barnevernsovergrep som dominerer med 37% av utvalget. Hvis jeg holder disse artiklene utenfor faller prosentandelen artikler med utgangspunkt i barnet fra 37% til 31%, begge tallene for 2004/05. 1994/95 perioden hadde som sagt 21% artikler om barnet. Denne gangen utgjorde ikke det dominerende tema noen stor forskjell i tallene. Det er følgelig noe mer omtale av barnets situasjon i den nyeste perioden, også når vi ser bort fra den store barnehjemføljetongen. Eksempler med barneutgangspunkt for den nyeste perioden kan være artiklene relatert til saken jeg viste til over hvor en 15 år gammel gutt ble sittende i fengsel på grunn av mangel på passende barneverninstitusjon.

Det er altså enkelte prosentvise endringer i valg av belysning/ståsted mellom periodene i mitt utvalg. Det ser derfor ut til at artikler som omhandlet barnevern i større grad belyste saken gjennom barnevernets yrkesutøvelse for ti år siden enn nå. Det kan også se ut til at barnevernsaker belyses noe oftere fra barnets situasjon nå enn for ti år siden. Jeg må igjen ta forbehold på grunn av begrenset totalantall artikler. Også det at jeg har valgt fire måneder i strekk for begge perioder kan gjøre at jeg får tilfeldighetsutslag på grunn av temaer som følges en viss tid. Likevel kan det også tenkes at økende klientfokusering vises gjennom økende barnefokusering. Kanskje blir det også mindre aktuelt å belyse saker med kritisk blikk på barnevernets yrkesutøvelse, hvis både barnevernarbeidere og journaliser har mer kunnskap og kompetanse om de innebygde dilemmaer på dette feltet. I tillegg til at barnevernet ser ut til å uttale seg noe oftere som kilde nå enn tidligere.

Oppsummering og diskusjon

Det er altså ikke slik at barnevernsaker *stort sett* presenteres fra foreldrenes ståsted.

Kategorien med færrest artikler var den som tok utgangspunkt i betingelsene barnevernet arbeider under. Dette var kanskje ikke overraskende tatt i betraktning det som har kommet frem tidligere i oppgaven med lav deltagelse fra barnevernhold. Slik jeg ser det er ikke dette nødvendigvis bare et valg som er gjort av journalistene, men en konsekvens av at barnevernet sjelden gir nok informasjon til at det er mulig å vinkle eller belyse en sak fra barnevernets eget ståsted. I tillegg til at barnevernet selv sjeldent opptrer i pressen med egne innsendte bidrag. Det er imidlertid heller ingen andre grupper som i særlig grad tar opp barnevernets arbeidsbetingelser.

Pressen er som sagt blitt kritisert for å forstå enkelte barnevernsaker som en konflikt mellom to parter: barn/foreldre mot barnevernet som myndighet (Ekanger 2006:41). Barnets eget perspektiv blir borte hvis det blir satt likhetstegn mellom barn og foreldres behov. At pressefremstillinger av enkeltsaker kan ta utgangspunkt i foreldrenes historie og fortellinger er ikke overraskende hvis foreldres og barns behov og situasjon anses som sammenfallende. Barnevernet som aktør skal kunne handle og uttale seg ut fra barnets behov eller ”barnets beste”. Dette er ikke like lett å få øye på i pressefremstillingene av barnevernet. I kapittel fire så vi at barnevernet sjelden er til stede med egen stemme i fremstillingene. I dette kapitlet har vi også sett at artiklene sjelden tar utgangspunkt i barnevernets ståsted når barnevernsaker skal omtales. Derfor ville det ikke være så rart om mange artikler ble fremstilt fra foreldrenes ståsted.

Interessant og litt overraskende var det derfor at jeg fant flere barnebelyste enn foreldrebelyste artikler. Selv om jeg finner eksempler på tydelig utelatelse av barnevinkling i mine artikler, er det altså ikke dette som preger totalbildet. Dette kan bety at selv om pressen ved enkelte anledninger kan kritiseres for å ensidig vinkle saken fra foreldrenes ståsted, er ikke dette et bilde som gjelder for fremstillinger av barnevernsaker generelt.

Både gjennom barnevernloven og barneloven har barnet fått styrket sin rettslige posisjon. Mette Y. Larsen (2004:18) hevder at barnets rettslige posisjon er klart styrket i barnevernloven av 1992, og at et av hovedformålene med barneloven av 1981 var å tydeliggjøre alle barn som rettssubjekter, med egne rettigheter, og ikke bare rettsobjekter som var avhengige av sine foreldres beslutninger (2004:45) Barnet sees ikke bare på som tilhørende foreldrene, men som individer med egne rettigheter.

Jeg oppfatter det også som at det i samfunnet ellers er blitt mer fokus på og bevissthet rundt barnets rettigheter, ikke bare foreldrenes rettssikkerhet. Oppfatningen av barnet som individ med selvstendige rettigheter kommer også på denne måten til syne i presseomtale av saker som involverer barn noe oftere enn tidligere.

Del II. Enkeltsaker og personifisering

Analysene så langt i oppgaven har vist at artiklene om barnevern ofte har klienter som hovedrøst eller tar utgangspunkt i klienthistorier. På denne måter er artikler om barnevern ofte personifiserte, i den forstand at det er enkeltmennesker og deres (private) anliggender som omtales. Enten det er foreldre, ungdom, fosterforeldre eller andre som fremstår som privatperson. Å presentere saker hvor klienter i barnevernet føler seg dårlig behandlet kan

være en måte å ivareta samfunnsoppgaven med å ”beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter...” (Vær Varsom-plakaten punkt 1.5. 2006). Pressen kan også fungere som ”samfunnets vaktbikkje” ved å rette kritisk søkelys på barnevernets arbeidsmetoder (Puijk m.fl.1984). Dette skjer gjerne gjennom artikler som omtaler enkeltpersoners forhold til barnevernet.

I følge Allern kan man si at all journalistikk som henvender seg til et bredt publikum vil måtte bruke personifisering i nyhetsformidlingen. Personifiseringen svarer til vårt behov for identifikasjon med andre mennesker. Men personifiseringen innebærer også en forenkling som kan gi budskap en bredere appell enn det som er mer saksorientert eller abstrakt (Allern 2001:32).

Det er selvsagt lett å konstatere at den moderne løssalgspresen – i Norge VG og Dagbladet – på noen områder står for en særegen presentasjonsform og journalistikk, der språklige, billedlige og typografiske virkemidler til sammen presenterer budskapet” og at ”til denne formidlingsformen hører også en sterk personorientering og dramatisering (Allern 2001:30).

Allern skriver videre at det særegne trekket ved den populære løssalgsjournalistikken ikke er at den personifiserer, men at den ”i mange sammenhenger har en tendens til å *redusere* virkelighetsbildene til det som lar seg personifisere og dramatisere” (Allern 2001:33).

Om barneverntema vanligvis presenteres generelt eller via enkeltpersoner har sannsynligvis betydning for hvordan totalbildet av barnevernet oppfattes.

Eide og Hernes (1987) fant at for VG og Dagbladet var det ”enkeltsaker” som var den kategorien helsestoff som det var mest av. 36% av de helsepolitiske artiklene i Dagbladet var omtale av enkeltsaker, og i VG var det 41% (Eide og Hernes 1987:83). VG og Dagbladet blir på denne måten arena for menigmann. Ut fra dette og den oppfatningen at *særlig* løssalgspresen har spesielt mye personifiserte fremstillinger, har jeg en antagelse om at det i mitt materiale er stor grad av omtale av enkeltsaker.

Omfang av enkeltsaker

Så langt har vi gjentatte ganger i oppgaven sett at nyheter om barnevern ofte tar form av fortellinger om enkeltpersoners forhold til barnevernet. For å gjøre en tallmessig fremstilling av dette har jeg delt materialet inn i artikler om enkeltsaker og artikler som omtaler barnevernet mer generelt. Shanto Iyenger har, som jeg nevnte i kapittel en, skilt mellom episodiske og tematiske nyhetsformater. Hvor den episodiske nyhetsrammen fokuserer på spesielle hendelser og konkrete egenskaper knyttet til personer og saker, og et tematisk

nyhetsformat plasserer politiske saker og hendelser i mer generelle kontekster (Iyengar 1991:2). Iyengar beskriver også hvordan forskningen viste at presentasjon i det ene eller det andre nyhetsformatet, hadde betydning for hvordan publikum oppfattet de samfunnsproblemene som ble omtalt (Iyengar 1991). I denne sammenhengen oppfatter jeg det som at episodisk og tematiske nyhetsformater i stor grad omfatter det samme som jeg har kalt forskjellen mellom enkeltsaker og generelle beskrivelser.

Jeg har sortert artiklene ut fra om teksten omtaler enkeltpersoners saker i forhold til det offentlige og barnevernet, eller ikke. Enkeltsak betyr ikke bare at artikkelen refererer til enkeltpersoner, men at det er deres private anliggender som kommer frem. Som regel gjelder dette omtale av barn, ungdom eller foreldre i rollen som klient i barnevernet. Alle artikler som ikke er omtale av slik enkeltsak, har jeg kalt generell omtale.

Dette er ofte mindre artikler som presenteres i sammenheng med en enkeltsak. For eksempel kan dette være representanter fra barne- og familiedepartementet som kommenterer saksbehandlingstid, lovverk og det kommunale barnevernets arbeid i generelle termer. Men også noen av de få innsendte kronikker eller debattinnleggene diskuterer generelle trekk ved barnevernet uten å trekke inn enkeltindividers saker. Tabellen under viser hvordan mine artikler fordeler seg på enkeltsakomtale og generelle artikler.

Tabell nummer 4. Omtale av enkeltsak eller generell omtale, i prosent (desimalene er avrundet til nærmeste hele tall). N=118

	Frekvens	Prosent
Generell omtale	44	37
Omtale av Enkeltsak	74	63
Total	118	100

Det er som forventet en overvekt av artikler som omtaler enkeltsaker. Siden det ser ut til at politikere, forskere og barnevernansatte i liten grad tar initiativ til å debattere barnevern i pressen, er dette ikke overraskende.³⁸ Enkeltsakene har stor spennvidde i tema og innehar ofte fengende elementer av dramatikk og konflikt som kanskje lettere når gjennom som ”nyhetsverdig” enn mer generell omtale.

³⁸ Andelen enkeltsaker blir enda større hvis jeg holder barnehjemsartiklene utenfor.

Artikler med navn og bilde

Det følelsesmessig nære og intime blir spesielt fremtredende i artikler hvor klienter står frem med navn og bilde. Den nevnte "Kvænanngensaken" fra 2003 var en slik sak hvor enkeltpersoners navn, bilde og privatliv ble brettet ut for offentligheten i både presse og fjernsyn. Ekanger skriver at historien om Svanhild og barna oppfylte viktige nyhetskriterier. Den var både oppsiktsvekkende, konfliktfylt, viktig og aktuell. Videre skriver hun at "Fordi Svanhild sto frem i offentlighet med barna sine, ble historien også nær og følelsesladet" (Ekanger 2006:41).

Hvis vi tar et litt lengre tidsperspektiv enn mitt, kan vi hos Bay og Saglie lese at fra 1969-1999 er personifiseringen blitt stadig tydeligere, og brukere står også oftere frem med navn og bilde når deres sak omtales (Bay og Saglie 2003:53). Det er ikke så mange artikler i mitt utvalg hvor klientene fremstår med navn og bilde, men en og annen finnes det. For eksempel en mor til en 18 år gammel gutt som knivstakk og drepte en drosjesjåfør. Moren fremstår på bilde og med fornavn i artikkelen: **"HVOR MANGE MÅ BLI DREPT?"** (Dagbladet 1. februar 2005).

Barnevernet hadde omsorgen for gutten fra han var 15 år og moren kritiserer barnevernet og andre offentlige instanser for ikke å ha gjort nok for gutten. En artikkel jeg kommenterte i kapittel 3 viste barnevernklient med familie med navn og bilde: **"DAN FRODE VANT OVER BARNEVERNET"** (Dagbladet 21. november 1994). Her er gutten avbildet både alene og sammen med foreldrene.

For 2004/05 utvalget er det i hovedsak i de historiske barnehjem/barnevern artiklene hvor tidligere klienter står frem med navn og bilde. I de fleste av klientorienterte artikler fremstår klienten på bildet med ansiktet skjult eller med ryggen til, og omtales i anonymisert form. Jeg vet ikke om det er vanligere med uanonymisert klientfremstilling i artikler om andre velferdstjenester. Det kan imidlertid tenkes at det kan være mer belastende å fremstå som barnevernklient enn som for eksempel trygdemottaker eller sykehuspasient.

Fremstilling av enkeltsaker

I dette avsnittet vil jeg se nærmere på ulike fremstillingsrammer og typiske trekk ved enkeltsaker om barnevern i pressen. Først ser jeg nærmere på hvordan enkeltsaker blir presentert, i lys av det individualdramatiske paradigmat til Thomas Mathiesen. Deretter vil jeg vise hvordan artikler om barnevern kan fremstilles i kjente rammer som for eksempel "det lille mennesket mot myndighetene".

Det individualdramatiske paradigme

I innledningskapittelet nevnte jeg Thomas Mathiesens ”individualdramatisk paradigme”.³⁹ Dette er relevant her fordi gjennomgangen av materialet så langt viser at flere av trekkene i artiklene om barnevernet kan passe til denne individualdramatiske beskrivelsen. Det fortelles om individuelle mennesker (klienter) og fortellingene er ofte dramatiske og skjebnepregede. Som vist i kapittel 1 er komponentene i paradigmat følgende seks:

1. Det individuelle mennesket.
2. Det individuelle menneskets skjebne.
3. Den enkeltstående hendelse.
4. Det dramatiske ved den enkeltstående hendelsen.
5. Avviket.
6. Det avvikende ved avvikerer.

Komponentene i paradigmat behøver ikke å være de mest fremtredende, men de:

... har en innbyrdes sammenheng som gjør dem til en struktur, og som gjennom denne strukturen får en fremtredende posisjon i mottakerens bevissthet (Mathiesen 2002:206).

I følge Mathiesen behøver det altså ikke være medienes enkeltbudskap som har størst innvirkning på konkrete holdninger, men den mer totale ”orientering” som budskapene inngir (Mathiesen 2002:204). Under kommenterer jeg eksempler fra mitt utvalg i forhold til disse komponentene.

Det individuelle mennesket og det individuelle menneskets skjebne

Det er enkeltpersoner som presenteres. Mathiesen understreker at det *ikke* betyr at det ikke finnes generelt samfunnsmessig stoff i mediene, men at det individuelle får en fremtredende plass (Mathiesen 2002:207). I følge Mathiesen beskrives det individuelle mennesket i skjebnetermer. Det vil si ”som å ha vært eller som å være i en situasjon som får sterke og langvarige konsekvenser for vedkommende, eller som å ha valgt eller være i ferd med å velge handlinger som får tilsvarende virkninger” (Mathiesen 2002:208).

³⁹ Mathiesen skriver følgende om begrepet ”paradigme”: ”I vitenskapelig sammenheng står ”paradigme” for et sammenhengende og grunnleggende tankemønster som påvirker forskningsprosessen ved å skille ut bestemte forskningsoppgaver og bestemte problemer som fruktbare og interessante, ved å fungere som tolkningsskjema når emiriske data skal settes inn i teoretisk sammenheng, osv.” (Mathiesen 2002:205). Videre sier Mathiesen at det er ingen forutsetning her at alle mennesker oppfatter medienes paradigme slik det er fremstilt i ”Makt og medier”. Ulike mennesker og grupper oppfatter det forskjellig. Han benytter den idealtypiske metode og tenker seg en ”rendyrket mediekonsument” (Mathiesen 2002:206).

Jeg vil si at alle artiklene som omtaler enkeltpersoner i relasjon til barnevernet i mitt artikkelutvalg gjelder livshendelser som kan sies å få sterke eller langvarige konsekvenser. Hva barnevernet gjør eller ikke gjør kan ha så alvorlige konsekvenser at de vil påvirke liv og skjebne. Som eksempel på et individuelt menneskes skjebnefortelling vil jeg bruke en syvsiders reportasje i Dagbladets Magasinet 13. november 2004. Dette er en rystende beretning om en nå 34 år gammel mann og hans oppvekst på Waisenhuset i Stavanger:

BARNDOM I HELVETE

Ove og lillebroren skulle reddes fra dårlige foreldre. Det ble en oppvekst med juling, psykisk terror og seksuelle overgrep på barnehjem.

Både han og en 33 år gammel kvinne som var der på samme tid står også frem med fullt navn og bilde. Begge ble utsatt for omfattende omsorgssvikt og overgrep. Reportasjen følger disse to tilbake til stedet hvor Waisenhuset lå den gang de var der. De møter også tre andre tidligere beboere som vil være anonyme. Fortellingene om overgrepene er forferdelige og det skjebnesvangre ved å vokse opp på dette barnehjemmet kommer tydelig frem:

Av ni personer som hadde store deler av sin barndom i dette huset på samme tid, er Bente den eneste som har jobb. Ove går på attføring, men skal over på trygd. Søsteren hans er på trygd allerede. "Petter" som er Oves bror, går på sosialen. "Alexander" er uføretrygdet med psykiske problemer. "Geir" er på rehabilitering. To andre menn som bodde der omtrent i samme periode, sliter med store rusproblemer.

Det er Ove som er hovedpersonen i historien og det er også han som har hovedrøsten. Reportasjen viser mange bilder, både fra nåtiden, men også bilder fra tiden Ove bodde på Waisenhuset. Etter min oppfatning bidrar særlig barnebildene til å belyse både det individuelle og skjebneaspektet ved denne historien.

Den enkeltstående hendelse og det dramatiske ved den enkeltstående hendelse

Ofte er det enkelthendelser det fortelles om. Det er hendelser som kan fremstå løsrevet fra det som har skjedd i forkant da det ikke blir omtalt. Mathiesen skriver at dette er ""punktbelysningen" i konkret utforming. Slik fremtrer også realitetene for mottakeren – verden blir i stor grad enkeltstående hendelser" (Mathiesen 2002:209). Enkelthendelsene som det fortelles om i barnevernartiklene er ofte dramatiske i karakter.

For eksempel: barnevernet akutt plasserer barn etter en telefon fra en tante eller barnevernsbarn kidnapper ansatte på institusjon og kjører av gårde i en stjålet bil:

"VERSTINGER" TOK GISLER

Tatt etter ni timer på flukt.

Verstingenes ville ferd med to barnevernsansatte som gisler i bilen er over.

Her blir de fire unge gisseldesperadoene på fjorten og femten år tatt hånd om av politiet etter en ni timer lang flukt (Dagbladet 22. november 1994).

Fortellingen om denne enkeltstående hendelsen er svært dramatisk. Vi får vite at guttene: gjorde mytteri og tok nattevaktene på barnevernsinstitusjonen til fange fordi de ikke ville legge seg og videre at: I 34 mil i vill fart på sleipt vinterføre med en 14-åring bak rattet, lå de to bakbundne gislene hjelpeløse på gulvet i lasterommet på den stjalne varebilen.

Artikkelen har bilde av en av ”verstingene” som ledsages inn i en politibil med håndjern. Mellomoverskriftene bidrar også til å få frem en ytterligere dramatisering ved hendelsen: ”Mytteri”, ”Trakk kniv”, ”Overga seg”. Fortellingen om ungdommene under barnevernets omsorg, og de ansatte i barneverninstitusjonen, gir en ”punktbelysning” av en dag i en barneverninstitusjon som neppe er representativt for institusjonshverdagen de ellers opplever.

Avviket og det avvikende ved avvikerer

Mathiesen hevder at det er avvik fra det normativt godtatte og/eller det statistisk vanlige som betones (Mathiesen 2002:210). Det er også gjerne unntak og det unormale som ofte omtales i artiklene om barnevern. Ikke hverdagens barnevern eller hverdagssituasjonen i en ungdomsinstitusjon, men det som skiller seg ut som uvanlig.

Et spesielt eksempel hvor avviket og det avvikende ved avvikerer blir særlig belyst er denne fortellingen:

individualdramatiske komponentene – selvfølgelig primært i den delen av materialet som er omtale av enkeltsaker.

Tolkningsrammer og underhistorier

Når en enkeltsak presenteres kan journalisten gripe til en forståelsesramme hun eller han har brukt tidligere, og historien kan vinkles som nok en ”underhistorie” til en kjent kategori (Eide 1992:83), som for eksempel ”det lille mennesket mot myndighetene”, ”barnevernet som tar barn fra intetanende foreldre”.

På denne måten er ikke fremstillinger av enkeltsaker bare en fremstilling av en enkeltsak. Sakene presenteres ofte i en ramme vi kjenner fra før. Derfor blir et slikt oppslag ikke nødvendigvis bare en fortelling om dette menneskets sak i forhold til barnevernet, men en ny fortelling om for eksempel barnevernets maktovergrep. Derfor har hver av sakene som fremstilles som individuelle saker også en større fortelling om barnevernet.

For eksempel oppfatter jeg oppslaget med denne overskriften som en fortelling i rammer vi har sett før:

- Bare du er mamma!

KRISTIANSAND (Dagbladet): 24. mai 1954 tok barnevernet Olga Viks nyfødte guttebarn. Hennes desperate rop fra fødestua var forloves. I går formiddag, 40 og et halv år senere, fikk mor og sønn treffe hverandre for aller første gang.

Jan Kato møtte mor etter 40 år

Kvinner

Etter 38 års kamp mot myndighetene fikk Olga Viks barn, som hun hadde mistet i 1954, bli hentet hjem til henne i går formiddag. Det ble et gjensyn som i seg selv var et stort seierstegn.

«Det er helt fantastisk,» sier Olga Vik, som nå er 40 år gammel. «Jeg har vært så lenge uten å se barnet mitt, og nå er det her. Det er som om jeg har fått et nytt barn,» sier hun.

Den yngre kvinnen, som i 1954 ble tvunget til å gi barnet sitt, ble hentet hjem til henne i går formiddag. Det ble et gjensyn som i seg selv var et stort seierstegn.

«Det er helt fantastisk,» sier Olga Vik, som nå er 40 år gammel. «Jeg har vært så lenge uten å se barnet mitt, og nå er det her. Det er som om jeg har fått et nytt barn,» sier hun.

Hjertet brast

Olga Viks hjerte brast da hun fikk se barnet sitt. Det var som om hun hadde fått et nytt barn, og det var som om hun hadde fått et nytt barn.

De bare tok ham

Det var som om de bare tok ham, og det var som om de bare tok ham.

- Jeg har hatt det godt

Jan Kato har hatt det godt, og det var som om han hadde fått et nytt barn.

Figur 18. Dagbladet 25. februar 1995.

BARE DU ER MAMMA! Jan Kato møtte mor etter 40 år. 24. mai 1954 tok barnevernet Olga Viks nyfødte guttebarn. Hennes desperate rop fra fødestua

var forgjeves. I går formiddag, 40 og et halv år seinere, fikk mor og sønn treffe hverandre for aller første gang (Dagbladet 25. november 1994).

Her har vi både ”blod er tykkere enn vann” og ”barnevernet som tar barn fra gode mødre som roper desperat fra fødestua” og ”lykkelig gjenforening mellom biologiske barn og foreldre”.

Andre ganger kan kjente rammer inneha et nytt element som i denne artikkelen:

Figur 19. Dagbladet 25. februar 1995.

Barnevernet i Trondheim aksjonerte mot den 15 år gamle moren på fødeklirikken, og tok fra henne de nyfødte tvillingene. Etter to års kamp har den nå 17 år gamle jenta og hennes 21-årige kjæreste endelig fått tilbake foreldreretten” (Dagbladet 25. februar 1995).

Her er de kjente elementene av ”barnevernet tok barna/aksjonerte mot moren” og også ”en mors kamp mot barnevernet”. Denne historien har imidlertid en interessant vri ved at barna blir tilbakeført til mor og far, og dette etter at det ble ”...etablert et godt og nært samarbeid

mellom foreldrene og barnevernet, og det har også vært regelmessig kontakt mellom foreldrene og barna....". Dermed er dette på mange måter en presentasjon av en sak som allerede er *løst*, ikke en sak hvor fortvilede foreldre går til pressen i håp om å få hjelp til å få barna tilbake.

Nyhetsrammer brukes altså til å gi mening til nye kontekster. Eide skriver at disse mediegrepene ikke er genuint mediespesifikke. Det vil si at vinklinger, fortellermåter, stereotypier etc ofte bare er varianter av generelle/allmenne tolknings- forståelses- og formidlingsrammer (Eide 1992:102).

Forsvar for det lille mennesket mot myndighetene

I Vær Varsom-plakaten står det at "Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner..." (Vær Varsom-plakaten punkt 1.5.). Denne målsettingen kan vi finne igjen i reportasjer og kommentarer som forsvarer *det lille mennesket* mot myndigheter og andre makthavere (Allern 2001:135). I en avisanalyse fra Allerns bok om nyhetsverdier vises det at denne type artikler utgjør seks prosent av det "redaksjonelle arealet" i et utvalg på 10 aviser. Av disse avisene er det VG som skiller seg ut med en stoffandel på 12%, (Dagbladet er ikke med i utvalget). Artikler om klienter som føler seg overkjørt av barnevernet vil naturligvis bare utgjøre en liten del av dette, men mange barnevernsartikler faller i kategorien som *det lille menneskets forsvarer*.

Det spesielle med de barnevernssakene som fremkommer i pressen er at en kan stille spørsmålstegn ved hvem som er *det lille mennesket* i saken. Det vil ofte være flere svake parter ved siden av barneverntjenesten som myndighetsutøver. Foreldre kan fremstå som *det lille mennesket* som utsettes for myndighetsovergrep fra barnevernet. Likevel vil *det aller minste mennesket* i disse sakene være barnet. I pressen vil artikler med utgangspunkt i foreldrenes ståsted ofte utelate informasjon som går på barnets situasjon. Det er foreldrene som utsettes for myndighetsovergrep. I saker som gjelder mindre barn er det gjerne barnevernet som er den instansen som *kunne* ha gitt informasjon om barnets situasjon. Det gjør de sjelden i slike saker.

Merethe Ekanger skriver at barnevernsaker kan sees som en interessekonflikt mellom tre parter: En som vil *fortelle*, en som *må tie* og en som *ikke kan fortelle*. I følge Ekanger er dette en kildemessig "kjempeutfordring" (Ekanger 2006:40).

De tre ulike stemmene er ikke godt nok ivare tatt dersom avisoppslag må leses med argusøyne for at leserne skal få et glimt av barnas eller barnevernets

virkelighetsoppfatning. En sak kan ikke sies å ha et bredt kildetilfang dersom alle som uttaler seg, gjør det til fordel bare for den ene parten. (Ekanger 2006:40).

Den nevnte Kvæningensaken, er i ettertid blitt kritisert for å ha vært for ensidig opptatt av foreldrenes (morens) situasjon. I en analyse av pressedekningen av denne saken, utført av studenter ved journalistutdanningen, blir blant annet Dagbladets dekning av saken kritisert. Det vises til at artiklene er ensidig belyst fra morens situasjon og oppfatning. I analysen av artiklene kom de frem til at hensynet til barna og barnas beste kom i bakgrunnen (Bakken og Follesø 2003:16). Ekanger skriver at dette ble en sak for mediene fordi den i flere redaksjoner ble oppfattet som en konflikt mellom to parter: moren/barna mot barnevernet og offentligheten. Det ble en sak om en mor som ble utsatt for en tvilsom IQ test og påfølgende tvilsomme konklusjoner, og ikke en sak om barns oppvekstforhold (Ekanger 2006:41).

Kvæningensaken fra 2003 var en helt spesiell og stor mediesak. Jeg har eksempler på konfliktfylte og foreldrefokuserte saker også i mitt materialet, men totalsett utgjør ikke disse flertallet av artiklene. Fordi jeg har samlet alle barnevernartikler for fire løpende måneder, består materialet av små og store saker med varierende grad av dramatikk og konflikt.

Når det gjelder spørsmålet om pressens ivaretagelse av det lille mennesket mot myndighetene, må det kunne sies at denne oppgaven er vel ivaretatt. 42 % av artiklene samlet tar utgangspunkt i enten foreldres eller barnas situasjon (49 artikler). Foreldrebelyste artikler, som jeg hadde ventet å finne en del av, utgjorde imidlertid bare 15% av artiklene.

Endring

Når det gjelder antall artikler som omtaler enkeltsaker og antall artikler som omtaler generelle trekk ved barnevernet er dette omtrent det samme i 1994/95 perioden og 2004/05 perioden. Særlig gjelder dette når jeg holder artiklene om barnehjem i kjølvannet av Befringrapporten utenfor. En ti-årsperiode ga kanskje ikke så store utslag som jeg hadde forventet. Det betyr at selv om det forekommer en økende grad av personifisering i pressen (eller virkelighetsbilder redusert til det som lar seg personifisere (Allern 2001:33)), er det mulig at dette ikke fremkommer i tallene hvis barnevernet samtidig oftere tar initiativ til å vise mer generelle sider av barnevernet. Igjen kunne det være prosesser som virket i hver sin retning. Jeg tror imidlertid ikke dette er et sannsynlig bilde av situasjonen da jeg ikke finner noen tydelige eksempler på slike initiativ i den nyeste perioden.

Oppsummering

Når jeg nå har analysert artiklene med utgangspunkt i ulike måter å fremstille barnevernet på, har vi sett at totalbildet av barnevernet både er variert, samtidig som det finnes klare tendenser til fremstilling av nye saker i kjente rammer og Mathiesens individualdramatiske komponenter.

Selv om det finnes nøytrale og mer hverdagslige beskrivelser av barnevern og barnevernarbeid, vil helheten kanskje farges mer av at det i stor grad av omtale av enkeltsaker som er dramatisk fremstilt. Tendenser til personifisering eller klientorientering kommer til syne ved at 63% av artiklene for begge perioder er enkeltsakomtale (over 70% når jeg tar ut tidligere barnevern/barnehjemsovergrep). Artiklene forteller om enkelte episoder og vi får sjelden innblikk i hendelser, vurderinger og handlinger som ligger forut for det som slås opp. Vi får ikke informasjon om *hvorfor* barnevernet akutt plasserte barna, eller *hvordan* ungdom kan bli ”verstinger”, eller *hvorfor* barn ”under barnevernets kontroll” ikke får gå i farfars begravelse. Materialet støtter dermed Allern som sier at:

Nyheter produseres for å overraske, for å fortelle oss noe vi ikke visste fra før, men som samtidig kan tolkes innenfor faste og kjente rammer (Allern 2001:68).

Nyheter henter råmaterialet fra virkeligheten, men de er også fortellinger og tolkninger.

Problemet med nyhetssjangrene, [...], er derfor at de altfor sjelden øker forståelsen for det som skjer i samfunnet. De etablerte tolkningsrammene sørger for at ”det nye” stort sett bekrefter etablert konsensus og konvensjonell visdom. (Allern 2001:69).

Dette gjelder for mitt utvalg av artikler om barnevernet i pressen. Rammene er kjente selv om sakene er nye. Rammen er ofte ”det lille mennesket mot barnevernmyndighetene”. Og barnevernmyndighetene fremstår ofte som tause, mistenkelige, rigide og selvbeskyttende.

KAPITTEL 6

Avslutning

Denne oppgaven handler om fremstillingen av barnevernet i løssalgspressen. Gjennomgangen av artiklene, både i tall og utdypende eksempler, har vist at barnevern ofte omtales og fremstilles negativt i avisene jeg har studert. Selv om artiklene spenner vidt i forhold til hva som tas opp, hvem som kommer til orde og hvordan sakene omtales, er de gjennomgående preget av kritikk.

En annen hovedtendens i materialet er at pressefremstillinger av barnevern ofte preges av fortellinger om enkeltpersoners saker i forhold til barnevernmyndighetene. Dette er i tråd med en antagelse om tiltagende personifisering i pressen. Omtale av enkeltsaker presenteres ofte som et ”forsvar for det lille mennesket mot myndighetene”. Barnet i barnevernsaken, som er det ”aller minste mennesket” er ikke glemt på bekostning av foreldre som føler seg trampet på av barnevernet. Selv om det finnes eksempler på at barnets perspektiv ikke kommer frem (bare foreldrenes), er det ikke dette som preger totalbildet av artiklene. Motsatt av hva jeg hadde forventet, var det oftere et barneperspektiv i artiklene enn et foreldreperspektiv, og denne tendensen var enda tydeligere i den nyeste perioden.

En tredje hovedtendens er at barnevernet kan fremstå som en lukket og mistenkelig institusjon som i liten grad gir informasjon om seg selv. Kombinert med taushet fra politikere, forskere og andre som kunne ha belyst sakene fra flere sider kan dette føre til at totalinntrykket av barnevernet blir negativt og mistenkelig.

Som jeg var inne på i innledningen er ikke barnevernet alene om å fremstå som mistenkelig for offentligheten. Kjølørød (2003:195) har som referert tidligere i oppgaven, hevdet at velferdsyrkene kan fremstå som ”kronisk suspekte” blant annet fordi det er vanskelig å få innsyn i hva de driver med. Barnevernet, med sin strenge taushetsplikt, vil være *spesielt utsatt* for kritikk fordi verden utenfor barnevernmiljøet har begrensede muligheter til innsyn i hvordan barnevernet utfører sitt arbeid. Taushetsplikten er også barnevernets hovedbegrunnelse for å ikke uttale seg til pressen. Som jeg har vist i oppgaven innehar taushetsplikten riktignok unntaksbestemmelser som kan gjøre det mulig for barnevernet å uttale seg, også om enkeltsaker i pressen (først og fremst når partene i saken fritar barnevernet

fra taushetsplikten). Barnevernet uttaler seg ofte ikke likevel, selv om de er fritatt fra taushetsplikten. Da er det hensynet til barnet som brukes som begrunnelse. Dette er naturligvis også et avgjørende hensyn som barnevernet er pliktig til å vurdere. Barnevernet skal *ikke* bryte taushetsplikten eller uttale seg om forhold som kan være til skade for barnet.

En kan likevel stille spørsmål ved om hensynet til barnet blir best ivaretatt ved pressefremstillinger hvor kildene som brukes kun uttaler seg til fordel for den ene parten. Her kan det selvfølgelig ikke gis generelle føringer, dette må bli en vurdering fra sak til sak. Å uttale seg til pressen behøver imidlertid ikke å innebære utlevering av de mest private og ømtålige sider ved en sak. Barnevernet har som sagt mulighet både til å korrigere feilopplysninger, opplyse om generell saksbehandling og også gi enkelte opplysninger om sakens hovedproblematikk når fritagelse fra taushetsplikten foreligger.

Barnevernet som offentlig institusjon er også pliktig til å informere offentligheten om barnevernets virksomhet. Figenschow skriver at på grunn av all den negative eksponeringen kan barnevernet få problemer med å nå frem med positive budskap om barnevernets arbeid. Jeg slutter meg til Figenshow når hun sier at barnevernet ikke må kapitulere overfor mediernes makt, men forholde seg til den som en realitet. Barnevernet må ikke rømme unna enkeltsaker i mediene, men kommentere dem (Figenschow 2006:170). Ekanger skriver at:

Barnevernets taushetsplikt er til hinder for åpen kritikk og debatt, og dette vanskeliggjør mediernes samfunnsoppdrag i så stor grad at pressens terskel for å gå inn i barnevernsaker er svært høy, og har vært det siden 1990-tallet (Ekanger 2006: 24 og 25).

Etter min oppfatning *bør det være* høy terskel for å ta opp og fremstille identifiserbare klientsaker om barnevern i pressen. Barnevernsaker er ofte kompliserte og innehar svært private opplysninger som ikke vil tjene de private parter i saken om det fremstilles i offentligheten. Likevel, det *skal også* kunne rettes kritisk søkelys på barnevernets arbeid i enkeltsaker. Dette vil imidlertid kreve grundig forarbeide og godt innsyn i hva saken handler om fra journalistens side. Dårlig saksbehandling eller svakt begrunnede beslutninger skal ikke kunne skjules med henvisning til taushetsplikten. Av og til må derfor pressen gå inn i enkeltsaker for å avsløre systemsvakheter og feilvurderinger (Ekanger 2006:25).

I artiklene i mitt utvalg fremkommer det at barnevernet stort sett er forespurt om å uttale seg, men de gjør det ikke. Derfor kan det også være vanskelig å kritisere pressen for ensidig fremstilling av saken. Pressen må kunne ha anledning til å omtale barnevern og barnevernsaker på en slik måte at sakene og grunnlaget for dem blir belyst fra nødvendige ståsteder. Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk (vær-varsom-

plakaten punkt 1.2. 2006), og barnevernet bør derfor ha et ansvar for å bidra til dette når det gjelder eget arbeidsfelt.

Ekanger (2006:25) sier at for et demokrati, er det et paradoks når enkeltpersoners myndighetskritikk er så vanskelig å få debattert i offentlighet. Hun foreslår at en mulig løsning kan være at mediene "betaler" for fullt innsyn i barnevernsaker ved ikke å identifisere foreldre og barn. Artikkene i mitt utvalg er ofte delvis anonymisert. Det vil si at klientenes historie fortelles, men med oppdiktet navn og bilde av klienten med skjult ansikt. De som kjenner vedkommendes historie vil likevel kunne gjenkjenne personen i artikkelen. I slike tilfeller gjelder taushetsplikten på vanlig måte.

Et eksempel på omtale av barnevernarbeid med total anonymisering av klienter, kom jeg over i VG ved slutten av arbeidet med oppgaven (VG HELG 30. april 2006). Reportasjen het **"HENTET AV BARNEVERNVAKTEN"** og var et oppslag på seks sider. Reportasjen handlet om barnevernvaktens arbeid med det som blir kalt "gjengangerbarna".⁴⁰ Barn som gang på gang må hentes hjemme fordi foreldrene ikke kan ta vare på dem på grunn av rus eller psykisk sykdom. I oppslaget kommer det også frem at når barnevernvakten sender bekymringsmelding til den lokale barneverntjenesten som skal følge opp barna videre, blir meldingene ofte henlagt. Spørsmålet om det er de økonomiske hensynene som går foran hensynet til barnet i enkelte tilfeller blir også reist. Både barnevern (ved barnevernvakten), politi, fagforening, advokat og to representanter fra byrådet i Oslo er brukt som kilde i oppslaget. Jeg oppfatter dette som en kritisk reportasje som tar opp viktige prinsipielle spørsmål om barnevern. De generelle trekkene som tas opp eksemplifiseres ved historiene til de anonymiserte barna som barnevernvakten møter denne kvelden. Denne type totalanonymiserte oppslag kan etter min vurdering, både åpne for at enkeltpersoner kan nå frem med kritikk av barnevernet og gi mulighet for åpen debatt om barnevernets arbeidsmetoder, fremgangsmåter, arbeidsbetingelser etc.

Jeg oppfatter artiklene i mitt utvalg som varierte, både med hensyn til graden av kritikk, kildebruk og hvordan saker tas opp og vinkles, selv om de kritiske tendensene er tilstede i begge perioder. Endringsanalysene i oppgaven har også vist tendenser til at barnevernet uttaler seg noe oftere som en av flere kilder i sakene og at politikere oftere opptrer som hovedrøst i artikler om barnevern. Inntrykket av det tause barnevernet er derfor ikke entydig.

⁴⁰ Barnevernvakten er en vaktordning på kvelds- og nattdag for akutte situasjoner som involverer barn, utenom den lokale barneverntjenestens arbeidstid.

Jeg skulle gjerne ha gått enda mer i dybden på fremstillingene av de dramatiske og konfliktfylte saksfremstillingene, ut fra en forestilling om at disse er spesielt betydningsfulle for bildene som skapes av barnevernet i befolkningen. I tillegg ville det vært interessant å få vite mer om sammenhengen mellom pressefremstillinger av barnevernet og holdning og tillit til barnevern i befolkningen, og hva sakene gjør med enkeltmennesker.

I denne oppgaven har jeg belyst spørsmålet om hvordan barnevernet fremstilles i løssalgspressen. Forhåpentligvis kan dette være et bidrag til videre debatt om forholdet mellom barnevern og presse.

Litteratur

- Allern, Sigurd (2001), *Nyhetsverdier. Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. IJ-forlaget, Høyskoleforlaget.
- Ask, Torunn Alise (2000), *Barnevernet i det offentlige rom. En kvalitativ studie av barnevernsarbeideres møter med media*. Høgskolen i Oslo.
- Barne- ungdom- og familieetaten (2005/06), *Når journalisten ringer – tips for deg som jobber med barnevern*, Hefte utgitt av Bufetat.
- Bay, Ann-Helèn & Jo Saglie, *I verdens rikeste land. Pressens dekning av velferdsstaten 1069-99*. Nova rapport 25/03.
- Berger, Peter L. og Thomas Luckmann (1966), *Den samfundsskabte virkelighed: En videnssociologisk afhandling*, Danmark: Lindhardt og Ringhof.
- Burr, Vivien (1995), *An Introduction to Social Constructionism*, Routledge, London.
- Eide, Martin & Gudmund Hernes (1987), *Død og pine! Om massemedia og helsepolitikk*. Oslo:FAFO.
- Eide, Martin (1991), *Nyhetens interesse. Nyhetsjournalistikken mellom tekst og kontekst*. Oslo:Universitetsforlaget.
- Eide, Martin (1995), "Populærjournalistikk på norsk. Historiske noter om avisschizofreni", i *Norsk Medietidsskrift*, nr.1, 1995.
- Ekanger, Merethe (2006), "Kvæningen-saken – alles mareritt", i Figenschow, Wenche, Erik Ringberg og Merethe Ekanger, *Barnevern – medier og juss*, Oslo:Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Figenschow, Wenche (2006), "Systemer i samspill – det konfliktfylte møte", i Figenschow, Wenche, Erik Ringberg og Merethe Ekanger, *Barnevern – medier og juss*, Oslo:Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Follesø, Linda og Anbjørg Bakken (2003), *Medienes dekning av barnevernsaker. Svanhild-saken i Framtid i Nord og Dagbladet*. Semesteroppgave for Journalistutdanningen. Høgskolen i Oslo.
- Follesø, Reidun (2005), "Et avpolitisert barnevern?", *Norges barnevern* nr. 1, 2005.
- Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere (FO) (2004), *Åpenhet i barnevernet*.
- Franklin, Bob og Nigel Parton (1991), *Social Work, the Media and Public Relations*, London: Routledge.
- Grinde, T. (1993) *Kunnskapsstatus for barnevernet*, Tano. Oslo.

- Goffman, Erving (1974/1986), *Frame Analysis. An essay on the Organization of Experience*, Boston: Northeastern University Press.
- Golding, Peter og Sue Middleton (1982), *Images of Welfare. Press and Public Attitudes to Poverty*, Oxford: Martin Robertson..
- Havik, Toril, Mette Y. Larsen, Sigrid Nordstoga og Jarmund Veland (2004), *Barnevernet – forutsetninger og gjennomføring*, Oslo:Universitetsforlaget.
- Harste, Gorm og Nils Mortensen (2001), ”Sociale samhandlingsteorier” s. 195-218, i Andersen, Heine og Lars Bo Kaspersen (Red.), *Klassisk og moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels forlag.
- Hernes, Gudmund (1984), ”Media: struktur, vridning, drama”, i *Nytt Norsk Tidsskrift*1:1, s.38-58.
- Hernes, G. (1987) ”Det mediavridde samfunn”, i G. Hernes (red.), *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Hughes, Everett Cherrington (1958), *Men and their work*. Greenwood Press, Publishers. Westport. Connecticut.
- Iyengar, Shanto (1991), *Is anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*, Chicago: University of Chicago Press.
- Kjølsrød, Lise (2003). ”En tjenesteinntens velferdsstat”. I Frønes, Ivar & Lise Kjølsrød. *Det norske samfunn*. S. 184 - 209. Oslo: Gyldendal.
- Korsnes, Olav, Heine Andersen og Thomas Brante (red) (1997), *Sosiologisk leksikon*, Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Larsen, Mette Y. (2004), ”Barnets rettslige stilling i barnevernloven og barneloven”, I Havik, Toril, Mette Y. Larsen, Sigrid Nordstoga og Jarmund Veland, *Barnevernet – forutsetninger og gjennomføring*, Oslo:Universitetsforlaget.
- Lippmann, Walter (1997 [1922]), *Public Opinion*, New York: Free Press Paperbacks.
- Lundström, Tommy (2004), ”Mellan vardag och dramatikk. Pressens bevakning av socialt arbete med utsatta barn och unga”. I Blomberg, Helena, Christian Kroll, Tommy Lundström & Hans Swall. *Sociala problem och socialpolitik i massmedier*. S. 223 – 254. Lund:Studentlitteratur.
- Mathiesen, Thomas (2002), *Makt og medier*. Oslo:Pax Forlag A/S.
- Myers, John E. B. (1994a) ”Definition and Origins of the Backlash Against Child Protection”. I Myers, John E. B. *The Backlash – Child Protection Under Fire*. S. 17-30. Sage Publications 1994.

- Myers, John E. B. (1994b) "The Litterature of the Backlash". I Myers, John E. B. *The Backlash – Child Protection Under Fire*. S. 86-103. Sage Publications 1994.
- Olsen, Johan P. & Harald Sætren (1980), "Massemedier, eliter og menigmann", I Olsen (red). *Meninger og makt*. Universitetsforlaget.
- Puijk, Roel, Helge Østbye og Else Øyen (1984), *Sosialpolitikk eller sosialpornografi? En analyse av sosialpolitiske reportasjer i pressen*. Bergen:Undiversitetsforlaget.
- Ramsøy, Natalie & Lise Kjølørød (1986), "Velferdsstatens yrker", I Aldèn, Ramsøy & Vaa (red). *Det norske samfunn*. S. 233 – 259. Oslo:Gyldendal.
- Sentio AS (2004a), *Barnevernet i media*, Rapport fra en undersøkelse gjennomført for Statens barnevern og familievern av Sentio.
- Sentio AS (2004b), *Med ønske om å lære: Holdninger til og praktisering av offentlighet hos de ansatte i barnevernet*, Rapport fra en undersøkelse gjennomført for statens barnevern og familievern juni 2004 av Sentio.
- Sentio AS (2004c), *Mellom nærhet og distanse: Kunnskap om og holdninger til barnevernet blant politikere og administrasjon i kommunene*. Rapport fra en undersøkelse gjennomført for statens barnevern og familievern juni 2004 av Sentio.
- Skjeie, Hege (2002) "Medialisering" i Gulbrandsen, Trygve, Fredrik Engelsted, Trond Beldo Klausen, Hege Skjeie, Mari Teigen, Øyvind Østerud. *Norske makteliter. Makt og demokratiutredningen 1998-2003* Oslo. Gyldendal
- Skjervheim, Hans (1987), "Den klassiske journalistikken og den nye medieideologien", I *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr. 1.
- Stang, Elisabeth Gording (2004), "Taushetsplikt eller talerett? Særlig om barnevernets møte med mediene", i *Norges Barnevern*, april 2004.
- Svallfors, Stefan (1995), *Välfärdsstaten i pressen. En analys av svensk tidningsrapportering om välfärdspolitik 1969-1993*, Sociologiska institutionen Umeå universitetet.
- Sæbø, Gunnar (1990) *Informasjon eller myteproduksjon? – Om sosialhjelp i norsk presse*, Institutt for sosialforskning Notat 1990:3
- Tuchman, Gaye (1978), *Making News. A Study in the Construction of Reality*. New York: The Free Press.
- Veland, Jarmund (2004) "Barnevernets rammebetingelser og legitimitet". I Havik, Toril, Mette Y. Larsen, Sigrid Nordstoga & Jarmund Veland. *Barnevernet – forutsetninger og gjennomføring*. Universitetsforlaget Oslo 2004.
- Waldahl, Ragnar (1999), *Mediepåvirkning*, 2. utgave. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Østbye, Helge & Knut Hellan, Terje Hillesund & Karl Knapskog (2002), *Metodebok for mediefag*. 2. utgave. Fagbokforlaget.

Andre kilder:

<http://bufetat.no> (desember 2005 og mars 2006)

<http://odin.dep.no/bfd/norsk/tema/barnevern/p30005862/bn.html> (desember 2005)

<http://odin.dep.no/odinarkiv/norsk/dep/bfd/1997/publ/004005-990262/hov004-bn.html> (desember 2005)

<http://www.presse.no/klagestatistikk%202005.html> (mai 2006)

<http://www.ssb.no/emner/03/03/10/barneverng/> (desember 2005)

Lov om barneverntjenester 17. juli 1992. <http://lovdata.no/all/nl-19920717-100.html> (mai 2006)

Lov om behandlingsmåter i forvaltningssaker, 10. oktober 1967. <http://lovdata.no/all/hl-19670210-000.html> (mai 2006)

Vær Varsom -plakaten (<http://www.presse.no>) (mai 2006)

VG og Dagbladet

Dagbladet, artikler om barnevern, fra november, desember, januar og februar 1994/95 og artikler fra november, desember, januar og februar 2004/05.

Dagbladet 4. januar 2003 (TALSPERSON FOR BORTGLEMT FELT SØKES).

Dagbladet 2. juni 2005 (MODERNE?)

VG, artikler om barnevern fra november, desember, januar og februar 1994/95 og artikler fra november, desember, januar og februar 2004/05.

VG helg, 30. april 2006 (HENTET AV BARNEVERNVAKTEN).

Alle kilder i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i oppgaven er: 33 982

Vedlegg 1

Variabelliste med verdier og kriterier

Følgende ti variabler med tilhørende verdier har jeg brukt i oppgaven:

1. Avis

VG og Dagbladet

2. År

1994/95 og 2004/05

3. Hovedområder

Hjelpetiltak, omsorgsovertagelse, forebyggende, institusjoner, fosterhjem, arbeid med kriminelle ungdommer, arbeid med flyktning-, innvandrere- eller asylsøkerbarn, erstatningssaker og tidligere barnevern/barnehjemsovergrep, barnevernet unnlatt å gripe inn og andre.

4. Omtale av enkeltsak

Nei og ja.

5. Barnevern som hovedtema

Nei og ja.

6. Vinkling

Barnevernets arbeidsbetingelser, yrkesutøvelse og beslutninger i barnevernet, barnets situasjon eller situasjonsoppfatning, foreldrenes situasjon eller situasjonsoppfatning og annet.

7. Forfatter

Nyhetsjournalist, kronikør/kommenterende journalist, lederredaktør, politiker, forsker/intellektuell, fagforeningsrepresentant, offentlig embedsperson, representant for barnevernet, interesseorganisasjonsrepresentant, advokat, klient, leserinnleggskribent og annen.

8. Hovedrøst

Uten hovedrøst, barnet i saken, foreldre, fosterforeldre, andre pårørende, nyhetsjournalist, kronikør/kommenterende journalist, lederredaktør, politiker, forsker/intellektuell, fagforeningsrepresentant, annen offentlig ansatt person, representant for barnevernet, interesseorganisasjon, advokat og annen/flere hovedrøster.

9. Holdningsladning

Positiv, negativ og nøytral/balansert.

10. Uttaler barnevernet seg?

Nei og ja.

I flere tilfeller har jeg slått sammen verdier for å forenkle fremstillingen i oppgaven.

Kommentarer til variablene hvor jeg måtte nedskrive kriterier for kodingen

Vedrørende ”hovedområder”

For denne variabelen har jeg delt artiklene inn i ulike hovedområder for barnevernets arbeid. Tvilstilfellene i denne kategorien var artikler som både omhandlet arbeid med kriminelle ungdommer og institusjoner. Der det var tvil om disse valgte jeg å kategorisere disse som arbeid med kriminelle ungdommer.

Vedrørende ”omtale av enkeltsak”

”Ja-artiklene” skulle dekke de artiklene som omtalte enkeltsaker. Det vil si enkeltpersoner saker i forhold til det offentlige eller barnevernet. ”Nei-artiklene” skulle dekke artiklene med et mer generelt preg. Jeg har vært relativt streng i artikkelvurderingen for å kalle noe omtale av enkeltsak. I tvilstilfeller har jeg helt mer til å kalle saken generell fremstilling (”nei” i omtale av enkeltsak). Eksempel på tvilstilfelle er enkelte artikler som omhandler fosterhjem. I de artiklene hvor barna/ungdommene i fosterhjemmet ikke omtales som enkeltpersoner, det vil si hvis vi for eksempel bare får opplyst hvor mange barn som bor der osv, har jeg ikke kodet dette som enkeltsak, så lenge barnas enkeltsak ikke kommer frem. Da har jeg sett disse artiklene som fortellinger om hva slags *arbeid* disse fosterhjemmene gjør.

Vedrørende ”barnevern som hovedtema”

På grunn av utvalgskriteriene om barnevernord i overskrift, ingress eller første avsnitt, har de fleste artiklene i utvalget barnevern som hovedtema. De artiklene som er kodet ”nei” i barnevern som hovedtema, er i hovedsak småartikler som er del av føljetonger som har hatt barnevern som hovedtema. I disse er barnevern ofte bare nevnt som en av flere instanser som har med saken å gjøre. I tvilstilfeller har jeg basert meg på totalinntrykket og har vært mer tilbøyelig for å kategorisere tvilstilfeller som ”ja” enn ”nei”.

Vedrørende ”vinkling”

Vinkling er variabelen som skulle si noe om hvilke sider ved en sak artikkelen ble vinklet ut fra. Hovedsaken var å kategorisere artiklene i forhold til *hvordan saken ble belyst*. Altså ikke det samme som hovedrøst, som handler om *hvem som er hovedkilden* i artikkelen. Dette var kanskje den mest utfordrende variabelen og vurderingene av hvilken vinkling artiklene har er derfor preget av skjønn. Jeg kodet artiklene i forhold til de fem kategoriene etter hva jeg oppfattet som totalinntrykket av artikkelen.

Vedrørende ”hovedrøst”

I hovedsak er kriteriet at det er den personen som uttaler seg oftest og får mest spalteplass til sine uttalelser som er hovedrøst. I en artikkel var jeg i tvil fordi den jeg oppfattet som hovedrøst hadde uttalelser som tok noe mindre plass enn en annen person som *absolutt ikke* fremsto som hovedrøst. Imidlertid uttrykket journalisten seg ofte på vegne av den jeg oppfattet som hovedrøst (skrev om hennes reaksjoner/følelser og valgmuligheter). I dette tilfellet har journalistens tale for personen, telt som denne personens røst. Derfor blir et av kriteriene for hovedrøst at i de tilfeller journalisten tydelig uttrykker seg på vegne av en person, teller dette som uttalelser fra personen fordi det har med hovedinntrykket av hvem som er hovedrøst å gjøre.

Vedrørende ”holdningsladning”

Jeg har kategorisert artiklene etter hvilken holdning til barnevernet som fremkommer. Her har jeg tolket og kodet artiklene i forhold til om jeg har oppfattet fremstillingen som positiv, negativ eller nøytral/balansert. Jeg har sett etter holdningsladning til barnevernet som kommer til uttrykk enten i hele artikkelen (gjelder de som har barnevern som hovedtema) eller i de deler av teksten som omtaler barnevernet (der hvor barnevern ikke utgjør artikkelens hovedtema). Her oppstod det en del tvilstilfeller. For artikler som stod i vippeposisjon mellom nøytral og negativ har jeg helt mot til å kode disse negative. Det var vanskelig å unngå disse skjønnsvurderingene da det handlet om totalinntrykket av hvilken holdning til barnevernet som fremkommer. I kapittel 3 har jeg sagt mer om hva jeg har lagt i de ulike verdiene.

Vedrørende ”uttaler barnevernet seg?”

Dette gjelder om representanter fra barnevernet (på alle nivåer) kommer direkte til orde i artikkelen. Hovedsakelig er dette situasjoner hvor representanter for barnevernet er intervjuet

i forbindelse med en sak. I de tilfellene barnevernet uttaler at de *ikke vil uttale seg*, har jeg kodet dette som at de ikke uttaler seg. I noen artikler vises det til utdrag av dokumenter utarbeidet av barnevernet, disse er ikke kodet som "barnevernet uttaler seg". Det siste har imidlertid to artikkelunntak: disse to artiklene har kun brukt skriftlig kildemateriale i artikkelen, og dette er årsrapport fra barnevernvakten. Selv om det er utdrag fra rapporten, er det så pass omfattende og sammenhengende at jeg har oppfattet dette som barnevernet har hovedrøsten i artikkelen og dermed også har "uttalt seg".

(For variablene "avis", "år" og "forfatter" ga kriteriene seg selv)